

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DEKİ PİYASA KOŞULLARINDA ÇEVİRMENLİK
MESLEĞİ GÖSTERGELERİNİN İŞLEYİŞ MEKANİZMASI**

Saadet YALDIZ İNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özden ŞAHİN ER

HAZİRAN - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’DEKİ PİYASA KOŞULLARINDA
ÇEVİRMENLİK MESLEĞİ GÖSTERGELERİNİN İŞLEYİŞ
MEKANİZMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saadet YALDIZ İNAL

Enstitü Anabilim Dalı : Çeviribilim

“Bu tez 26/06/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Şaban KÖKTÜRK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Fatıma GİMATDİNOVA	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Özden ŞAHİN ER	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Saadet YALDIZ İNAL

26/06/2024

ÖN SÖZ

Çeviri gibi fazlaca zaman ve emek gerektiren bir işle uğraşan ve bu işi hakıyla yapmaya çalışan çevirmenler ne yazık ki her geçen gün ağırlaşan piyasa koşulları altında ezilmektedir. Diller, kültürler dolayısıyla da insanlar arasında köprü olmaya çalışan çevirmenlerin değerlerinin anlaşılması, yaptıkları işin itibarının artması ve emekleri karşılığında hak ettikleri maddi manevi karşılığı alabilmeleri için mesleki görünürlüklerinin artması gerekmektedir.

Çevirmenlerin mesleki görünürlüğünü artırma çabalarına katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmada, verdiği destek ve gösterdiği anlayış için başta danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özden ŞAHİN ER'e teşekkür ederim. Çevirinin akademik boyutu ile tanışmama vesile olan hocalarım Prof. Dr. Alev BULUT, Prof. Dr. Mine YAZICI ve Doç.Dr. Betül PARLAK'a ve uzun bir aradan sonra çevirinin akademik boyutuyla yeniden buluştuğum yüksek lisans eğitimim süresince değerli görüşlerinden faydalandığım hocalarım Prof. Dr. Şaban KÖKTÜRK'e, Prof. Dr. Hüseyin Ersoy'a, Doç. Dr. Aysel Nursen DURDAĞI'na, Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Eyüp ZENGİN'e teşekkürü borç bilirim.

Araştırma sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen değerli çevirmen arkadaşlarıma ve sektördeki çeviri emekçilerine, varlıklarıyla hayatımı kolaylaştıran ve kendimi güçlü hissetmemi sağlayan aileme ve dostlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Akademi dünyasının tez, makale, kaynakça, analiz, literatür taraması gibi terimleriyle küçük yaşta tanışan kızlarım Yaren ve Nehir'e, son olarak da değerli görüş ve geribildirimleriyle bana bu süreçte destek olan sevgili eşim İnal İNAL'a gönülden teşekkür ederim.

Saadet YALDIZ İNAL

26/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. BÖLÜM: ÇEVİRİ, ÇEVİRİ EĞİTİMİ VE MESLEK OLARAK ÇEVİRMENLİK.....	8
---	----------

1.1. Tarihsel Süreçte Çeviri ve Çevirmenlik	8
1.2. Akademik Çeviri Eğitiminin Temelleri.....	14
1.3. Türkiye’de Çeviri Eğitimi	17
1.4. Çeviri Eğitimde Standartlaşma Adımları	22
1.5. Çeviri Eğitiminin Kapsamına Yönelik Görüşler	26
1.6. Teknolojik Gelişmelerin Çeviri Eğitimindeki Yeri ve Etkisi	31

2. BÖLÜM: MESLEK OLARAK ÇEVİRMENLİK VE ÇEVİRİ SEKTÖRÜ	37
--	-----------

2.1. Çevirmenlik Mesleği ve Meslek Örgütleri	37
2.1.1. Meslek Kavramı Üzerine.....	37
2.1.2. Meslek Olarak Çevirmenlik	40
2.1.3. Türkiye’de Çevirmenliğin Meslekleşmesine Yönelik Çalışmalar	44
2.1.4. Çeviri Sektöründeki Meslek Örgütleri	51
2.1.5. Türkiye’deki Çevirmen Örgütlenmelerine Genel Bir Bakış	55
2.2. Çeviri Sektörü ve Çevirmenlerin Sektördeki Konumu	62
2.2.1. Akerlof’un “Limon Piyasası” Teorisinin Çeviri Sektörüne Uyarlanması	62
2.2.2. Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı Çerçevesinde Çevirmenin Sektördeki Konumu.....	65
2.2.3. Çevirmenlik Mesleğinin Göstergeleri	68
2.2.4. Teknolojinin Çeviri Sektörü ve Çevirmenlik Mesleği Üzerindeki Etkileri... ..	73
2.2.5. Türkiye’deki Çeviri Sektörü ve Çevirmenlerin Mevcut Durumu	78

3. BÖLÜM: YÖNTEMBİLİM	86
------------------------------------	-----------

3.1. Yöntem	86
3.2. Katılımcılar.....	87

3.3. Veri Toplama Araçları.....	91
3.4. Veri Toplama Süreci.....	91
3.5. Veri Analiz Yöntemi	92
4. BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMA	94
4.1. Sektörden Ayrılmış Çevirmenler ile Gerçekleştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Tematik Analizi	94
4.2. Çeviri İşletmesi/Proje Yöneticileri ile Gerçekleştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Tematik Analizi	107
SONUÇ	122
KAYNAKÇA.....	129
EK	136
ÖZ GEÇMİŞ	142

KISALTMALAR

ATA	: American Translator Association/Amerikan Çevirmenler Birliği
CIUTI	: Conférence Internationale Permanente d'Instituts Universitaires de Traducteurs et d'Interpretes (Üniversite Mütercim Tercümanlık Enstitüleri Uluslararası Daimi Konferansı)
ÇEVBİR	: Çevirmenler Meslek Birliği
ÇEVBİR	: Çevirmenler Meslek Birliği (Çevirmenler Birliği)
ÇİD	: Çeviri İşletmeleri Derneği
EMCI	: European Masters in Conference Interpreting (Avrupa Konferans Çevirmenliği Yüksek Lisans Programları Birliği)
EMT	: European Master's in Translation (Avrupa Yazılı Çeviri Yüksek Lisans Programı) Federasyonu
FIT	: Federation of Translators and Interpreters (Uluslararası
ILO	: International Labors Organizaton (Uluslararası Çalışma Örgütü)
ISCO	: International Standard Classification of Occupations (Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması)
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
NAATI	: The National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (Mütercimler ve Tercümanlar için Ulusal Akreditasyon Kurumu)
TKTD	: Türkiye Konferans Çevirmenleri Derneği
TUÇED	: Türkiye Çevirmenler Derneği
TURÇEF	: Nitelikli Uluslararası Çevirmenler, Dil ve Çeviri İşletmeleri
TYÇ	: Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi
UMS	: Ulusal Meslek Standardı
UYÇ	: Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Veren Devlet Üniversiteleri.....	19
Tablo 2: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Veren Vakıf Üniversiteleri	20
Tablo 3: Üniversitelerde Çeviri Eğitimi Verilen Diller.....	21
Tablo 4: Birinci Grup (Çevirmenler) Yarı Yapılandırılmış Mülakat Katılımcı Bilgileri.....	89
Tablo 5: İkinci Grup (Yöneticiler) Yarı Yapılandırılmış Mülakat Katılımcı Bilgileri..	90

ÖZET	
Başlık: Türkiye’deki Piyasa Koşullarında Çevirmenlik Mesleği Göstergelerinin İşleyiş Mekanizması	
Yazar: Saadet YALDIZ İNAL	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özden ŞAHİN ER	
Kabul Tarihi: 26/06/2024	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 134 (ana kısım) + 6 (ek)
Kültürler arası iletişimin vazgeçilmez bir aktörü konumundaki çevirmenlerin mesleki yeterliliklerine ilişkin tanımlamalar, mesleğin tarihi göz önünde bulundurulduğunda nispeten çok geç yapılmıştır. Ancak uluslararası etkileşimin ve teknolojinin gelişmesiyle gerek dünyada gerekse de Türkiye’de çevirmenlere mesleki anlamda bir kimlik ve sorumluluk bilinci verilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de MYK (Mesleki Yeterlilik Kurumu) her ne kadar çevirmenlik mesleğine ilişkin standartları belirlemiş olsa da, piyasada faaliyet gösteren çevirmenlerin bu standartları tam olarak karşılayıp karşılayamadığı bir tartışma konusudur. Mesleki standartlaşmanın yeterli olmadığı çeviri piyasasında yürütülen çeviri süreçlerinde de birtakım eksiklik ve yetersizlikler gözlenmektedir. Bu eksiklik ve yetersizlikler çeviri piyasasında bir düzensizliğe neden olmaktadır. Bir iktisat teorisi olarak bilinen Akerlof’un “Limon Piyasası” teorisinde de yer verildiği gibi asimetrik göstergelerin söz konusu olduğu düzensiz piyasa koşullarında sunulan ürün veya hizmetle ilgili alıcı ve verici tarafların eşit bilgi düzeyine sahip olmaması kaliteli ürün ve hizmetlerin değer açısından karşılığını bulamamasına yol açmaktadır. Bu çalışma ile Türkiye’deki çeviri piyasasına yakından bakılacak, çevirmenlik mesleğine ilişkin göstergeler üzerinden “Nitelikli çevirmen kimdir?” sorusunun cevabı aranacak, çevirmenlik mesleğine ilişkin problemlere zemin hazırlayan piyasa koşulları irdelenecek ve söz konusu piyasa koşullarının MYK’ya göre çevirmen olarak kabul edilen kişileri piyasa dışına itmesinin engellenmesi yönünde öneriler sunulacaktır. Sonuç olarak bu çalışma ile çevirmenlerin düzensiz piyasa koşulları nedeniyle yaşadıkları sorunlara karşı piyasa dengesinin yeniden kurulmasını sağlayacak çözüm önerileri sunulacaktır. Ayrıca Türkiye’de çevirmenlik mesleği göstergelerinin net bir şekilde tanımlanması, sektörde faaliyet gösteren kişilerin ilgili meslek grubu mensupları tarafından belirlenmesi ve yasal olarak uygulamaya konulacak bir sertifikasyon sürecine tabi tutulması yönünde adımlar atılmasına ön ayak olunacaktır.	
Anahtar Kelimeler: Çevirmenlik Mesleği, Çevirmenlik Mesleği Göstergeleri, Düzensiz Piyasa, Türkiye’de Çevirmenlik	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Functioning Mechanism of Translation Profession Indicators in Market Disorder Conditions in Turkey	
Author of Thesis: Saadet YALDIZ İNAL	
Supervisor: Assist. Prof. Özden ŞAHİN ER	
Accepted Date: 26/06/2024	Number of Pages: vi (pre text) + 134 (main body) + 6 (add)
Considering the history of the profession, the definitions regarding the professional competences of translators, who are indispensable actors of intercultural communication, have been made relatively late. However, with the development of international interaction and technology, both in the world and in Turkey, it is aimed to give translators a professional identity and sense of responsibility. Although the VQA (Vocational Qualifications Authority) has set standards for the translation profession in Turkey, it is a matter of debate whether translators operating in the market are able to fully meet these standards. There are also some deficiencies and inadequacies in the translation processes carried out in the translation market where professional standardisation is not sufficient. These deficiencies and inadequacies cause disorganisation in the translation market. As stated in Akerlof's "Lemon Market" theory, which is known as an economic theory, the lack of equal level of information between buyers and sellers about the product or service offered in irregular market conditions where asymmetric indicators are in question leads to quality products and services not finding their value in terms of value. With this study, the translation market in Turkey will be evaluated. The answer to the question "Who is a qualified translator?" will be sought through indicators related to the translation profession. The market conditions that pave the way for the problems related to the translation profession will be examined, and suggestions will be made to prevent the said market conditions from pushing qualified translators out of the market. As a result, with this study, solutions will be proposed to re-establish the market balance against the economic problems experienced by translators due to market disorder conditions and which resulted in their almost complete withdrawal from the sector. In addition, steps will be taken to clearly define the indicators of the translation profession in Turkey, to determine the people working in the sector by the members of the relevant professional group, and to subject them to an accreditation process that will be legally implemented.	
Keywords: Translation Profession, Translation Profession Indicators, Market Disorder, Translation Profession in Turkey	

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde, farklı kültürler arasındaki iletişim ve bilgi alışverişi için hayati bir rol oynayan çeviri, asırlardır var olan bir uğraştır. Ancak, bu uğraşın bilimsel olarak incelenmesi ve akademik bir alana dönüşmesi, genellikle 20. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmiştir (Holmes, 1988). Bu dönemde, çeviriye dair teoriler geliştirilmiş, çeviri süreçleri detaylıca incelenmiş ve çevirmenlerin pratik deneyimleri üzerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla, çeviri disiplini bu süreçte önemli bir evrim geçirmiş ve akademik camiada daha fazla tanınmıştır.

Akademik bir çalışma alanı olarak kabul görmesi, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte çevirmenlik, hem de dünya genelinde hem de Türkiye’de daha fazla görünürlük kazanmaya başlamıştır. 1980’lerden itibaren Türkiye’de de mütercim ve tercümanlık bölümlerinin açılması sonucunda çevirmenlik, mesleki eğitim verilen bir faaliyet alanı olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak çevirmenliğin meslekleşmesinin önünde birtakım engeller mevcuttur. Çevirmenliği yasal bir hak çerçevesinde tanımlayan tek yasal düzenlemenin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu¹ (FSEK) olması ve bu kanunun sadece yaratıcılık ve özgünlük gerektiren eserler için geçerli olması ve haber çevirisi veya teknik çeviri gibi zihinsel emek gerektiren alanların bunun dışında tutulması çeviri uğraşı konusunda standartlaşmayı ve meslekleşmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca çevirmenlikle ilgili kapsayıcı bir yasal düzenlemenin olmayışı da meslekleşmenin önündeki en büyük engellerden biri olarak kabul edilebilir (Parlak, 2012).

Türkiye’de çevirmenliğin meslekleşmesi yönünde resmi adımların 2013 yılında Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) öncülüğünde çeviri eğitimi veren üniversitelerin öğretim üyeleri, çeşitli meslek örgütleri ve sektörden temsilcilerin katkılarıyla Çevirmen Meslek Standardı (Seviye 6) oluşturulmasıyla atılmaya başlandığı söylenebilir. Bu standartla çeviri ve çevirmenin tanımı, gereklilikleri ve mesleği icra etmek için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve davranışlar hakkında net bir tanım yapılması amaçlanmıştır (12UMS0274-6).

Aradan geçen uzun zamana rağmen çevirmenlik mesleğinin hedeflenen konuma geldiğini söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Ülkemizde çok sayıda çevirmenlik derneği olmasına rağmen çevirmenlik mesleği konusundaki yasal düzenlemelerin

¹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5846-20141212.pdf> (Erişim Tarihi 20/03/2024)

tasarlanmasında, uygulanmasında ve denetlenmesinde etkin bir şekilde faaliyet gösterecek bir meslek odası henüz bulunmamaktadır. Sonuç olarak Türkiye'deki çeviri piyasası hala standartsızlık, iş güvencesizliği ve düşük ücretler gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu durum, pek çok nitelikli çevirmenin başka alanlara yönelmesi ve çevirmenlerin piyasa içinde görünmez olması gibi sorunları beraberinde getirmektedir (Öner, 2012).

Çeviri yapmakla çevirmen olmak arasındaki farkın yeterince belirgin hale getirilememesi hem çeviri piyasasını hem de hayatını idame ettirmek üzere bir meslek olarak çevirmenliği benimsemiş çevirmenlerin hayat dengelerini alt üst etmektedir. Bir uğraşı yerine getirmekle, ya da bir alanla yakından ilgilenmekle o uğraş veya alanla ilgili mesleğin erbabı olmak aynı şey değildir. Pek çok kişi yemek pişirebilir ancak aşçılıkla hayatını idame ettirebilmek için bundan daha fazlasına ihtiyaç vardır. Benzer şekilde hukuk alanıyla yakından ilgileniyor olmak, kanunları ezbere biliyor olmak, kişiye bir mahkemede hakim karşısına çıkıp avukatlık yapabilme yetkisi vermez. Ne var ki çeviri uğraşı ve çevirmenlik mesleği söz konusu olduğunda belli düzeyde yabancı dil bilen herkes çeviri piyasasında bir yer edinme hakkını kendisinde görmektedir. Hatta noterlik kurumu bağlamında kendilerine yasal bir dayanak bulmaları da mümkündür.

Bu çalışmada, çeviri piyasasındaki nitelikli çevirmenlerin konumunu değerlendirmek ve karşılaştıkları zorlukları incelemek amaçlanmıştır. Nitelikli çevirmenlerin piyasadaki rolünü anlamak, çeviri sektöründe kalite standartlarını yükseltmek ve çeviri hizmetlerinin etkinliğini artırmak için önemli bir adımdır.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada, Türkiye'deki çeviri piyasasının güncel durumu ve çevirmenlik mesleğinin mesleki standartlarına ilişkin kapsamlı bir analiz sunulmaktadır. Çevirmenlerin mesleki kimlik ve sorumluluk bilincinin gelişimi ele alınmaktadır. Çeviri piyasasında var olan asimetrik bilgi sorununun çeviri hizmetleri kalitesi ve çevirmenlerin mesleki durumları üzerindeki etkisi Akerlof'un "Limon Piyasası" teorisi üzerinden açıklanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile Türkiye’deki çeviri piyasasına yakından bakılması amaçlanmaktadır. Çevirmenlik mesleğine ilişkin göstergeler üzerinden “Nitelikli çevirmen kimdir?” sorusunun cevabı aranacak, çevirmenlik mesleğine ilişkin problemlere zemin hazırlayan piyasa koşulları irdelenecek ve söz konusu piyasa koşullarının MYK’ya göre çevirmen olarak kabul edilen kişileri piyasa dışına itmesinin engellenmesi yönünde öneriler sunulacaktır. Ayrıca çevirmenlik mesleğine ilişkin göstergelerin piyasa tarafından kabul görmesinde akademik çeviri eğitimi veren kurumların önemi konusunda farkındalık yaratmak, çeviri derneklerinin çeviri piyasasının dengeye oturması konusunda sağlayabilecekleri etkiyi ortaya çıkarmak ve kimlerin çevirmenlik mesleğini icra edebileceğine ilişkin yasal düzenlemelerin gerekliliğini vurgulamak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma gerek dil öğrenme süreci boyunca gerekse de aldıkları akademik çeviri eğitimi süresince çeviri uğraşına çokça zaman ve emek harcayan çevirmenlerin mesleki anlamda özerk bir statü kazanabilmeleri, çeviri piyasasındaki konumlarının korunabilmesi, gerekli yasal ve sektörel düzenlemelerle emeklerinin karşılığını alabilmeleri konusunda farkındalık yaratma açısından önem taşımaktadır.

Yasal boşlukların ve teknolojik gelişmelerin yarattığı imkânlar sayesinde çeviri piyasasından gelir elde etmeye çalışanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Özellikle Türkiye’deki çeviri piyasasında nitelikli çevirmenleri çeviri yapan diğer kişilerden ayırmaya yarayacak mesleki göstergelerin eksikliği yoğun olarak hissedilmektedir. Bu konuda MYK, akademi ile işbirliği içerisinde önemli adımlar atmış ve 2018 yılında çevirmenlik alanına ait 6 adet taslak yeterliliği yayımlamıştır. Belgelendirme ve sertifikasyonun standartlaştırılması, çeviri alanında güvenilir ve kaliteli hizmet sağlayan profesyonellerin belirlenmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, bu süreçler çeviri sektöründe mesleki standartların yükseltilmesine ve çeviri hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabilir. Dolayısıyla, belgelendirme ve sertifikasyon kriterlerinin belirlenmesi, Türkiye'deki çeviri sektörünün gelişiminde önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Ayrıca nitelikli çevirmenlerin ayırt edilmesine yönelik önemli bir gösterge olan Yeterlilik Belgesi sistemine geçilmesi için sınav yönergeleri de hazırlanmıştır. Ne var ki bu uygulamalar çeviri piyasasında yeterince görünür durumda değildir. Bu çalışma

Türkiye’deki çevirmenlerin gerek bireysel gerekse de örgütsel olarak meslekleşme alanında yaptıkları çalışmaları görünür kılmak adına önem arz etmektedir.

Araştırma Soruları

Çevirmenlik mesleği göstergelerinin Türkiye’deki piyasa koşullarındaki işleyiş mekanizmasına yakından bakmayı, piyasadaki düzensizlikten dolayı nitelikli çevirmenlerin piyasadan çekilmelerinin söz konusu olup olmadığını tespit etmeyi ve çeviri piyasasında düzensizlik yaratan sorunların olası çözüm yollarını keşfetmeyi amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularının cevapları aranacaktır.

- Türkiye’deki çeviri piyasasının durumu nedir ve düzensiz piyasa koşullarından bahsedilebilir mi?
- Nitelikli çevirmen kimdir?
- Çevirmenlik mesleğine ilişkin göstergeler nelerdir?
- Piyasada çevirmenlik mesleğine ilişkin standart göstergelerin olmaması çevirmenleri nasıl etkilemektedir?
- Çevirmenlik mesleğine ilişkin standart göstergelerin oluşturulabilmesi için atılması gereken adımlar nelerdir?

Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada,

- uzman görüşlerinden elde edilen sonuçların yeterli düzeyde uygulandığı
- çevirmenlerin yarı yapılandırılmış mülakat sorularına doğru ve içtenlikle cevap verdiği varsayılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma betimleyici bir çalışmadır. Nitel yöntemin benimsendiği çalışmada verilerin elde edilmesinde doküman analizi ve yarı yapılandırılmış mülakatlar kullanılırken verilerin analizinde içerik analizi kullanılacaktır. Çalışmanın ilk aşamasında çevirmenlik mesleği ve Türkiye’deki çeviri piyasasına ilişkin içerik analizi yapılacaktır. Bu analizin hedefi, ne tür göstergelerin çevirmenlik mesleğini işaret ettiğini uluslararası ve ulusal bağlamda belirlemek ve Türkiye’deki çeviri piyasanın durumunu analiz etmektir. İki grup olarak belirlenmiş katılımcılarla yarı yapılandırılmış mülakat yapılacaktır. Birinci grupta,

belli bir süre boyunca geçimini çeviriden kazanmış olan ancak çeşitli nedenlerle çeviri sektöründen ayrılan 10 nitelikli çevirmen yer alacaktır. Bu gruptaki çevirmenlerin “nitelikli” olarak tanımlanmasında akademik olarak çeviri eğitimi almış olmaları ve en az iki yıl olmak üzere aktif olarak çeviri yapmış olmaları kriter olarak alınacaktır. İkinci grupta ise Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı (Holz-Mänttari, 1984) bağlamında çeviri sürecinde yer alan aktörlerden işveren konumunda yer alan 8 çeviri işletmesi/proje yöneticisi yer alacaktır. Katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle analiz edilecek ortaya çıkan temalar ise çalışmanın araştırma soruları çerçevesinde değerlendirilecektir.

Araştırmanın İçeriği

Türkiye’deki çeviri piyasasında çevirmenlik mesleği göstergelerinin işleyiş mekanizmasına yoğunlaşan bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır.

“Çeviri, Çeviri Eğitimi ve Meslek Olarak Çevirmenlik” başlığını taşıyan birinci bölümde çeviri uğraşının ve çevirmenlik mesleğinin tarihsel süreç içerisindeki tanımları ve genel algılanış biçimleri ele alınacaktır. Çevirinin bir bilim dalı olarak bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte akademik çeviri eğitiminin temellerinin nasıl atıldığına değinilecek, sürecin Türkiye’de nasıl ilerlediği kısaca özetlenecektir. Gerek dünyada gerekse de Türkiye’de akademik çeviri eğitimine belli bir standart getirmek üzere atılan adımlar yine bu bölümde mercek altına alınacak, son yıllarda hızla gelişen çeviri teknolojilerinin çeviri eğitimi üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

Çalışmanın “Çevirmenlik Mesleği ve Meslek Örgütleri” başlığını taşıyan ikinci bölümünde genel olarak meslek kavramı üzerinde durulduktan sonra bir meslek olarak çevirmenlik kavramı irdelenecektir. Oldukça zaman ve emek gerektiren çevirmenliğin Türkiye’de meslek statüsü kazanması için atılan adımlara ve bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmalara yakından bakılacaktır. Meslek statüsü kazanmanın olmazsa olmazı meslek örgütleri ve Türkiye’deki meslek örgütlerinin faaliyet alanları ve gerçekleştirdikleri çalışmalar yine bu bölümde ele alınacaktır.

“Çeviri Sektörü ve Çevirmenlerin Sektördeki Konumu” başlıklı üçüncü bölümde bir iktisat teorisi olan ve bir ürün veya hizmet alışverişinde satıcı ile alıcı arasında ürün veya hizmetin değerine ilişkin bilgiler birbirine denk olmadığında gerçekleşen ters seçimlerin kaliteli malların piyasadaki çekilmesine yol açacağını ileri süren Akerlof’un “Limon Piyasası” teorisi, çeviri sektörüne uyarlanarak yorumlanacaktır. Bu bölümde ele alınacak konular arasında çeviriye ilişkin eylem kuramı çerçevesinde çevirmenin sektördeki konumu, çevirmenlik mesleğinin göstergelerinin neler olduğu, teknolojinin çeviri piyasası ve çevirmenlik mesleği üzerinde ne gibi değişikliklere neden olduğu ve Türkiye’deki çeviri piyasasının ve çevirmenlerin mevcut durumları yer almaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan “Türkiye’deki Çevirmenlik Mesleği Göstergelerinin İşleyiş Mekanizmasına İlişkin Çevirmen ve Çeviri Sektörü Yöneticilerinin Görüşlerinin Elde Edilmesine Yönelik Yarı Yapılandırılmış Mülakat Uygulaması” bölümünde çeviri sektöründen ayrılmış olan 10 çevirmen ve piyasada faaliyet gösteren 8 çeviri işletmesi/proje yöneticisi ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakat uygulaması

hakkında bilgi verilecektir. Betimleyici ve nitel özellikler taşıyan bu çalışmada veri toplamak için yarı yapılandırılmış mülakat uygulamasının tercih edilmesinin nedeni katılımcıların esnek ve detaylı cevaplar vermesine olanak sağlamasıdır. Katılımcılara yöneltilen soruların hazırlanmasında literatür taramasından elde edilen verilerden ve uzman görüşlerinden faydalanılacaktır. Ekonomik ve pratik olması açısından veriler toplanırken “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” modeli ve “kartopu örnekleme modeli” kullanılacaktır.

Çalışmanın “Bulgular ve Tartışma” başlıklı beşinci bölümünde, çeviri sektöründen ayrılmış olan çevirmenlerin ve piyasada aktif olarak faaliyet gösteren çeviri işletmesi/proje yöneticilerinin yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verdikleri cevaplar üzerinden elde edilen verilerin tematik analizi yapılacaktır. Bu analiz sonucunda belirlenen temalar çerçevesinde çevirmenlerin ve yöneticilerin Türkiye’deki çeviri piyasası, nitelikli çevirmenin özellikleri, çevirmenlerin bu piyasa içerisindeki konumları, teknolojinin çeviri piyasası üzerindeki etkisi, çeviri sektörünün geleceği gibi konular hakkındaki görüşleri incelenecek ve değerlendirilecektir.

1. BÖLÜM: ÇEVİRİ, ÇEVİRİ EĞİTİMİ VE MESLEK OLARAK ÇEVİRMENLİK

Çalışmanın bu bölümünde tezin kuramsal çerçevesini belirlemek amacıyla öncelikle çeviri ve çevirmenlik mesleğinin tarihsel gelişimi ele alınacak, döneme özgü çeviri yöntem ve stratejileri ile çevirmen edinçleri arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir. Akademik çeviri eğitiminin temellerini atan kurum ve kuruluşlar hakkında genel bilgiler verildikten sonra Türkiye’deki çeviri eğitiminin hangi aşamalardan geçtiği ele alınacaktır. Akademik eğitimde standartlaşma her alanda önemliyken, çeviri gibi yapısı gereği çok dilliliği ve çok kültürlülüğü barındıran bir alanda daha fazla önem taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde akademik çeviri eğitimi alanındaki standartlaşma girişimlerine bakılacaktır. Ayrıca, çeviri eğitiminin hangi bilgi ve becerileri kapsaması gerektiğine dair farklı görüşlere ve teknolojinin çeviri eğitimi üzerindeki etkilerine de yine bu bölümde yer verilecektir.

1.1. Tarihsel Süreçte Çeviri ve Çevirmenlik

İnsanların ve toplumların içlerinde bulundukları ortam ve koşulların ötesine geçme yönündeki dürtüsü onları “diğeri” ile iletişim kurmaya zorunlu kılmıştır. Diğeri ile iletişim kurabilmek ise kuşkusuz ortak bir dil gerektirir. İnsanların kendilerini aşma tutkularını konu alan Babil Kulesi efsanesine göre insanlara bir tür ceza olarak verilen dil çeşitliliğinin iletişimde yarattığı engel, ancak çeviri ile aşılabılır. Sonuç olarak Akşit Göktürk’ün de ifade ettiği gibi çeviri, dillerin dilidir. Kültüre ait belli göstergeler dizgesini, belli uzlaşımları, töreleri, davranışları, değer ölçülerini kısacası insan yaşamına dair soyut somut tüm öğeleri barındıran farklı dil evrenleri arasında köprüler kuran çeviri, oldukça kapsamlı bir eylemdir. Sadece dilbilimsel bir işlem başka bir deyişle anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarılması olarak sınırlandırılmaz (Göktürk, 2000: 14). Çeviri hem bir edim, hem edimin sonucunda ortaya çıkan ürün, hem de çeviriye ilişkin kuramsal yaklaşımları eleştirel bağlamsallaştırmayı ve saptamaları içeren kavramdır (Tahir-Gürçağlar, 2021: 11). Aktarılması hedeflenen mesajın içinde bulunduğu bağlama, metin türüne, aktarılış amacına, aktaranın dile, dillere ve bağlama hakim olma kapasitesine, benzer şekilde alıcının sosyokültürel, entelektüel durumuna ve pek çok diğer faktöre bağlı olarak çevirinin kapsamında ve çeviri eyleminin hayata geçirilişinde farklılıklar ortaya çıkar.

İnsan hayatına dair tüm unsurlarla etkileşim halinde olan çeviri eylemi kaçınılmaz olarak yaşama dair tüm faktörlerden etkilenmektedir. Ticaret, göç, teknoloji, ekonomi, siyaset, sanat, din ve hatta doğal afetler gibi yaşama dair her şeyin çevirinin nerede, nasıl, kim tarafından, ne karşılığında yapılacağını belirleyen başat unsurlar olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanlığın varoluşundan bu yana, birinin diğeri ile iletişim kurma talebinin olduğu her yerde gerçekleştirilen çeviri eyleminin tam olarak ne olduğuna dair sistemli, kuramsal çalışmaların dikkat çekmeye başlaması 20. yüzyılın ikinci yarısına denk gelir. Holmes’a (1988) göre yüzyıllar boyunca yazar, filolog, edebiyat bilimci hatta zaman zaman din bilimcilerin çeviri konusuna gösterdiği gelişigüzel ve rastlantısal ilgi İkinci Dünya Savaşı ile birlikte bilişim, matematik, mantık gibi alanlarda çalışmalar yürüten bilim insanlarının da çeviriye ilgi duymaya başlamasıyla farklı bir çalışma alanı haline gelmiş, bilim sıfatı kazanma yolunda adımlar atmaya başlamıştır.

İnsan hayatındaki varlığını ve önemini göz önünde bulunduracak olursak çeviri eylemini tanımlamak ve kuramsal bir çerçeveye oturtmak üzere atılan adımların hayli geciktiğini söylemek mümkündür. Tanımlama ve sınırlarını belirleme konusunda benzer bir gecikmenin, çevirmenlik mesleği için de geçerli olduğunu dile getirmek yanlış olmayacaktır. Çevirmenin kim olduğu, hangi becerilere sahip olması gerektiği, bu becerileri nasıl kazanacağı, yaptığı işin değerinin nasıl ölçüleceği gibi sorular sıkça gündeme gelse de bu soruları, mesleğin akademik, sosyal, yasal ve sektörel konumunu net olarak belirleyecek şekilde cevaplamanın ne yazık ki henüz tam olarak mümkün olmadığı söylenebilir. Nitekim Eruz (2022) da “Yeminli Çevirmen/Adli Çevirmen: Çevirmenin Adı Yok – Kendi De Yok Mu Acaba?” başlıklı yazısında birçok Avrupa ülkesinde çevirmenliğin tanımı ve çalışma şartlarıyla ilgili standart düzenlemeler olduğunu ancak ne yazık ki ülkemizde henüz bir çevirmenlik mevzuatı olmadığını ve Avrupa Birliği mevzuatları gereği yürütülen fakat tam olarak uygulamaya koyulamayan meslekte yeterlilik çalışmaları dışında bu alanda pek fazla çalışma olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca devletin çevirmenlere yönelik bir politikası olmadığı sürece de bu böyle devam edecek gibi gözüktüğünü, on bini aşkın öğrencinin Mütercim ve Tercümanlık bölümlerinde okuduğunu, her yıl yüzlerce mezun verildiğini ancak yasal bir dayanakları olmadığını dile getirmektedir.²

² <https://ceviridernegi.org/blog-cevirmenin-adi-yok-kendi-de-yok-mu-acaba/> (Erişim Tarihi 23/05/2024)

Bilimden sanata, ticaretten siyasete, maddi dünyadan manevi dünyaya geniş bir yelpazeye yayılan soyut somut tüm “anlaşılmaz” mesajları “anlaşılır” hale getirme görevini üstlenen çevirmenler tarih boyunca toplumda ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Ancak bu ayrıcalığı salt çevirmen kimliğine atfetmek hatalı bir yaklaşım olacaktır. Tarihe bakıldığında çevirmenlik, genelde iyi eğitim almış, birden fazla dile hakim, zihinsel becerileri yüksek, iletişim konusunda yetenekli, dili ve kalemi güçlü, kültürlü bireyler tarafından yazarlık, düşünürlük, danışmanlık hatta bilim adamlığı gibi farklı mesleklerin yanında icra edilmiş bir yan meslek konumundadır.

Çevirmenlik mesleği toplum tarafından farklı zamanlarda farklı şekillerde algılanmıştır. Farklı bir dilin bilinmez topraklarında gezinen çevirmenler zaman zaman anlaşılması anlaşılır kılan kahramanlar, zaman zaman ise casusluk potansiyeli taşıyan hainler olarak algılanmıştır. Çevirmenlerin değerlendirilmesinde, o dönemde merkez konumda yer alan ve genel tarafından kabul görüp doğru olduğu var sayılan çeviri teknik ve stratejilerinin de etkisi vardır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri tekniğinin merkez konumda olduğu Antik dönemde çevirmenler anlaşılır olmaktan ziyade kaynak metindeki yapısal öğeleri koruma kaygısı taşımaktadır. Dönemin kaliteli çeviri anlayışı, metnin sözcük düzeyinde kaynağına sadık oluşuyla doğru orantılı olduğundan çevirinin hedef kitle açısından anlaşılır olması ikinci planda kalır. Metnin kendisinin yazarın amacıyla örtüşüyor olduğu kabul edildiği için, metni değiştirmeden sözcüğü sözcüğüne çevirmek yazarın amacını kavramakla eşdeğerdir (Yücel, 2007: 24). Dolayısıyla iyi çevirmen olmak demek kaynak metni sözcük düzeyinde sadık bir şekilde çevirmek demektir.

Yazınsal alandaki faaliyetlerin arttığı Antik Roma döneminde çeviriye ilişkin birtakım söylem ve düşünceler de dile getirilmeye başlanmıştır. Roma’nın Yunan kültüründen esinlenerek kendi kültürünü zenginleştirme amacı çeviriye kültürel bir amaç eklemiştir. Kaynak metinlerin daha çok esin kaynağı olarak ele alınması çevirmenlerin serbest çeviri yapmasına olanak sağlamıştır. Bu dönemde kaynak metinden daha üstün metinler üretebilen kalemi güçlü çevirmenler iyi çevirmen statüsünde olmaya hak kazanmıştır.

Ortaçağ’da eğitimin din ağırlıklı ve yoğun bir biçimde soylulara yönelik olması hem çeviri yöntem ve tekniklerini hem de çevirmen tutumlarını etkilemiştir. O dönemde çevirmenler kendi zamanlarının öncüleri, ilk entelektüelleri olarak kabul edilmiştir (Yücel, 2007: 36). Belki de bu noktada dönemin önde gelenlerinin ve entelektüellerinin çeviri ile ilgilendiğini söylemek daha doğru olacaktır.

Dini metinlerin çevirilerinde kutsal sözcüklere hatta söz dizimine bağlı kalma zorunluluğu sonucunda anlaşılması neredeyse imkansız metinler ortaya çıkmıştır. Bunun farkında olan çevirmenler günlük hayatta kullanılacak metinlerle kutsal metinler arasında farklı çeviri yöntem ve tekniklerini kullanmak durumunda kalmış başka bir deyişle metin türüne özgü dil kullanım becerisi ön plana çıkmıştır.

Rönesans döneminde çevirinin daha kurumsal bir konum kazanma yönünde ilerlediği görülür. Bunun sebebi, kültürel ve zihinsel gelişme sağlamak amacıyla özellikle Roma ve Yunan uygarlıklarına ait metinlerin çevirilerine yoğunlaşılmasıdır. Metinler üzerinde çeşitli güncelleme, ekleme ve çıkarmalar yapılarak günlük kullanım dili ve anlaşılabilirlik ön planda tutulmuştur. Nihayetinde çeviri, kültürel inşanın temel yapı taşlarından biri olmuştur (Steiner, 1975: 230).

17. yüzyılda Batı’da çeviri kuramları daha sistematik hale gelmeye başlamıştır. Siyasi ve bilimsel alanda yaşanan gelişmeler bilgi ve edebiyatın kültürlerarası etkileşimini artırmış özellikle Fransızca ile İngilizce arasındaki metin alışverişinde çevirinin önemi artmıştır. O dönemde John Dryden çeviri kuramı üzerinde çalışmış ve çeviriyi sözel (sözcüğü sözcüğüne), açıklama (anlam aktarımına dayalı) ve öykünme (özgür çeviri) olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır. Bu üç kategoriden ilkinden kaçınılması, ikincisine göre çeviri yapılması gerektiğini tavsiye etmiştir (Tahir-Gürçağlar, 2021: 109).

Anlamına göre çeviri stratejisi uzun yıllar boyunca yaygınlığını korumuştur. Ancak 18. yüzyıl edebiyatçılarından Alexander Fraser Tytler özgün metindeki tüm düşünce ve biçimin eksiksiz olarak aktarılması gerektiğini, bunu yaparken de erek dilde akıcı bir metin yaratılması gerektiğini ifade etmekle birlikte anlamdan ve biçimden ödün vermek yerine akıcılıktan ödün verilebileceğini vurgulamıştır. Başka bir deyişle kaynak metnin biçiminin çevirinin temel unsurlarından biri olduğunu dile getirmiştir (Munday, 2001:28).

19. yüzyıl anlamına göre çeviri yaklaşımına karşı duruşun sergilendiği bir dönem olarak görülebilir. Çeviri kuramları tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen, “Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens” (Farklı Çeviri Yöntemleri Üzerine) başlıklı konuşmasında Schleiermacher (1813), ilk olarak çevirinin “sözlü” ve “yazılı” ardından da çeviri stratejilerinin “yerlileştirme” ve “yabancılaştırma” olmak üzere sınıflandırılmasını önermiştir (Munday, 2001: 28). Erek okur okuduğu metnin kendi kültürüne ait olmadığını farkında olmalıdır. Bunun için de çevirmen kaynak metnin

yazarının kendine özgü ruhunu korumayı ve bunu okura hissettirmeyi başarmalıdır. Her ne kadar çeviriye ilişkin karmaşık sorunların çözümü için yeterli olmasa da Schleiermacher çevirmenin metin karşısındaki sorumluluğunun altını çizerek ona yol göstermeye çalışmıştır (Yücel, 2007: 73).

Romantik dönemde çeviri edimi, dönemin sanat ve yazın anlayışıyla örtüşmenin yanı sıra dönemin felsefesini de en iyi şekilde yansıtır. Geçmişte genellikle erek yazını ve dili geliştirmeye odaklanan, kaynak dili anlama amacı güden bir süreç olarak algılanan çeviri günümüzde, kendi başına anlam taşıyan, sadece kaynak metne öykünmeyen ve farklı veya yabancı olanı anlamaya çalışan bir bakış açısına dönüşmüştür (Yücel, 2007:75). Dolayısıyla bu dönemde çeviriyle birlikte çevirmenin de öneminin arttığını söylemek mümkündür. Dönemin ruhuna uygun çeviri yapabilmesi için çevirmenin hem kaynak metni en iyi şekilde analiz edecek kadar donanımlı, hem de metnin farklılığını korumanın yanı sıra okura lezzetli bir metin sunacak kadar yaratıcı olması gerekir.

20. yüzyıl, çeviribilimin modern bir disiplin olarak şekillenmesinde önemli bir dönemdir. Bu dönemde, çeviribilim üzerine çeşitli teoriler geliştirilmiş ve çeviri uygulamaları üzerine daha sistematik çalışmalar yapılmıştır. Yöntemsel ve kuramsal çalışmaların artışı, dünya genelindeki küreselleşme hareketinin hızlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Küreselleşmenin getirdiği demokratikleşme, özgürleşme, farklılıklara hoşgörü, maddi refah ve bilginin daha hızlı yayılmasına imkan sağlayan teknolojik ilerlemeler, diller ve kültürler arasındaki sınırların kalkmasına ve belirli bilim alanları arasındaki sınırların da zorlanmasına yol açmıştır. Bu dönemde çeviribilim de kendi özerkliğini sağlamak amacıyla başka alanlardan farklı olarak kendine özgü dizge/yöntem arayışına girmiştir (Yücel, 2007: 188). Başlarda edebiyat, dilbilim, sosyoloji, psikoloji gibi farklı yan disiplinlerden destek alan bu genç bilim dalı, sonrasında çeviribilim alanında eğitim almış araştırmacıların katılımıyla zengin bir disiplinler arası alan olarak kendini kanıtlamıştır (Tahir-Gürçağlar, 2021: 112).

20. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle bilgisayar destekli çeviri araçlarının ve makine çeviri sistemlerinin gelişimiyle birlikte, çeviri teknolojisinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu durum, çeviri uygulamaları üzerinde derin bir etki yaratmış ve teknolojinin çeviri alanındaki rolü üzerine tartışmalara neden olmuştur. Çeviri alanında yaşanan bu gelişmeler kaçınılmaz olarak çevirmen edinçlerini de etkilemiş çevirmenlerin

sahip olması gereken becerilere, çeşitli çeviri araçlarını kullanabilme gibi pek çok yeni beceri eklenmiştir.

Yazıcı'nın (2001: 5) da dile getirdiği gibi çeviri süreçlerinin tarihsel bağlamda incelenmesi, çeviri eğitimi yönlendiren uygulamalar açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla çevirmenlik mesleğinin Türkiye piyasası içerisindeki konumunu konu alan bir çalışmada genel hatlarıyla da olsa Türk tarihindeki çeviri faaliyetlerine bakılması yerinde olacaktır.

Türklerde ilk çeviri örneklerine Uygurlar döneminde rastlanmaktadır. Orta Asya'da yapılan kazılarda bulunan ve 8. ile 13. yüzyıllar arasında yazıldığı tahmin edilen Uygurca metinlerin çoğunun, Sanskritçe, eski Farsça, Süryanice, Tibetçe ve Çince gibi dillerden yapılan dini metinler olduğu belirlenmiştir. Ancak, bu çeviri sürecinde genellikle kaynak metne aşırı derecede bağlı kalınmıştır. Bu durumun zaman içinde Uygurca diline olumsuz etkileri olmuştur (Sarıtaş, 2011).

Selçuklu Dönemine yoğun bir çeviri faaliyeti olduğu söylenemez. Bunun nedeni Kurtulmuş'un (2020) belirttiği gibi Selçuklu aydınlarının ve yöneticilerinin Arapça ve Farsça dillerinde yazılmış önemli bilimsel metinleri Türkçeye çevirmek yerine Arapça ve Farsça dillerini öğrenip entelektüel faaliyetlerini daha çok bu diller aracılığıyla yapmalarıdır. Bilimle nispeten yeni tanışmış olan Türkler açısından ilmi ve edebi faaliyetlerinin dönemin lingua franca'sı olarak kabul gören Arapça ve Farsça dillerinde yapılması yadırganacak bir durum değildir.

Osmanlı dönemindeki çeviri faaliyetlerinin daha çok ticari ve siyasi alanda yoğunlaştığı söylenebilir. Örneğin Osmanlı ile yoğun ticari ilişkiler içerisinde olan Venedikliler kendi çevirmen gereksinimlerini karşılamak üzere 1551 yılında Giovanni della Lingua [Dil Oğlanları] adında bir çeviri okulu kurmuştur. Sonrasında yine bu amaç doğrultusunda 1669 yılında Marsilya Ticaret Odası tarafından da bir çeviri okulu kurulmuştur (Eruz, 2003: 33).

Aksoy'un (2005) da belirttiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çeviri faaliyetleri her ne kadar 19. yüzyıl boyunca tutarsızlık ve belirlenmiş bir yaklaşım eksikliği ile karakterize edilmiş olsa da özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin erken yıllarında Modern Türk Edebiyatı'nın ortaya çıkmasına öncülük etme açısından önemli bir rol oynamıştır. 19. ve erken 20. yüzyıllarda çevrilen Batı eserleri, Osmanlı toplumunda sosyal ve kültürel iyileştirmelere katkı sağlamıştır.

1832'de kurulan Tercüme Odası ve 1839'dan sonra kurulan Encümen-i Daniş gibi kurumlar, dönemin önde gelen yazarlarını bir araya getirerek çeviri faaliyetlerini organize etmiştir. Bu kurumlar, kültürel ve siyasal arayışlara ışık tutmuş ve yeni bir dünya görüşünün geliştiği bir ortam oluşturmıştır. Dönemde yapılan çevirilerde bilimsel yöntem ve tekniklere yer verilmemiş kaynak eserler daha çok esik kaynağı olarak görülüp farklı türlerde pek çok eserin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir (Vural Kara, 2011).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, özellikle toplumsal değişim ve dönüşümlerin yoğun olarak yaşandığı ilk yıllarda çeviri açısından da pek çok yenilik yaşanmıştır. 19 Mayıs 1940'ta Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Tercüme Bürosu, yoğun çeviri faaliyetlerinin merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde, Sebahattin Eyuboğlu ve Nurullah Ataç liderliğindeki çeviri seferberliği, Hasan Âli Yücel'in görevlendirmesiyle başlatılmış ve birçok yazar ve çevirmen bu faaliyetlere katılmıştır. Özellikle Batı'daki Aydınlanma çağından etkilenen Fransız, Alman ve İngiliz yazınından toplamda 604 eser çevrilmiştir. Bu eserlerden 210'u Fransız, 90'ı Alman, 65'i İngiliz diğerleri ise farklı Batı dillerindendir (Aytaç, 1999: 348).

Tercüme Bürosu bünyesinde gerçekleştirilen çevirilerde Osmanlı dönemindeki aşırı serbest çeviri yönteminin yerini daha bilinçli yöntemler almaya başlamıştır. Herhangi bir bölüm çıkarılmadan eserin tamamının çevrilmesi, kaynağa bağlı kalınması ve mümkün olduğu müddetçe çevirinin doğrudan kaynak dilden yapılması öncelik taşımaktadır. Çeviride kullanılan dil ve biçim konusunda her ne kadar çevirmenler arasında birtakım farklılıklar olsa da genel olarak yalın ve anlaşılır bir Türkçe kullanımına özen gösterilmiştir (Karantay, 1999: 340-341).

Ticari, siyasi, ekonomik, özellikle de teknolojik gelişmelerin sonucunda küreselleşen, ülkeler kültürler arası etkileşimin üst düzeye çıktığı günümüzde çeviri faaliyetleri Batı ülkelerinde de Türkiye'de de benzer şekilde yürütülmektedir. İngiltere veya İtalya'daki bir çevirmen ile Türkiye'deki bir çevirmen benzer çeviri araçlarından, yöntem ve stratejilerinden faydalanmaktadır.

1.2. Akademik Çeviri Eğitiminin Temelleri

Yirminci yüzyılın ortalarına kadar kurumsal bir çevirmenlik eğitiminden bahsetmek pek mümkün olmasa da tarihsel açıdan bakıldığında birtakım sosyal ve siyasal ihtiyaçlar doğrultusunda farklı coğrafyalarda çevirmen eğitime dair bazı örneklerle

rastlanmaktadır. Örneğin Osmanlılarla yoğun ilişkiler içerisinde olan Avrupalılar ticari, siyasi ve sosyal alanlarda güvenilecekleri çevirmenler yetiştirmek amacıyla dil ve çeviri eğitimi veren okullar açmıştır. Venedik Cumhuriyeti, kendi vatandaşları arasından özellikle Türkçe gibi Doğu dillerine hâkim olan gençler yetiştirmek amacıyla, 1551 yılında İstanbul'un Pera semtindeki elçilik binasında, resmi bir okul olmasa da bu dilleri öğrenebilecekleri bir ortam sağlamış ve Giovani Della Lingua (Dil Oğlanları) okulunu kurmuş, bu politika 1669 yılında Fransa, 1754 yılında Avusturya, 1766 yılında Polonya ve son olarak da 1814 İngiltere tarafından takip edilmiştir (Çelebi, 2021: 16).

Kurumsal eğitimin güçlü ve geri dönüşü olmayan bir hareket olduğunun kanıtlanmasıyla birlikte dünyanın farklı yerlerindeki resmi kurumlar çeviri eğitimi vermeye başlamıştır. Bunların en eskileri arasında Moskova Dilbilim Üniversitesi (eski Maurice Thorez Enstitüsü, 1930), Heidelberg Üniversitesi (1933), Cenevre Üniversitesi (1941) ve Viyana Üniversitesi (1943) yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bu alanda yeni bir atılım daha gerçekleşmiş ve Innsbrück Üniversitesi (1945), Graz Karl-Franzens Üniversitesi (1946), Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi (Germersheim, 1947) ve Saarlandes Üniversitesi (Saarbrücken, 1948) de çeviri eğitimi veren resmi kurumlar arasına katılmıştır. 1950'lerde kurulan iki Fransız kurumu, École Supérieure d'Interpretes et de Traducteurs (ESIT) ve Institut Supérieur d'Interpretes et de Traducteurs (ISIT) bunları takip etmiştir. Profesyonel çevirmen ve tercümanlara duyulan ihtiyacın artması, dünya çapında giderek artan sayıda ülkede programların kurulmasına ve yaygınlaşmasına yol açmıştır (Kelly ve Martin, 2009: 294).

Günümüzde merkezi Brüksel, Belçika'da bulunan FIT (International Federation of Translators) 1953 yılında Paris'te kurulmuştur. FIT, edebi, bilimsel ve teknik alanlar, kamu hizmetleri, mahkeme ve yasal ortamlar, konferans çevirmenliği, medya ve diplomatik alanlar ile akademi alanında çalışan çevirmenler ve terminoloji derneklerinin içinde yer aldığı federasyondur. Federasyonun amacı, temsil ettiği disiplinlerde profesyonelliği teşvik etmektir. FIT, alandaki profesyonellerin koşullarını sürekli olarak tüm ülkelerde iyileştirmeyi ve çevirmenlerin haklarını ve ifade özgürlüklerini korumayı hedeflemektedir. FIT, üyelerini ve çevirmenlik mesleğini uluslararası düzeyde destekleyerek, meslek için topluluk, görünürlük ve sürdürülebilir bir gelecek oluşturmayı amaçlamaktadır.

FIT, dünya çapında çeşitli dil ve kültürlerden gelen çevirmenleri bir araya getiren önemli bir platformdur. Uluslararası Konferans Tercümanları Derneği (AIIC) gibi diğer önemli mesleki kuruluşlarla işbirliği yapmakta ve çeşitli konferanslar, seminerler ve etkinlikler düzenlemektedir.

FIT, çevirmenlerin haklarını korumak ve çeviri mesleğinin saygınlığını artırmak için önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, küresel çeviri topluluğunu bir araya getirerek mesleki standartları ve en iyi uygulamaları belirlemeye yardımcı olmaktadır³.

Çevirmenlik mesleği ve çeviri sektörü açısından önem taşıyan bir diğer önemli kuruluş da 1960 yılında Avrupa’da çeviri alanında eğitim veren kurumların yöneticilerinin bir araya gelmesiyle kurulan CIUTI (Conférence Internationale Permanente d’Instituts Universitaires de Traducteurs et d’Interpretes)’dir. Kendisini “hem araştırma hem de eğitim alanında, yazılı ve sözlü çeviri alanında mükemmelliğe adanmış bir kuruluş” olarak tanımlayan CIUTI, tüm kıtalardan ve farklı ulusal ve kültürel ortamlardan üyeleri barındıran çok uluslu bir kuruluştur.

CIUTI’nin amaçları arasında çevirmenlerin statülerini iyileştirmek, kültürel değişimleri teşvik etmek, üye kurumlar arasında işbirliğini artırmak ve dünya çapında çeviri müfredatını etkileyen kültürel farklılıkların yönelik çalışmalar yapmak yer almaktadır. CIUTI, FIT ve AIIC gibi mesleki derneklerle işbirliği yapmakta ve meslektaşlar arasındaki deneyim paylaşımlarını kolaylaştırmak için forumlar ve konferanslar düzenlemektedir. Bu anlamda CIUTI, küresel çeviri eğitimi alanında önemli bir rol oynamaktadır ve meslek içi işbirliği için bir platform görevi görmektedir.⁴

Çeviri eğitimi çeşitli kurumlar tarafından resmi bir şekilde veriliyor olsa da gerçek anlamda akademik bir çeviri eğitiminden bahsedebilmek için öncelikle çeviri alanının bilimsel bir çalışma alanı olduğunun kanıtlanması gerekiyordu. Bu anlamda en belirgin adım 1972 yılında ilk kez çeviribilimden söz eden James S. Holmes tarafından atıldı. Holmes (1988), “The Name and Nature of Translation Studies” başlıklı makalesinde araştırma nesnesi, araştırmalarda kullanılacak modeller, yöntemler ve terimler konusunda ortak bir karara varılamamasından dolayı çeviri alanındaki çalışmaların henüz bilimsel düzeyde olmadığını belirtir. Çeviribilimin bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmesinin önündeki bu engeli kaldırmak için kuramsal ve uygulama alanları olmak

³ <https://en.fit-ift.org/about/>. (Erişim Tarihi 19/02/2024)

⁴ <https://www.ciuti.org/about-us/policy-statement/>. (Erişim Tarihi 19/02/2024)

üzere iki temel araştırma alanını kapsayan bir yapılanma modeli önerir. Sonuç olarak bu adım, pek çok kişi tarafından çeviribilimin bağımsız bir bilim dalı olma yolunda attığı ilk adım olarak kabul görür.

Çeviribilim artık özerk bir disiplin olarak yoluna devam etmeye, dolayısıyla akademik eğitimle desteklenmeye hazırdır. Avrupa Birliği'nin ortaya çıkışı ve siyasi ilişkilerin yakın temas halinde sürdürülmesi için bir eritme potası modeli kullanmak ya da sınırlı bir baskın dil dahilinde iletişim kurmayı tercih etmek yerine tüm ana dillerini resmi diller olarak kabul etme kararı özellikle Avrupa'da çeviribilimi etkileyen çok önemli bir tarihsel gelişme olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, muhtemelen dünya tarihindeki en kapsamlı çeviri faaliyeti ortaya çıkmış, çevirmenlere ve çevirmen eğitimine yönelik talep, bu siyasi projeyi desteklemek üzere akademik bir alanın geliştirilmesini gerektirmiştir (Tymoczko, 2007: 312).

Günümüzde üniversite düzeyindeki çeviri eğitimi birbirinden farklı programlar uygulanarak sürdürülmektedir. Bazı programlar 3 ila 5 yıl arasında değişen eğitimlerle lisans düzeyinde diploma vermektedir. Öte yandan İngiltere, Fransa ve ABD gibi bazı ülkelerde yüksek lisans düzeyinde bir veya iki yıllık programlarla sunulmaktadır. Kimi programlar ise aynı zamanda akademik araştırmalar yürüten fakülte ve bölümler tarafından sunulmaktadır. Ayrıca bazı meslek yüksekokullarında teorik eğitim verilmeden doğrudan çeviri eğitimi verilmektedir (Kelly ve Martin, 2009: 295).

1.3. Türkiye’de Çeviri Eğitimi

Türkiye’de çevirinin ve çevirmenlik mesleğinin özerk bir kimlik kazanması ve alandaki eğitimin akademik düzeye taşınması Avrupa’ya kıyasla biraz daha geç olmuştur. Tahir Gürçağlar’ın (2021: 89) da belirttiği gibi o dönemlerde çeviri, örgün eğitimin bir parçası olmaktan ziyade çevirmenlerin çeviriyi yaparak öğrendiği, deneyimli çevirmenlerden faydalanarak kendilerini geliştirmeye çalıştığı bir alandı. Başka bir deyişle çevirmenler “mektepli değil alaylı” yetişirdi. Türkiye’deki akademik çeviri eğitimi 1983-1984 eğitim öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü’nde başlamıştır. Bölüm 2004 yılında “Çeviribilim” adını almıştır. Bölümde yazılı çeviri alanında yüksek lisans, konferans çevirmenliği alanında tezsiz yüksek lisans ve doktora eğitimleri verilmektedir. EMCI (European Masters in Conference Interpreting) birliği üyesi olan

Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü Çeviribilimde Uluslararası Doktora ağının (International Doctorate in Translation Studies, ID-TS) da kurucu üyeleri arasındadır.⁵

Hacettepe Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü 1982-83 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu çatısı altında İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı olarak kurulmuştur. 1987’de Edebiyat Fakültesi’ne bağlanan bölüm 1992 yılında Fransızca, 2007 yılında ise Almanca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dallarında eğitim vermeye başlamıştır. Bölümde İngilizce ve Fransızca dillerinde yüksek lisans verilirken doktora düzeyinde eğitim sadece İngilizce dilinde verilmektedir.⁶

1992 yılında kurulan Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü bünyesindeki Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Türkiye’de Fransızca çeviri eğitimi veren ilk lisans programıdır. 1999-2000 eğitim-öğretim yılında Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Yüksek Lisans Programı’na, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı’na, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ise Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Yüksek Lisans Programı’na öğrenci almaya başlamıştır.⁷

Çeviri eğitiminin öncülerine kısaca değindikten sonra günümüzde çeviri eğitiminin geldiği noktayı görebilmek için ÖSYM’nin 2023 yılına ait verilerinin yer aldığı Tablo 1’e bakmak yerinde olacaktır.

⁵ <https://transint.bogazici.edu.tr/tr/ceviribilim-lisans-programi> (Erişim Tarihi 20/02/2024)

⁶ <https://mtb.hacettepe.edu.tr/tr/menu/tarihce-12> (Erişim Tarihi 20/02/2024)

⁷ <https://bde.yildiz.edu.tr/tarihce> (Erişim Tarihi 20/02/2024)

1.	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
2.	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
3.	Amasya Üniversitesi
4.	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
5.	Ardahan Üniversitesi
6.	Atatürk Üniversitesi
7.	Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi
8.	Bartın Üniversitesi
9.	Boğaziçi Üniversitesi
10.	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
11.	Bursa Teknik Üniversitesi
12.	Doğı Akdeniz Üniversitesi
13.	Dokuz Eylöl Üniversitesi
14.	Ege Üniversitesi
15.	Gaziantep İslami Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
16.	Giresun Üniversitesi
17.	Hacettepe Üniversitesi
18.	İstanbul Üniversitesi
19.	Kafkas Üniversitesi
20.	Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi
21.	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
22.	Karabük Üniversitesi
23.	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
24.	Kastamonu Üniversitesi
25.	Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
26.	Kırıkkale Üniversitesi
27.	Kırklareli Üniversitesi
28.	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
29.	Malatya Turgut Özal Üniversitesi
30.	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi
31.	Mardin Artuklu Üniversitesi
32.	Marmara Üniversitesi
33.	Mersin Üniversitesi
34.	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
35.	Munzur Üniversitesi
36.	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
37.	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
38.	Sakarya Üniversitesi
39.	Samsun Üniversitesi
40.	Selçuk Üniversitesi
41.	Siirt Üniversitesi
42.	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
43.	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
44.	Trakya Üniversitesi
45.	Yıldız Teknik Üniversitesi
46.	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Tablo 1: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Veren Devlet Üniversiteleri

Kaynak: yokatlas.yok.gov.tr

Türkiye’de 46 devlet üniversitesinin fakülte ve yüksekokullarında çeviri eğitimi verilmektedir. “Uygulamalı Çevirmenlik” ön lisans programlarındaki çeviri eğitimi faaliyetleri üniversitelerin meslek yüksekokulları bünyesinde yürütülmektedir. Bu üniversiteler arasından Boğaziçi Üniversitesi, çeviri eğitimini Çeviribilim adı altında vermektedir.

Devlet üniversitelerine ek olarak vakıf üniversitelerinde de çeviri eğiti verilmektedir. Bu üniversiteler Tablo 2’de listelenmiştir.

1.	Ankara Bilim Üniversitesi
2.	Atılım Üniversitesi
3.	Avrasya Üniversitesi
4.	Başkent Üniversitesi
5.	Beykent Üniversitesi
6.	Çağ Üniversitesi
7.	Çankaya Üniversitesi
8.	Doğuş Üniversitesi
9.	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
10.	Girne Amerikan Üniversitesi
11.	Haliç Üniversitesi
12.	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
13.	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
14.	İstanbul Arel Üniversitesi
15.	İstanbul Atlas Üniversitesi
16.	İstanbul Aydın Üniversitesi
17.	İstanbul Beykent Üniversitesi
18.	İstanbul Gelişim Üniversitesi
19.	İstanbul Medipol Üniversitesi
20.	İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
21.	İstanbul Okan Üniversitesi
22.	İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu
23.	İstanbul Topkapı Üniversitesi
24.	İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
25.	İstinye Üniversitesi
26.	İzmir Ekonomi Üniversitesi
27.	İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
28.	Kapadokya Üniversitesi
29.	KTO Karatay Üniversitesi
30.	Toros Üniversitesi
31.	Ufuk Üniversitesi
32.	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
33.	Üsküdar Üniversitesi
34.	Yakın Doğu Üniversitesi
35.	Yaşar Üniversitesi
36.	Yeditepe Üniversitesi

Tablo 2: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Veren Vakıf Üniversiteleri

Kaynak: yokatlas.yok.gov.tr

Türkiye’de çeviri eğitimi verilen vakıf üniversitesi sayısı 36’dır. Bu üniversitelerden Yeditepe Üniversitesi tıpkı Boğaziçi Üniversitesi gibi çeviri eğitimini “Çeviribilim” adı altında vermektedir. “Uygulamalı Çevirmenlik” ön lisans programlarındaki çeviri eğitimi faaliyetleri ise devlet üniversitelerinde olduğu gibi söz konusu üniversitelerin meslek yüksekokulları bünyesinde yürütülmektedir.

Ülkemizde akademik düzeyde çeviri eğitimi verilen diller çeşitlilik göstermektedir. Tablo 3’te Türkiye’deki üniversitelerde çeviri eğitimi verilen diller ve eğitimlerinin hangi düzey veya düzeylerde verildiği listelenmiştir.

Üniversitelerde Çeviri Eğitimi Verilen Diller		Fakülte	Yüksekokul	Toplam
1.	Almanca Mütercim ve Tercümanlık	7	1	8
2.	Arapça Mütercim ve Tercümanlık	6	6	12
3.	Bulgarca Mütercim ve Tercümanlık	1	-	1
4.	Çince Mütercim ve Tercümanlık	1	-	1
5.	Farsça Mütercim ve Tercümanlık	1	-	1
6.	Fransızca Mütercim ve Tercümanlık	6	-	6
7.	İngilizce-Fransızca Mütercim ve Tercümanlık	3	-	3
8.	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık	51	34	85
9.	Japonca Mütercim ve Tercümanlık	1	-	1
10.	Rusça Mütercim ve Tercümanlık	4	1	5
11.	Uygulamalı İspanyolca Çevirmenlik	-	1	1

Tablo 3: Üniversitelerde Çeviri Eğitimi Verilen Diller

Kaynak: yokatlas.yok.gov.tr⁸

Tablo-3 incelendiğinde toplam 10 dilde çeviri eğitimi verildiği görülmektedir. Lisans ve ön lisans düzeyinde, gerek devlet gerekse de vakıf üniversitelerinde çeviri eğitimi yoğun olarak İngilizce dilinde verilmektedir. İkinci sırada Arapça üçüncü sırada ise Almanca yer almaktadır.

Özellikle teknik alanda çeviri hizmeti sunan çeviri bürolarının internet sitelerine bakıldığında onlarca dilde çeviri hizmeti verdikleri belirtilmektedir. Meslekleşme, mesleğin icrası ve bu mesleği icra edecek kişilerin niteliklerinde standartlaşma arayışlarına yoğun bir biçimde girildiği dikkate alınacak olursa akademik düzeyde çeviri eğitimi verilen dil sayısı (10) oldukça azdır. Dolayısıyla bu verilere bakıldığında piyasada aktif olarak çeviri yapan kişilerin pek çoğunun hali hazırda alaylı oldukları ve çevirmen yetiştiren eğitim kurumlarındaki dil çeşitliliğinin azlığının kaçınılmaz olarak piyasada alaylı çevirmen varlığının devamını getireceğini söylemek hiç de yanlış olmaz.

⁸ <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=97127> (Erişim Tarihi 25/02/2024)

Akademik çeviri eğitimi birbirinden oldukça farklı programlar aracılığıyla verilmektedir. Tahir Gürçağlar'ın (2021: 91) da belirttiği gibi dünya bir yana, bölgesel anlamda bile ortak bir yaklaşım ve müfredat oluşturulmuş değildir. Bunun temelinde dil ve kültür farklılıkları, piyasalardaki değişkenliklerin yanı sıra kurumlar arasında iletişim sorunları ve dayanışma yetersizliği hatta eksikliği gibi faktörler yatmaktadır. Ayrıca eğitimde standartlaşmanın ne derece mümkün ve arzu edilir olduğu bir tartışma konusudur.

Yukarıda belirtilen gerekçeler doğrultusunda standartlaşma her ne kadar oldukça zor olsa da bu yönde ciddi adımlar atılmış CIUTI, EMCI, EMT gibi girişimler vasıtasıyla çeviri eğitiminin içeriğinde standart uygulamalar sağlanmaya çalışılmıştır.

1.4. Çeviri Eğitimde Standartlaşma Adımları

Belli düzeyde yabancı dil bilen herkesin çeviri yapabileceği, çevirinin başka bir mesleğin yanı sıra ilgilenilen ikincil bir uğraş olduğu düşünceleri yavaş yavaş geride bırakılmaktadır. Çeviri kazandığı “bilim” unvanıyla akademiye giriş biletini almış durumdadır. Toplumsal ihtiyaçların ve kültürel birikimlerin etkisiyle farklı yönlerde doğru dallanıp budaklansa da akademik kurumlarda standart bir çeviri eğitim programı oluşturmaya yönelik sağlam adımlar atılmıştır.

1960 yılında kurulan CIUTI⁹ bu adımları atan öncü kuruluşlardan biridir. CIUTI, bünyesindeki akademik eğitim kurumlarının öğrencilerine A Profile başlığı altında açıklanan temel edinçleri kazandırması gerektiğini belirtir. Bu edinçler şu şekilde özetlenebilir:

Ana dil edinci: Çevirmenlerin ve tercümanların ana dillerine (A dili) ortalamanın üzerinde hakim olmaları gerekir. Herhangi bir çeviri süreci içerisinde öğrencilerin her türlü metni analiz edebilmeleri, özetleyebilmeleri, düzeltebilmeleri ve düzenleyebilmeleri veya kendi başlarına metin üretebilmeleri için çeviri eğitimi programı boyunca birtakım özel uygulamalarla ana dillerini daha fazla geliştirmeleri sağlanmalıdır. Küreselleşen ve gittikçe daha zorlu hale gelen çeviri sektöründe, ana dil edinci, profesyonel dünyadaki her türlü yazılı veya sözlü çeviri performansı için belirleyici bir özellik olacaktır. A dilinde edinilmesi gereken seviye, Avrupa Ortak Referans Çerçevesi'nin C2 seviyesidir. Yabancı dil(ler) edinci: Çeviri yapabilmek için yabancı dil veya dillerde (B veya C dilleri) genel bir yeterliliğe sahip olunması gerekir. Bu yeterlilik şayet çeviri eğitiminin

⁹ <https://www.ciuti.org/about-us/our-profile/> (Erişim Tarihi 05/03/2024)

başlangıcında mevcutsa, eğitim süresince mükemmelleştirilecektir; ya da (özellikle C dili söz konusuysa) edinilecek, geliştirilecek ve mükemmelleştirilecektir.

Yabancı dil edinci, özel alan terminolojisi kullanımında yetkinlik elde etmek için bir ön koşuldur. Pek çok çevirmen ve tercüman, meslek yaşamları boyunca belli bir özel alana ait metinler üzerinde çalışacak ve seçtikleri dil veya dil kombinasyonlarında, teknoloji, tıp, doğa bilimleri, tarım, ekonomi, hukuk, uluslararası ilişkiler gibi alanlarda uzmanlaşacaklardır ki bu durumda da ilgili özel alana dair bilgiye önceden sahip olunduğu varsayılacaktır. Bu nedenle eğitim programı, özel alanlarla ilgili bilgilerin hızlı bir şekilde edinilmesini, bireysel araştırma yapılmasını ve ilgili bilgi kaynaklarına erişilmesini sağlayacak becerilerin kazandırılmasını sağlamalıdır.

Özel alan metinlerinin çok çeşitli olmasına bağlı olarak, öğrenciler eğitim süresi boyunca sınırlı sayıda özel alan çevirisi ve terminoloji sorunu ile karşılaşabilir. Bu nedenle öğrencilere özel alan metinlerinin dilbilimsel analizlerini yapabilme, terminolojik araştırma prensiplerine hakim olma, terminoloji arama ve bilgisayar destekli terminoloji yönetimi gibi becerilerin de kazandırılması gerekir.

Kültürlerarasılık edinci: İletişim her zaman belirli bir kültür ve toplum içinde gerçekleştiğinden, hem kaynak hem de hedef dilin kültürüne ilişkin arka plan bilgisi büyük önem taşır. Yazılı ve sözlü çeviride amaç, yalnızca sözcükleri değiştirerek ve dilbilgisi kurallarına uyarak yazılı veya sözlü metni başka bir dile aktarmak değildir. Çeviride, kaynak kültür ve dilden hedef kültür ve dile bir dizi metin-içi ve metin-dışı faktörün rol oynadığı karmaşık bir aktarım söz konusudur. Bu nedenle öğrencilere, sosyo-kültürel bağlamı çeviri sürecine dahil edebilmelerini, gönderici ve alıcı arasındaki olası farklılıkları tespit edebilmelerini ve bunları dikkate almalarını sağlayacak kültürlerarası bir edinc kazandırılmalıdır.

Çevirmen Edinci: Çeviribilim, çevirinin hem sürecini hem de ürününü inceler. Dolayısıyla, akademik eğitim almış çevirmenler de görevlerine bilimsel bir açıdan yaklaşabilecek donanımına sahip olmalıdır. Bu da disiplinin kuramsal temelleri ve süregelen araştırma ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Müfredat, çeviri ve sözlü çeviri süreçlerine odaklanarak, çeviribilimin çeşitli model ve yöntemlerini tanıtacaktır, çünkü nihai hedef yöntemsel yetkinliğin kazanılmasıdır. Mevcut bilgi ve iletişim teknolojisi göz önüne alındığında, çeviri araçlarına aşinalık zorunludur. World Wide Web'e erişim, çevirmenlerin dünya çapındaki çeviri piyasasına dahil olmalarını

sağlayacaktır. Ayrıca, çevirmenlere ve tercümanlara mevcut bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmaları ve projelerini yönetmek için bilgisayar destekli çeviri araçlarını kullanmaları öğretilmelidir.

Son olarak, eğitim programında öğrencilerin edindikleri becerileri yaşanan mesleki değişimlere ayak uydurmalarını sağlayacak şekilde ekip çalışması becerisi, iletişim becerisi, problem çözme becerisi ve disiplinler arası ekiplerde çalışma becerisi gibi daha genel beceriler de dahil olmak üzere sosyal ve iletişimsel becerilere de yer verilmelidir.

Çeviri eğitiminde ortak müfredat geliştirmek amacıyla adım atan bir diğer kurum da EMT'dir (European Master's in Translation). EMT, Avrupa Birliği kapsamında yazılı çeviri yüksek lisans eğitimi için ortak bir müfredat oluşturulmasını sağlamak amacıyla 2009 yılında kurulmuştur. Kurum, 2022 yılının Nisan ayında, geleceğin çeviri mezunlarını en iyi şekilde donatmak ve güçlendirmek için gereken temel yeterlilikleri ve becerileri tanımlayan taslak bir çerçeve hazırlamıştır ve bu taslağın 2023-2028 yılları için EMT yeterlilik çerçevesi olarak kabul edilmesini öngörmüştür.

Hazırlanan taslak çerçeve planında dil ve kültür, çeviri, teknoloji, bireysel ve toplumsal ilişkiler ve hizmet sunumu olmak üzere beş temel başlık yer almaktadır. Bu başlıkların kapsamını aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Dil ve Kültür: Bu yeterlilik kapsamında öğrenciler dil farklılıklarının (sosyal, coğrafi veya tarihsel) işlevini anlayabilmeli ve çeviri yaptıkları dillerin dil bilgisel, sözcüksel ve deyimse yapılarını doğru şekilde kullanabilmelidir. Ayrıca yazılı veya sözlü metinlerdeki kültürel unsurları, değerleri ve ön kabuller, imalar ve klişeler dahil olmak üzere referansları tanımlayabilmeli ve kültürel geleneklere, türlere ve retorik standartlara uygun metinler üretebilmelidir.

Çeviri: Öğrenciler, kaynak metni analiz etmek, olası metinsel ve bilişsel zorlukları belirlemek ve gerekirse yeniden formüle etmek için gereken stratejilere ve kaynaklara hakim olmalıdır. Özetleme, yeniden ifade etme, yeniden yapılandırma veya kısaltma gibi yöntemlerle en az bir hedef dilde hızlı ve doğru uyarlamalar yapabilmelidir. Bilgi kaynaklarının çeviri ihtiyaçları açısından uygunluğunu ve güvenilirliğini doğru şekilde değerlendirebilmelidir. Çeviri esnasında belirli bir konuyla ilgili talimatları, stil kılavuzlarını ya da kuralları uygulayabilmelidir. Bir veya birden çok genel veya özel alana ait metinleri “amacına uygun” bir dil kullanarak bir veya birden fazla hedef dile aktarabilmelidir. Farklı türlerdeki metinleri uygun araç ve teknikleri kullanarak farklı

medya veya hedef kitlelerine hitap edecek şekilde çevirebilmelidir. Belirli kültür içi ve kültürler arası bağlamlarda çeviri ve aracılık yapabilmeli, kamu hizmeti çevirisi (ve sözlü çeviri), web sitesi veya video oyunu yerelleştirmeleri yapabilmelidir. Bazı özel durumları, alıcıları ve kısıtlamaları dikkate alarak belirli amaçlar için taslak metinler üretebilmelidir. Uygun bir üstdil ve kuramsal yaklaşımla çeviri çözümlerini ve tercihlerini analiz edebilmelidir. Gerek kendi çalışmalarını gerekse de başkalarınınkini genel veya özel bazı kalite standartlarına göre kontrol edebilmeli, gözden geçirebilmeli ve değerlendirebilmelidir. Kalite kontrol stratejilerini anlamalı ve uygun araç ve teknikleri kullanarak bunları uygulayabilmelidir. Uygun nitelikte bir çeviri aracı ile kaynak metin içeriğini düzenleyebilmelidir. Makine çevirisi destekli çeviri projelerinde kalite standartlarını korumak için stil kılavuzlarını ve terminoloji sözlüklerini kullanarak makine çevirisi çıktısı üzerinde sonradan düzeltme/düzenleme işlemleri yapabilmelidir. Teknoloji: Öğrenciler çeviri süreci için uygun bilgisayar teknolojilerinden ve masaüstü yayıncılık yazılımlarından faydalanabilmeli bunların iş akışı üzerindeki etkilerini doğru şekilde analiz edebilmelidir. Arama motorlarını, bütüncü temelli araçları, metin analiz araçlarını, bilgisayar destekli çeviri (CAT) araçlarını ve kalite değerlendirme (QA) araçlarını gerekli durumlarda uygun şekilde kullanabilmelidir. Web ve multimedya dosyaları gibi çevirinin parçası olan dosya ve diğer kaynaklar üzerinde gerekli işlemleri yapabilmelidir. Makine çevirisi sistemlerinin temel çalışma prensiplerini ve bunların çeviri süreci üzerindeki etkilerini kavramalı ve gerekirse bunları çeviri sürecine dahil edebilmelidir. Çeviri ve dile ait verilerin önemini ve değerini farkına varmalı, veri okuryazarlığı becerisine sahip olmalıdır. İş akışı yönetim araçları gibi dil ve çeviri teknolojilerini destekleyen araçları kullanabilmelidir.

Bireysel ve Toplumsal İlişkiler: Öğrenciler teslim tarihlerine uymak da dahil olmak üzere zaman planlaması ve zaman yönetimi becerisine sahip olmalıdır. İş yükü, stres ve önemli mesleki sorunlar gibi durumlarla başa çıkabilmelidir. Uygun iletişim teknolojilerini kullanarak çok kültürlü ve çok dilli ekiplerle birlikte çalışabilmelidir. Sosyal medyayı, sorumluluk bilinciyle, profesyonel amaçlar için kullanabilmelidir. Çalışma ortamının işleyişini ve fiziksel durumunu değerlendirip gerekli düzenlemeleri yapabilmelidir. Kişisel stratejiler ve işbirlikçi öğrenme yoluyla becerilerini sık sık gözden geçirmeli, güncellemeli ve geliştirmeli ve yaşam boyu öğrenmenin önemini kabul etmelidir.

Hizmet Sunumu: Öğrenciler yeni toplumun ve dil endüstrisinin güncel taleplerini, yeni pazar gerekliliklerini ve ortaya çıkan iş profillerini takip edebilmelidir. Uygun yazılı ve sözlü iletişim tekniklerini kullanarak mevcut müşterilerle iyi ilişkiler kurabilmeli ve yeni müşteriler bulabilmelidir. Müşterilerinin gereksinimlerini karşılamak üzere gerekli dil ve çeviri hizmetlerini sunabilmelidir. İş akışına dahil olan son teslim tarihleri, ücretler/faturalama, çalışma koşulları, bilgiye erişim, sözleşmeler, hak ve sorumluluklar, dil hizmeti şartnameleri, ihale şartnameleri, teklif geri bildirimleri gibi tüm aşamalarda müşteri ile etkileşim içerisinde olabilmelidir. Çevirmenler ve/veya diğer hizmet sağlayıcılarının dahil olduğu tekli veya çoklu çeviri projelerini organize etme, bütçelendirme ve yönetme becerilerine sahip olmalıdır. Kalite yönetimi ve kalite güvence prosedürlerini uygulayabilmeli, müşterilerden gelen geri bildirim ve şikayetleri yönetebilmelidir. Çeviri projeleri süresince etik ilkelere uygun bir şekilde hareket etmelidir. Diğer çevirmenler ve dil hizmeti sağlayıcıları ve mesleki birlikler ile işbirliği içerisinde olmalıdır. Dil hizmetlerini ve politikalarını doğru şekilde analiz edebilmeli, eleştirel bir gözle inceleyebilmeli ve iyileştirme yönünde önerilerde bulunabilmelidir.¹⁰ Akademik çeviri eğitiminin kurumsallaşması ve standartlaşması için dikkat çekici adımlar atan iki önemli kuruluşun (CIUTI ve EMT) çeviri eğitiminin içeriği ve bu eğitimle öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler üzerine hazırladığı çerçeve programları inceledikten sonra çeviri eğitime yönelik müfredatlara ilişkin bireysel görüşlerden birkaçına değinmek çeviri eğitimi konusunda bir üst bakış kazanmak açısından faydalı olacaktır.

1.5. Çeviri Eğitiminin Kapsamına Yönelik Görüşler

Çeviri, başlangıçta uygulamalı dilbilimin bir alt alanı olarak görülen ve genelde yabancı dil eğitimi ile karşılaştırmalı edebiyat alanlarında faydalanılan bir konuyken bir bilim dalı kimliği kazanmasıyla birlikte kendine özgü bir eğitim müfredatı benimsemesi ve dolayısıyla da konuyla ilgili çalışmalar yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Köktürk, 2015: 79).

Akademik çeviri eğitiminin gelişimi, Türkiye’de de dünyadakine benzer bir seyir izlemiştir. 1980’li yıllara kadar kurumsal akademik bir çeviri eğitiminden bahsetmek

¹⁰ https://commission.europa.eu/system/files/2022-11/emt_competence_fw_2022_en.pdf (Erişim Tarihi 05/03/2022)

mümkün değildir. Her ne kadar çeşitli üniversitelerdeki filoloji ve dil/yazın gibi bölümlerde çeviri dersleri verilse de ve bu derslerin ağırlıklı amacı, çeviriyi dil öğretiminde bir araç olarak kullanmaktır (Cemal, 1983).

Çeviri eğitiminin nasıl bir programla verileceği, müfredata hangi konuların ekleneceği, çevirmen adaylarına hangi edinçlerin kazandırılacağı konusunda çok çeşitli fikirler ortaya atılmıştır.

Klaudy'ye (2003: 133) göre gerçek anlamda bir çevirmen eğitimi yabancı dil öğretiminin bittiği yerde başlar. Başka bir deyişle, ortaöğretim okullarında ve hatta üniversitelerin ve yüksekokulların yabancı dil bölümlerinde yalnızca pedagojik çeviri eğitiminden bahsedilebilir. Gerçek çevirinin öğretilmesi ise çevirmen ve tercüman yetiştiren yüksekokulların ve bu amaç için özel olarak tasarlanmış lisansüstü eğitim programlarının görevidir. Ancak, çeviri eğitiminin bu şekilde verildiği kurumlarda bile çevirinin “müşterisi” ya da “tüketicisi” öğretmen olduğundan buralardaki çevirmen eğitiminde bile gerçek çeviriden söz edilmesi mümkün değildir.

Klaudy (age: 26) kurumsallaşmış bir çerçevede çeviri eğitimi verilmesinin iki önemli sonucu olduğunu dile getirir. Birincisi, eğitim kurumlarında belirlenen kazanımların belli bir süre içerisinde verilmesi gerektiğinden eğitim yavaş yavaş ve pratik deneyim birikimine dayalı olarak verilemez dolayısıyla çeviri eğitimi sadece uygulamaya dayandırılmaz, bir çeşit teorik eğitim de gereklidir. Ne var ki teorik eğitim, çevirmenlerin yüzyıllar boyunca edindikleri deneyimleri temel alan belirli genellemelerin ve bunun sonucunda da bazı nesnel kuralların formüle edilmesini gerektirecektir.

İkincisi, teorik eğitim ve materyal tasarımı ihtiyacı, bu mesleğin uygulayıcılarının evrensel olarak kabul edilmiş bir terminoloji ve kavramsal çerçeve oluşturmasını, yani herkes için aynı anlama gelen bir terminoloji kullanmasını gerektirir. Sonuç olarak çeviri öğretimine ilkeli bir temel sağlamayı amaçlayan teorik araştırmalara yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkaracaktır.

Bu bağlamda Klaudy (age: 126), çeviri derslerini tasarlarken tümevarımsal yaklaşım, tüm dengeli yaklaşım veya işlevsel yaklaşım olmak üzere üç yaklaşım veya üç düzenleme ilkesinin takip edilebileceğinden bahseder.

Tümevarımsal yaklaşım: Öğretmen dönem boyunca çevrilecek 10 ila 15 metni seçer, öğrenciler bu metinleri evde veya sınıfta çevirir, öğretmen çevirileri evde veya sınıfta düzeltir, hatalar sınıfta tartışılır. Öğretmen hatalardan yola çıkarak yaşanan çeviri

sorunlarının çözümüne yönelik önerilerde bulunur ve bazı genellemeler yapar. Ancak metne dayalı bu yaklaşımda sadece verilen metinlerde ortaya çıkan sorunlar ele alındığı için, bazı önemli çeviri sorunlarına değinilmeyebilir.

Tümdengelimli yaklaşım: Bu yaklaşımda çeviri teknikleriyle ilgili belirli konular temel alınır. Öğretmen belli başlı çeviri problemlerini (örn. yer adları, kurum isimleri, ölçü birimleri, alıntılar, referanslar vb.) ele alır, verilen dil çiftini veya çeviri yönünü karakterize eden çeviri sorunlarını haritalar ve metinlerde bunlara ilişkin açıklayıcı örnekler bulur. Öğretmen belirleyici konumdadır ve önemli bulduğu her şeyi ilgili dönemde ele alma şansına sahiptir.

İşlevsel yaklaşım: Bu yaklaşımda öğretim, geliştirilmesi hedeflenen belirli beceriler etrafında düzenlenir. Öğretmen çeviri için gerekli becerilerden hangisinin geliştirileceğine karar verir dersi ona göre tasarlar. Çeviri için gerekli bir becerinin kazandırılması için öğrenciye mutlaka çeviri yaptırılması gerekmez. Örneğin, dilsel formdan uzaklaşma becerisi kazandırmak için dil içi dönüşüm çalışmaları yani kaynak veya hedef dildeki cümleleri başka sözcüklerle ifade etme çalışması veya bir metnin özünü kavratma becerisi kazandırmak için anahtar kelimeleri arama veya özet yazma gibi çalışmalara yer verilebilir.

Sadece çeviri yaparak deneme yanılma yöntemine dayalı bir eğiti şeklinin çeviri edincinden çok çeviri edinçsizliği getireceğini ve öğrenciyi çeviribilim anlayışından uzaklaştıracağını düşünen Yazıcı (2001: 31), çeviri eğitiminin tarihsel bir bağlam içerisinde verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Yazıcı'ya göre çeviri edimine geçmeden önce artsüremli ve eşsüremli bir yöntemle yapılacak tarihsel bir değerlendirme öğrenciyi çeviri edimi ve çeviribilim konusunda daha bilinçli hale getirecek ve böylece çeviri süreci öncesinde ve çeviri sürecinde daha geniş ölçekli etkilere dayalı kararlar almaya yöneltecektir. Yazıcı bu görüşleri doğrultusunda çeviri eğitiminde iki aşamalı bir yöntem kullanılmasını önermektedir.

Birinci aşamada, çeviri eğitimine yeni başlayan öğrencilere tarihteki çeviri kuramcılarının görüş ve düşünceleri içeren metinler verilmeli ve öğrencilerin bu kuramcıların görüşlerine ilişkin yorum yapmaları sağlanmalıdır. Bu, öğrencilerin özgüvenini geliştirecek, onları kendi görüşlerine dayanak aramaya yöneltecektir. Ayrıca bu metinler öğrencilere çeviribilim terim ve kavramlarıyla tanışma fırsatı sunmanın yanı sıra onlara okumalı gereken kitaplar konusunda da dizgeli bir kaynakça çıkarmış olacaktır.

İkinci aşamada, öğrencilere tarihsel akış içerisinde somut çeviri metinlerden örnekler verilip öğrencilerin bu örnekler üzerinde çeviri odaklı bir yöntemle düşünüp yorum yapması sağlanacaktır. İster yabancı dil, ister anadildeki metinler üzerinden tarihsel olarak çeviri odaklı bir değerlendirme yapmak öğrencide ilgili ekin hakkında araştırma yapma isteği uyandıracak ve öğrenci erek dil ve ekin bilgisinin en az yabancı dil ve ekin bilgisi kadar önemli olduğunu kendisi kavrayacaktır (age: 32-33).

Yücel (2007), çeviri eğitiminin niteliği ile toplumların gelişmişlik düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu vurgulamakta ve her toplumun kendi gereksinimlerine ve koşullarına uygun bir eğitim yaklaşımının önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, çeviri eğitimi veren kurumların, toplumun ve iş dünyasının beklentilerini karşılayabilecek alanlara odaklanarak eğitimi buna göre şekillendirmesi ve öğrencileri bu doğrultuda yetiştirmesi gerektiğini öne sürmektedir. Çeviri eğitimi alan öğrencilerin bilinçli bir şekilde metin üretebilme becerisinin önemini vurgulayan Yücel, bunun için yapılacak çalışmaları temel olarak dört gruba ayırır:

1. Kaynak ve erek dildeki metinleri karşılaştırma yöntemi: Bu yöntemde öğrenciler iki metinde görülen farklılıkları tespit edip bunların olası nedenlerini sorgulamaya yönlendirilir. Burada amaç, çeviri hatalarını tespit etmekten ziyade her iki metnin iki dilde nasıl bir etki ve çağrışım yarattığını ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Bu yöntemde bir metnin birden çok çevirisi ya da farklı kişiler ve zamanlarda yapılan çevirileri kaynak metin karşılaştırılabilir. Bu sayede öğrenciler zamanla değişen toplumsal ve mesleki normların, çevirmenin kararlarına ve yorum farklılıklarına nasıl yansıdığını görme imkanı bulur.
2. Çeviride dil içi çalışma yapma yöntemi: Çevirilerin belli işlevler ve amaçlar doğrultusunda yapıldığını somut bir şekilde göstermek için çevrilecek metinlerin değişime uğrayabileceği gerçeği vurgulanmalıdır. Öğrencinin bir metni farklı yapılarla dönüştürebilme becerisini geliştirmek için bir metni farklı biçimlerde çevirtme çalışmaları yaptırılmalıdır. Metin dönüştürme bir metnin biçimini değiştirme (bir şiiri düz bir metne dönüştürme) şeklinde de gerçekleştirilebilir. Farklı dönemlerde yazılmış bir metni günümüze ya da tam tersine günümüzde yazılmış bir metin farklı bir döneme göre yeniden yazılabilir. Metin dönüştürmede uygulanabilecek bir diğer yaklaşım ise çevirinin farklı araçlar kullanılarak yapılmasıdır; duyulan bir metnin erek dile yazılı olarak veya yazılı bir metin sözlü olarak çevrilebilir.

3. Çeviride dil dışı çalışma yapma yöntemi: Çeviri eğitimi esnasında öğrencilerin bir metinde dile getirilmeyen ya da dolaylı olarak dile getirilen dil dışı etmenleri tanıyıp işlevsel eşdeğerini erek kültüre nasıl aktarılacağını öğrenmeleri büyük önem taşır. Öğrencilerin erek ve kaynak kültüre ilişkin bilgilerini sürekli artırmak için karşılaştırmalı kültür konularının işlenmesi etkili bir yöntemdir. Kültüre özgü inanç, değer ve davranışları somutlaştırma amacıyla filmlerden yararlanılması mümkündür.

4. Erek dilde metin oluşturma yöntemi: Çeviriler erek dil/kültür geleneğinin bir parçasıdır.

Tüm metinler, belirli bir sürecin ve ihtiyacın sonucunda oluştuğundan, metinlerdeki biçimsel ve biçimsel özellikler belirli bir geleneğe dayanır. Öğrencilerin, her iki dilde aynı işlevi gören metinlerin nasıl oluşturulduğunu somut örneklerden yola çıkarak karşılaştırmalı bir şekilde incelemeleri teşvik edilmelidir. Uzmanlık bilgisi gerektiren alan metinlerinin analiz edilmesi için öğrencilere, ilgi alanlarına göre tıp, hukuk, uluslararası ilişkiler, ticaret gibi belirli konulara yoğunlaşmaları önerilmelidir. Bu şekilde, öğrencilerin bu tür metinlerin söylem dünyalarını ve yaygın kullanılan ifade biçimlerini öğrenmeleri sağlanabilir. Çeviri eğitiminde, metnin oluşumunu etkileyen toplumsal ve mesleki normlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, öğrencilere, işveren beklentilerinin çeviri metnin oluşumu üzerinde belirleyici olabileceği konusunda farkındalık kazandırılmalıdır. Grup çalışmaları kapsamında sınıf içinde roller üstlenmeleri sağlanarak öğrencilerin iş dünyasının koşullarını canlandırmaları istenebilir ve böylece ileride karşılaşabilecekleri olası sorunları deneyimleme imkânı sunulur.

Profesyonel meslek hayatında çevirmenler, özellikle de edebiyat dışı alanlarda çeviri yapanlar belli bir alanda uzmanlaşmadıkları müddetçe, oldukça farklı terminoloji bilgisi gerektiren metinlerle karşılaşacaklardır. Bu anlamda çevirmen adaylarının eğitimi esnasında mümkün olduğunca farklı özel alanda, en azından temel düzeyde terminoloji bilgisine sahip olması mesleki anlamda onlara fayda sağlayacaktır. Nitekim Köktürk (2015: 81) çevirmen adayı öğrencilerin başka bölümlerden dersler almasının sağlanması halinde mezun olduktan sonra mesleklerini icra etmede daha fazla şansa sahip olacaklarına değinmiştir.

Çeviri eğitiminin nasıl olması gerektiğine, başka bir deyişle nitelikli çevirmenlerin yetişmesi için öğrencilere hangi becerilerin, nasıl kazandırılabilmesine dair önerilerin

ardından hızla gelişen teknolojilerin çeviri eğitimi üzerindeki etkilerini incelemek yerinde olacaktır.

1.6. Teknolojik Gelişmelerin Çeviri Eğitimindeki Yeri ve Etkisi

Çevirmenlerin kalemle, hatta belki de çiviyle başlayan yazılı çeviri süreci, gelişen teknolojinin etkisiyle değişime uğramıştır. Kalemi, daktilo, daktiloyu ise bilgisayar takip etmiş, uzun süre kullanımda kalan sözlüklerin yerini zamanla terim bankaları ve bilgisayar destekli çeviri araçları almıştır. Bugün gelinen noktada ise her alanda olduğu gibi çeviri alanında da yapay zekanın baş döndürücü etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Yazılı metinleri sözlü metne, sözlü ifadeleri yazılı dokümanlara dönüştüren yazılımlar, kaynak metinleri saniyeler içerisinde hedef metne çeviren çeviri motorları çevirmenlerin kullanımındadır. Çeviri araçlarında yaşanan bu değişim ve dönüşüm kaçınılmaz olarak çevirmenlik mesleğinin uygulanışını, çevirmenlerden beklenen yetkinliklerin kapsamını dolayısıyla da çeviri eğitimi doğrudan etkilemiştir. Günümüzde çevirmenler teknolojik açıdan daha önce hiç olmadıkları kadar donanımlı olmak zorundadır. Çevirinin daha hızlı, tutarlı ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlayan, kalite kontrol ve proje yönetimi sürecini kolaylaştıran program ve uygulamalara hakim olmaları gerekir.

Teknolojik gelişmelerle doğru orantılı olarak çevirideki makineleşmenin artması, çevirmenlik mesleğinin yapısında birtakım değişiklikler yaşanması ihtimalini beraberinde getirmektedir.

Çeviri işinden aktif olarak gelir elde eden bir çevirmenin çeviri teknolojilerinden haberdar olmaması ve bu teknolojileri kullanmaması gibi bir durum söz konusu değildir. Üstelik çevirmenin sadece bu teknolojiler konusunda bilgi sahibi olması da yetmez, bunları hızlı ve etkin bir şekilde kullanmayı da bilmesi gerekir. Okyayuz (2021), çeviri alanında ne tür teknolojiler kullanıldığı ve bunların ne tür olanaklar sağladığı, makine çevirisinin bilgisayar destekli çeviri programlarının, altyazı çevirisi programlarının ne olduğu ve nasıl kullanıldığı ve çevirmen dostu terim veri tabanlarının nasıl oluşturulacağı gibi temel konuların teknoloji ve çeviri konularına yeni giriş yapmış ya da deneyimi sınırlı olan çevirmenlere uygulama öncesinde kuramsal olarak açıklanması gerektiğini vurgular. Öğrencilere çeviri teknolojileri konusunda kuramsal bir bakış açısı kazandırmak çevirmen eğitiminin bir parçası olmalıdır. Aksi takdirde yeterince deneyime sahip olmayan çevirmenlerin bu çeviri teknolojilerine sorgusuz sualsiz inanma, bu teknolojiler

tarafından üretilen çevirileri eleştirel bir şekilde değerlendirme kaygısından uzak olma riski ortaya çıkabilir.

Pek çoğu ücretsiz olarak sunulan ve esasında çevirmenler için tasarlanmış olmayan tüm bu uygulamalardan haberdar olmak, hangi uygulamanın hangi alanda, hangi metin türünde ve hangi dil kombinasyonunda en iyi sonucu vereceğini bilmek ve bu uygulamaların güncellik durumunu takip etmek çevirmenin işinin bir parçası haline gelmiştir (Okuyuz, 2021).

Çevirmenlerden artık sadece çeviri yapmaları değil, çeviri makinelerinin geliştirilmesi sürecinde görev almaları, makine çevirisiyle çevrilebilecek metinler üretmeleri, makine çevirisi tarafından çevrilmiş metinler çeviri sonrası düzenlemelerini yapmaları beklenmektedir. Dönemin bu ihtiyaçlarına cevap veremeyen çevirmenlerin çeviri pastasından alacağı dilimin azalması ya da niteliksiz işlerle uğraşmak zorunda kalması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Sonuç olarak çevirmenlerin yetkinlikleri konusundaki bu yeni ihtiyaçların dikkate alınması büyük önem taşır (Ersoy ve Balkul, 2012).

Çevirmen eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilere işleri profesyonel bir şekilde yürütmeleri için yeterlilik ve deneyim kazandırmaktır. Bu amaçla öğrencilere belirli bir organizasyonel ortamda çeviriye ilişkin yazılımların kullanımına ilişkin stratejik bir bakış açısı kazandırılmalıdır. Bu anlamda öğrencilerin katılımı büyük önem taşır. Öğrenciler çalışma hayatlarında karşılaşılabilecekleri özgün birtakım görevleri yerine getirirken her türlü çeviri yazılımının kullanımına ilişkin olarak aldıkları kararların geniş sonuçları üzerinde düşünmeye teşvik edilmelidir (Somers, 2003: 324).

Köktürk (2015: 80-81) çeviri eğitiminde kuram ve uygulama bilgisinin bütünleşik olarak verilmesinin önemini vurgulayarak çeviri eğitiminin kalitesinin artırılabilmesi için çevirmen adaylarının gerekli kültürel ve teknik edinçlerle donatılması gerektiğini belirtir. Bu anlamda üniversitelerde özellikle yurttaşlık ve kültürle ilgili derslerin verilmesinin yanı sıra öğrencilerin bilgisayar mühendisliği, yazılım mühendisliği ve bilgisayar programcılığı gibi bölümlerden dersler alması sağlanarak gerekli teknik donanım için bir alt yapı sağlanmasını önerir.

Teknolojinin, bilgisayar destekli uygulamaların, yazılımların ve yapay zekanın etkisi tüm sektörlerde olduğu gibi çeviri sektöründe de yoğun olarak hissedilmektedir. Çevirmenlik mesleğinin uygulanışını ve bu mesleği icra eden kişilerden beklenen becerilerin kapsamını derinden etkileyen teknolojik değişim ve gelişmelerin akademik eğitime ne

şekilde yansıdığını görmek için üniversitelerin çeviri eğitimi veren bölümlerinin ders programlarına bakmak gerekir.

Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü TR 203 koduyla Çevirmenler için Bilişim Teknolojileri dersi vermektedir. Çevirmenler ve dil uzmanları için bilişim teknolojilerine giriş niteliğindeki bu derste piyasada yaygın olarak kullanılan yazılım uygulamaları, kelime işlemcileri ve çeviri yazılımlarının kullanımı ile ilgili eğitim verilmektedir. Derste ayrıca mevcut teknolojilerin yarar, kullanım ve yetersizlikleri tartışılmaktadır.¹¹

Hacettepe Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık (İngilizce) Bölümü'nde İMT 641 koduyla Yerelleştirme dersi verilmektedir. Yazılım ve ağ ürünlerinin internet siteleri ve çokuluslu şirketlerin farklı ülkelerdeki internet siteleri üzerinden yapılacak çeviri uygulamalarına yer verilen bu derste, öğrencilerin yerelleştirme, uluslararasılaştırma, küreselleşme konularında bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Öğrenciler dersin sonunda çok dilli yazılım ve web sayfası geliştirme teknikleri hakkında bilgi sahibi olur. Yazılımların nasıl çalıştığını, yazılım geliştirme sürecini ve yerelleştirme uzmanının bu süreç içindeki görevlerinin neler olduğunu öğrenir. Bilgisayar destekli yerelleştirme araçlarını tanır ve bunlardan en az birisini kullanarak yerelleştirme yapabilir. Yerelleştirme ürünlerinin kalite kontrolünü gerçekleştirebilir.¹²

Yeditepe Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde ise TRA 403 koduyla Bilgisayar Destekli Teknik Çeviri dersi verilmektedir. Öğrencilerin bu dersle lokalizasyon standartları çerçevesinde sektörde kullanılan bilgisayar destekli çeviri araçlarını ve kalite standartlarını öğrenmeleri amaçlanmaktadır. TRA 403 dersinde translation, localization, internationalization ve globalization kavramları öğrencilere anlatılır ve bu kavramlar çerçevesinde Trados, SDL Studio, GGL, SDLX, MemoQ gibi araçlarla öğrenciler örnek dosyalar üstünde analiz, kalite kontrol ve clean up proseslerini uygulayarak çeviri yaparlar. Ders sonunda her öğrenci RTF, HTML, XML dosyaları üstünde CAT araçlarını kullanarak çeviri yapabilecek düzeye erişir.¹³

Sakarya Üniversitesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü'nde arama motorları, makine çevirisi araçları, altyazı çevirisi araçları, çevirmenlere yönelik yapay zeka

¹¹ <https://transint.bogazici.edu.tr/tr/undergraduate-courses> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

¹² https://akts.hacettepe.edu.tr/ders_listesi.php?birim_kod=2126&prg_oid=PRGRAM_0000000000000000000000000813&prg_kod=21261&programduzey=3&submenuheader=2 (Erişim Tarihi 15/03/2024)

¹³ <https://fenedebiyat.yeditepe.edu.tr/tr/ceviribilim/dersler> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

uygulamaları gibi konuların ele alındığı Bilgisayar Destekli Çeviri (IMT 203) ve Yapay Zeka Çevirisi (IMT 313) dersleri verilmektedir.¹⁴

Atılım Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü'nde ise öğrencilerin Bilişim sistemleri, sistem ve uygulama yazılımlarının temelleri; veri girişi, işlenmesi, saklanması, çıktıya dönüşümü ve iletişimi; Windows ortamı; öğrenme yönetim sistemi; internet uygulamaları; uygulama yazılımlarının kullanımı: kelime işleme, elektronik tablolaştırma, sunum yaratma, uygulamalar arasında entegrasyon ve veri paylaşımı gibi konularda bilgi edinmesini sağlayan Bilgisayara ve Bilgi Sistemlerine Giriş (PE105) dersi verilmektedir.¹⁵

Çağ Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü tarafından verilen TRN-316 Çeviri Teknolojileri dersinde öğrenciler bilgisayar destekli terminoloji yönetimi hakkında bilgi sahibi olmaları; tescilli bilgisayar destekli çeviri araçlarıyla (örneğin, SDL Trados Studio) uygulamalı deneyim kazanmaları; çeşitli masaüstü çeviri belleği araçlarının, bulut tabanlı çeviri belleği sistemlerinin (ör. Wordfast, Memsource Cloud) ve diğer konuların işlevselliğini ve etkisini inceleyen ayrıntılı sunumlar hazırlayarak eleştirel düşünmeyi geliştirmeleri sağlanır. Bölümün teknoloji alanında verdiği bir diğer ders de ITL-310 İşletmeler için Yeni Teknolojiler dersi. Bu ders, dijital dönüşümün teknoloji yönlerinin yanı sıra pazar ve iş yönleri ile dijitalleşme süreçlerini etkileyen politika ve düzenleyici girişimlerin bir incelemesini sağlamaktadır. Bu, ağ altyapılarının, verilerin yönetimi ve işlenmesinin ve kullanıma sunulan dijital hizmetlerin ve uygulamaların, iş modelleri ve ekosistemler dahil olmak üzere iş süreçleri ve hizmetlerinin incelenmesini içermektedir.¹⁶ Yukarıdaki örneklere bakıldığında çeviri eğitimi veren pek çok üniversitenin müfredatlarında çeviri teknolojilerine ve teknoloji alanına yer verdiği görülse de, mevcut piyasa koşulları düşünüldüğünde bu derslerin yeterli düzeyde olduğunu söylemek biraz zor görünüyor. Çetiner (2021) çeviri teknolojisi derslerinin mütercim ve tercümanlık bölümlerinin müfredatlarındaki yerini ele aldığı çalışmasında müfredatların çoğunda teknolojiyle ilgili bir dersin bulunduğunu ve bunun üniversitelerin çeviri teknolojisine verdiği önemi gösterdiğini ancak bu derslerin bazı üniversitelerde zorunlu bazılarında ise seçmeli olarak verildiğini başka bir deyişle standart bir uygulama olmadığını

¹⁴ <https://ebs.sakarya.edu.tr/Birim/DersPlan/37149> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

¹⁵ <https://www.atilim.edu.tr/tr/mtb/page/1758/mufredat> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

¹⁶ <https://www.cag.edu.tr/tr/fen-edebiyat-fakultesi-ingilizce-mutercim-ve-tercumanlik-ders-programi> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

belirtmektedir. Ayrıca çeviri teknolojisi derslerinin genellikle kuramsal bir bakış açısıyla ele alındığını ve bu durumun bu alanın çeviribilimin diğer alanlarına kıyasla oldukça yeni olması nedeniyle öğretim elemanlarının çeviri teknolojisine hâkim olmamasından kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir. Teknoloji derslerinin piyasa koşullarına cevap verecek düzeyde olmasının önünde engel teşkil eden faktörlerden birinin de ekonomik sebepler olduğu söylenebilir. Nitekim Gil ve Pym (2006), çevirmen yetiştiren kurumlarda teknolojinin yeterince yer almamasına ilişkin sebepleri sıralarken; makine çevirisi ve terminoloji bellekleri gibi sistemlerin çevirmen yetiştiren kurumlarda yeteri kadar vurgulanamama nedenlerinden birinin bu sistemleri kurmanın getirdiği finansal külfet olduğunu söylemektedir (Gil ve Pym, 2006: 18). Her ne kadar profesyonel çevirmenler düşünülmüş olmasa da piyasada yoğun olarak kullanılan ve ücretsiz olarak sunulan pek çok çeviri aracı bulunmaktadır. Çevirmen adaylarının çeviri hizmeti sunan veya sunulmasına destek olan tüm program ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Elbette bu tür uygulamaların sayısının çok olması, eğitim süresinin kısıtlı olması, bilgisayar laboratuvarlarının yetersiz olması gibi engeller bu alanda ideal bir eğitim verilmesinin önüne geçecektir ancak yine de çevirmen adaylarına çeviride teknoloji kullanımı ana başlığı altında verilen derslerin ve bu tür dersler veren üniversitelerin sayısının artması gerekir.

Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer nokta da çevirmenlerin, çeviri teknolojilerinin mutfağına girmesi gerektiğidir. Genellikle yazılımcılar ya da bilgisayar mühendisleri tarafından geliştirilen makine çevirisi uygulamalarının veya çeviri motorlarının tasarımında çevirmenlerin de daha aktif bir şekilde yer alması önem taşımaktadır. Dolayısıyla çevirmenlik eğitimi verilen kurumlarda yazılım dili derslerinin de verilmesi faydalı olacaktır.

Örneğin Bilgisayar Destekli Çeviri (BDÇ) ve Temel Programlama alanlarında yoğun olarak kullanılan ve kullanıcı dostu özellikleriyle birçok farklı bilgisayarda kullanıma uygun olan Python programlama dili, University of Zurich, European Masters in Technology for Translation and Interpreting ve Middlebury University gibi dünya üzerinde pek çok üniversitede Mütercim Tercümanlık ve Teknoloji bölümü müfredatlarına eklemiştir.¹⁷

¹⁷ <https://www.ceviriblog.com/2021/10/22/cevirmenler-python-ile-tanisin/> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

Çalışmanın bu bölümünde çeviri ve çevirmenlik mesleğinin tarihsel gelişimi, akademik çeviri eğitiminin temelleri ve standartlaşma girişimlerinin yanı sıra teknolojinin çeviri eğitimi üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ise meslek olarak çevirmenlik kavramı ve meslek örgütleri konuları ele alınarak kuramsal çerçeve genişletilecektir.

2. BÖLÜM: MESLEK OLARAK ÇEVİRMENLİK VE ÇEVİRİ SEKTÖRÜ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak bireylerin iş hayatına katılımını, toplumsal statülerini ve ekonomik refahlarını etkileyen meslek kavramı üzerinde durulacak, farklı diller arasında iletişimi sağlayan ve kültürel etkileşimi kolaylaştıran önemli bir uğraş alanı olan çevirmenliğin mesleki durumu irdelenecektir. Meslek örgütlerinin meslektaşlarının önemli bir ayağı olduğu varsayımından hareketle çevirmenlik meslek örgütlerinin çalışmaları incelenecek ve Türkiye’deki çevirmen örgütleri kısaca tanıtılıp, faaliyet alanlarına bakılacaktır. Sonrasında çeviri sektörü ve çevirmenlerin sektördeki konumunun genel bir değerlendirmesini yapabilmek için Akerlof’un “Limon Piyasası” teorisinden faydalanılacaktır. Bu teori çeviri sektörüne uyarlanarak yorumlanacaktır. Ayrıca çevirmenin sektördeki konumunu doğru şekilde kavrayabilmek için Justa Holz-Manttäri tarafından geliştirilen ve özellikle profesyonel çeviri ortamlarına uygun açıklayıcı bir model olan “çeviriye ilişkin eylem” kuramından faydalanılacaktır. Bunlara ek olarak bir kişinin çevirmenlik mesleğini icra ettiğini ve bu alanda yetkin olduğunu belirten ölçütlerin neler olduğu, teknolojinin çeviri sektörünü ve çevirmenlik mesleğini nasıl etkilediği son olarak da Türkiye’deki çeviri sektörünün ve çevirmenlerin durumu konuları irdelenecektir.

2.1. Çevirmenlik Mesleği ve Meslek Örgütleri

Çalışmanın bu kısmında çevirmenlik mesleğinin kavramsal ve pratik boyutlarına, Türkiye’deki mesleklaşma sürecine ve çevirmen örgütlenmelerinin yapılarına ve faaliyetlerine değinilecektir. İlk olarak meslek kavramının, ardından da meslek olarak çevirmenliğin tanımları yapıldıktan sonra Türkiye’de çevirmenliğin mesleklaşmasına yönelik çalışmalar ve bu sürecin sektördeki etkileri ele alınacaktır. Bu bağlamda, çeviri sektöründeki meslek örgütlerinin işlevleri ve Türkiye’deki çevirmen örgütlenmelerine genel bir bakış sunulacaktır.

2.1.1. Meslek Kavramı Üzerine

Meslek en genel anlamıyla “belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için

yapılan kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ Bir meslek erbabının genel anlamıyla belirli bir uzmanlığa, eğitime veya beceriye sahip olması gerekir. Üstelik sahip olduğu bu eğitim, uzmanlık veya beceriyi de diploma, sertifika veya lisans gibi resmi nitelikli bir belgeyle kanıtlaması beklenir. Döneme ve mesleğin niteliklerine göre oluşumları, yetkileri ve yaptırım güçleri farklılık gösterse de mesleğe dair işleyiş kuralları bir düzenleme kurumu veya mesleki birlik tarafından düzenlenir.

1958 yılında, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bünyesinde geliştirilerek kullanıma sunulan Uluslararası Standart Meslek Sınıflama Sistemi (International Standard Classification of Occupations-ISCO) meslek sınıflama sistemlerinde uluslararası düzeyde bir standartlaşma sağlamayı amaçlamaktadır. Dünya genelinde 100’e yakın ülke tarafından doğrudan veya dolaylı olarak ulusal meslek sınıflama sistemlerinin oluşturulmasında kullanılan ISCO, meslek verilerinin toplanması, derlenmesi, yayınlanması ayrıca ulusal meslek bilgilerinin uluslararası düzeyde karşılaştırılmasını mümkün kılması açısından işlevsel bir sistemdir. ISCO belirli dönemlerde üye ülkelerin de katkılarıyla güncellenmektedir ve sistemin son versiyonu 2008 yılında yürürlüğe giren ISCO-08’dir.¹⁹

Türkiye’de meslek sınıflama sistemi olarak uzun süre ISCO kullanılmış, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülen çalışmalarda ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından hazırlanan Türk Meslekler Sözlüğünün çerçeve yapısının oluşturulmasında doğrudan esas alınmıştır. 2008 yılından itibaren Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) tarafından geliştirilen ulusal meslek standartlarında da yine ISCO’daki meslek karşılıklarına atıflar yapılmıştır. Ancak zaman içinde kurumlara özgü, farklı kapsam ve içeriklerde iş ve meslek sınıflamalarının ortaya çıkması sorunuyla karşılaşmıştır. Bu bağlamda ulusal düzeyde ortak bir sınıflama sistemine geçilerek işgücü piyasasının kuramsal, istatistikî ve bilişim altyapısının bu sınıflamaya uygun bir şekilde oluşturulması amaçlanmıştır. Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) kapsamında ulusal meslek sınıflama sisteminin geliştirilmesi için MYK, ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan bir inceleme ve değerlendirme komisyonu oluşturmuş TÜİK ve İŞKUR ile işbirliği içerisinde Türkiye Meslek Sınıflama Sistemi (TMSS) adı altında

¹⁸<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 15/03/2024)

¹⁹<https://uluslararasi.yok.gov.tr/Sayfalar/avrupa-yuksekokretim-alani-ile-uyum-projesi/uluslararasi-standart-meslek-siniflama-sistemi-isco.aspx> (Erişim Tarihi 17/03/2024)

ulusal meslek sınıflama sisteminin oluşturulması için çalışmalar yürütmüştür (Türkiye Meslek Sınıflama Sistemi, 2020: 1).

TMSS’de temel sınıflama birimleri olarak “iş” ve “meslek” kavramları yer almaktadır. ISCO tarafından bir kişinin işgücü piyasasında kendi hesabına veya bir işverene bağlı olarak yürüttüğü görev veya sorumluluklar bütünü olarak tanımlanan “iş” kavramı, TMSS’de belirli bir amaca yönelik her türlü faaliyeti kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. “Meslek” ise ISCO’da yer aldığı gibi, iş yapısı, iş tekniği, gerekli bilgi ve beceri altyapısı gibi özellikler nedeniyle ana görev veya sorumlulukları yüksek düzeyde benzerlik gösteren işleri kapsayıcı bir kavram olarak kabul edilmiştir (age, 2020: 4).

TMSS taslak kitapçığında iş ve meslek kavramları arasındaki farkın daha net anlaşılabilmesi için çeviri hizmetleri alanı üzerinden örneklendirme yapılmıştır: “Örneğin çeviri hizmetlerinde; Mahkeme Çevirmenliği, Polis Çevirmenliği, Afet Çevirmenliği, Spor Çevirmenliği, Sağlık Çevirmenliği, İşaret Dili Çevirmenliği, Yerelleştirme Çevirmenliği, Özel Alan Çevirmenliği, Konferans Çevirmenliği ve benzeri çok sayıda çeviri işi olmakla birlikte söz konusu işler Çevirmenlik mesleğinin farklı yeterlilik ve/veya uzmanlaşma alanlarını göstermektedirler. Bu nedenle meslek kavramı iş kavramında daha genel nitelikli ve süreklilik arz eden bir kavram olup bireyi ve onun işgücü piyasasındaki rolünü tanımlamaktadır.” (age, 2020: 5)

Özellikle bir hizmet alımı söz konusu olduğunda hizmeti alacak kişi kendisine hizmeti sunacak olan meslek erbabını seçerken birtakım kriterlere bakma ihtiyacı duyar. Bunların bir kısmı tavsiye, deneyim, referans gibi gayri resmi kriterlerken bir kısmı da diploma, lisans, sertifika gibi resmi geçerliliği olan nispeten standartlaşmış kriterlerdir.

Kamusal alanda bir hizmet alımı söz konusu olduğunda hizmeti alacak kişinin hizmeti sunanın bilgi, beceri ve yeteneklerini sorgulama konusunda çok fazla endişe etmesine gerek yoktur çünkü zaten devlet kendisi adına bu sorgulamaları yapmış, akademik beceriler başta olmak üzere ilgili konum için gerekli bilgi, beceri ve donanımına sahip olanları istihdam etmiştir. Serbest piyasada ise satın alınacak hizmetin türüne göre zaman zaman diploma, lisans, sertifika gibi genel olarak resmi nitelik taşıyan göstergelere, kimi zaman ise deneyim ve tavsiye gibi gayri resmi göstergelere başvurulur.

Çeviri hizmetleri alanında hizmeti alacak kişi için birinci önceliğin çevirmenin anadildeki ve yabancı dildeki yetkinliği olduğunu söylemek mümkündür. Bu yetkinliği kanıtlama yönünde ikna edici olacak her türlü gösterge çeviri hizmetini alacak müşteri/işveren için

yeterli olacaktır. Hatta sadece o yabancı dilin konuşulduğu bir ülkede belli bir süre yaşamış olmak bile müşteri/işveren açısından ilk aşamada ikna edici olabilir. Oysa çeviri yapabilmekle, daha doğrusu bir dilde ifade edilenleri mekanik olarak başka bir dile aktarabilmekle çevirmen olmak, çeviri işini belli bir üst bilinçle profesyonel olarak yapabilmek arasında fark vardır. Nitelim çevirmen olmanın rastlantısal olmadığını, bilinçli bir seçimlere dayanması gerektiğini ifade eden Yücel'in de dediği gibi insanlar “daha açık bir anlatımla, başka bir işi yapamadığı için ya da çeviri alanında bir iş bulduğu için çevirmenlik yapabilir ama çevirmen olamaz.” (Yücel, 2018).

2.1.2. Meslek Olarak Çevirmenlik

Nasıl ki insanlık tarihi boyunca gerçekleştirilen bir eylem olan çevirinin, bilimsel temellere dayalı bağımsız bir çalışma alanı olarak varlığını göstermesi zaman aldıysa çevirmenlik mesleğinin de yasal ve kurumsal düzeyde özerk bir meslek olarak kendisini kanıtlaması zaman almıştır daha doğrusu kanıtlama çabaları devam etmektedir. Çeviri söz konusu olduğunda yabancı bir dili veya dilleri bilmenin ve belli bir anlama ve anladığını aktarabilme becerisine sahip olmanın çeviri yapabilmek için yeterli olduğu anlayışı hâkimdir. Bazı alaylı çevirmenleri ve yaptıkları çeviriler dikkate alındığında bunda bir haklılık payı olduğu söylenebilir. Nitekim Ersoy ve Odacıoğlu (2014) serbest çevirmenleri ve yaşadıkları sorunları konu edindikleri çalışmalarında piyasada uzun süreli deneyime sahip, isim yapmış çok sayıda alaylı çevirmen olduğunu ve alaylı çevirmenlerin eğitilmiş çevirmenlere kıyasla daha kötü çeviri yaptığını iddia etmenin doğru olmayacağını dile getirmektedir. Ne var ki mesleğin daha saygın bir statü kazanması açısından bu çevirmenlerin de kısa süreli çeviri kurslarına veya eğitimlerine katılması gerektiğinin altını çizmektedirler. Bu alaylı çevirmenler de dâhil olmak üzere çeviriye emek veren ve bu emek karşılığında hayatlarını idame ettirmeye çalışan herkesin sınırları, standartları, etik kuralları, net bir şekilde tanımlanmış hak ve sorunlulukları olan bir meslek tanımı altında buluşması ve emeğinin karşılığını alması büyük önem taşımaktadır.

Geçimlerini çeviri yaparak sağlayanların mesleki kimlikleri, çalışma koşulları, toplum içindeki statüleri, serbest piyasadaki konumları en genel ifadeyle çevirmenliğin “meslekleşme” süreci üzerine gerek dünyada gerekse de Türkiye de çok sayıda çalışma yürütülmektedir.

Çevirmenlerin mesleki kimlikleri ve statülerinin ele alındığı *Identity and Status in the Translational Professions* başlıklı kitabın editörlüğünü yapan Shlesinger ve Sela-Sheffy (2011: 3), çevirmenlerin bir taraftan kültürel araçlar olarak potansiyel bir güce sahip olduklarını ancak diğer taraftan mesleki statülerinde tam anlamıyla bir belirsizliğin hakim olduğunu ifade etmekte ve küreselleşme, göç ve trans-milliyetçilik gibi kültürler arası süreçlere bu kadar çok ilgi gösterildiği bir dönemde, çevirmenlerin mesleki anlamdaki bu belirsiz statülerinin özellikle paradoksal olduğu görüşünü paylaşmaktadır.

Katan (2011), çevrimiçi gerçekleştirdiği ve içerisinde çeviribilim ve üniversite eğitiminin çeviri dünyası üzerindeki etkisine odaklanan hem kapalı hem de açık uçlu soruların yer aldığı bir anketle çevirmenlerin çalışma dünyalarına ilişkin algı ve düşüncelerine, akademik/mesleki eğitime, mevcut rollerine ve “mesleğin” kendisi hakkındaki tutum ve inançlarına dair veriler elde etmeye çalışmıştır. Çalışmasında çevirinin nasıl öğretilmesi gerektiği, mesleğin rolü ve statüsü (idealde ve uygulamada) ve kişisel memnuniyet üzerine odaklanmıştır.

Katan tarafından elde edilen sonuçlara göre, katılımcılar yaşam boyu öğrenmeye kıyasla üniversite eğitiminin daha az etkili olduğuna inanmakta ve üniversite eğitiminden ziyade uygulamaya ve kişisel gelişime önem vermektedir. Uzmanlaşmış bilgi ve yetenekleri nedeniyle kendilerini “profesyonel” olarak hissettiklerini ifade eden katılımcılar geniş anlamdaki bir mesleki profesyonellikten çok yaptıkları işe karşı benimsedikleri profesyonel yaklaşımı kastetmektedir. Özellikle yazılı çeviri ile uğraşan çevirmenler belirgin bir şekilde daha düşük bir sosyal statüden muzdarip oldukları konusunda hemfikir olmakla birlikte, çok azı mevcut durumu değiştirme ve mesleki tanınırlığa ilişkin somut adımlar atma ihtiyacı hissetmektedir. Katan’a göre bunun arkasında yatan muhtemel neden, katılımcıların büyük çoğunluğunun işlerinden fazlasıyla memnun olmasıdır. Yaptığı bu çalışmanın ışığında Katan, çevirmenliğin hala profesyonel bir meslekten ziyade bir uğraş olarak kategorize edilebileceği sonucuna varmıştır (age, 2011). Bu çalışma çevirmenliğin meslekleşmesinin gecikmesi, sektörel uygulamalarda ideal düzeyde bir standartlaşmaya ulaşamamasında çevirmenlerin yaptıkları işe dair algılarının büyük payı olduğunu göstermektedir.

Çevirmenlik mesleğinin konumu hakkında yapılan bir diğer önemli çalışma da Pym ve arkadaşları (2014: 12) tarafından gerçekleştirilmiştir. Avrupa ülkeleri temel alınarak yapılan çalışmada incelenen hiçbir ülkede bir kişinin kendisini “çevirmen” olarak

tanımlayabilmesi için herhangi bir akademik ve hatta resmi niteliğe gerek olmadığı görülmüştür. Buradan, “çevirmen” unvanının neredeyse tamamen korumasız olduğu sonucu çıkarılmıştır. Çalışmada Danimarka, Norveç ve İsveç’in, resmi yetkilere sahip çevirmenlerle genel çevirmenler arasında bir tür ayırım yaptığı için bu anlamda istisna olduğu tespit edilmiştir. Bazı ülkelerde yeminli veya yetkilendirilmiş çeviri alanında kimlerin çeviri yapıp kimlerin yapamayacağı konusunda bazı kurallar getirilmiş olsa da özellikle tüm dünyada artan göç dalgasıyla birlikte herhangi bir çeviri eğitiminin veya sertifikasyon sisteminin bulunmadığı birçok dil kombinasyonu için de çeviri talebi olduğu ve sonuç olarak bu alanda da unvanın gerçek anlamda korunmasının söz konusu olmadığı görülmüştür. Slovakia’da çevirmenlik mesleğini icra edip fatura kesebilmek için çeviri alanında veya çeviri yapılan dillerde akademik bir dereceye sahip olunması şartı getirilmiş olsa da bunu atlatmanın yan yolları olduğundan bu ülkede de çevirmenlik unvanının tam olarak koruma altında olmadığı görülmüştür.

Çevirmenlik mesleğinin durumunu konu alan bir diğer detaylı çalışma da Chan tarafından gerçekleştirilmiştir. Information Economics, The Translation Profession and Translator Certification başlıklı doktora tezinde Chan (2008), kalifiye çevirmen ile kalifiye olmayan çevirmeni ayırt etmeye yarayan göstergelerden biri olarak kabul edilen sertifikasyon sistemi üzerinde durmuş ve sertifikasyon sisteminin müşteri ve işverenin hizmet alacağı çevirmeni seçmesi açısından ne derece etkili olduğu sorusunu cevaplamaya çalışmıştır. Çalışması sonucunda çevirmenin bilgi ve beceri düzeyini belirlemede piyasadaki en etkili göstergelerin akademik eğitim ve sertifikasyon olduğunu tespit etmiştir.

Nitelikli çevirmenle nitelikli olmayan çevirmenin ayırt edilmesi ve kimlerin çevirmenlik mesleğini icra edebileceğine ilişkin düzenlemelerin belli bir standarda göre yapılması piyasanın dengesi ve çevirmenlerin hak ettikleri değeri görmeleri açısından önemlidir. Monzó (2011), uzmanlığın belgelendirilmesi halinde toplumun kalifiye olmayan çevirmenlerle çalışmamaya ikna edilebileceğini, mesleğe erişimin kontrol edilebileceğini ve böylece bu meslek grubunun münhasır haklar elde edebileceğini ifade eder.

Uzmanlığın belgelendirilmesi, bir mesleği belirli bir standarda ulaştırmış profesyonellerin kontrolünde tutmanın ve toplumu niteliksiz kişileri işe almamaya ikna etmenin bir yoludur. Bu tür belgelendirme, mesleğe erişimi kontrol altında tutarak, belirli bir uzmanlık seviyesine ulaşmayan kişilerin mesleği icra etmesini engelleyebilir. Bu, belgelendirilmiş profesyonellerin mesleki haklarını korumak ve toplumun güvenliğini

sağlamak için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Uzmanlık belgelendirilmesi, belirli bir mesleğin standartlarını koruyarak, o mesleğin değerini ve itibarını artırabilir. Bu belgelendirme süreci, aynı zamanda belirli bir mesleğin meslektaşları arasında bir dayanışma hissi yaratır ve meslektaşlar arasında işbirliğini teşvik eder. Elbette bu belgelendirme sürecinin adil ve şeffaf bir şekilde uygulanması önemlidir.

Çevirmenlik mesleğinin genel durumundan, çeviri piyasasından ve bir çevirmenin nitelikli olarak nitelendirebilmesi için hangi edinçlere sahip olması gerektiğinden bahsederken çeviri teknolojilerine de mutlaka değinmek gerekir. Quah (2006: 271), profesyonel anlamda çevirmenlerin eski zamanların zanaatkârlarından, günümüzün dijital çağının teknoloji uzmanlarına dönüştüğünü ifade etmektedir. Bilgisayar destekli çeviri programlarının dünyanın farklı yerlerinde hızla kullanılmasıyla birlikte bu programları kullanan çevirmenlerin sayısı da hızla artmıştır. Bu durumda Sin-wai'ye (2016: 271) göre meslekte profesyonelleşmenin bir parçası olarak çeviri teknolojisi edincine yönelik bir sertifikasyonunun gerekli ve elzem olduğu kuvvetle hissedilmektedir. Böyle bir sertifika, sahibinin bilgisayar destekli çeviri sistemlerini kullanarak belirli bir dil çiftinde alana özgü bir metni çevirme yeterliliğine sahip olduğunun bir kanıtı olarak hizmet etmektedir.

Çeviriye uluslararası standartlar getirmek çevirmenlik mesleğinin görünürlüğünün ve saygınlığının artması konusunda katkı sağlayacaktır. Gerek uluslararası gerekse de ulusal düzeyde bu yönde sağlam adımlar atıldığını söylemek mümkündür. Bu adımlardan biri de 13 Nisan 2006 tarihinde CEN tarafından onaylanan EN 15038 Çeviri Hizmetleri - Hizmet Gereklilikleri Avrupa Standardıdır. Bu standardı uygulamaya koymak suretiyle Avrupa ülkelerindeki çeviri hizmetlerinin kalitesini artırmak, çeviri endüstrisini diğer standartlaştırılmış endüstrilerle aynı çizgiye getirmek ve sektöre daha profesyonel bir imaj vererek çeviri sektörünün profilini yükseltmek amaçlanmıştır. Bunun altında bir anlamda çeviri pratiğinin gerçek anlamda profesyonellikten hala uzak olduğuna ve çevirmenliğin de gerçek bir meslek olarak görülmediğine dair bir inancın yattığı söylenebilir. Standartlarla elde edilmeye çalışan bir diğer bir amaç ise pazar ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ancak, piyasanın çeviri hizmetlerini oldukça ucuz fiyatlar karşılığında ve genelde pek de gerçekçi olmayan zaman aralıkları içerisinde alma yönündeki beklenti ve talepleri düşünüldüğünde bu amacın, çeviride yüksek kalite elde etme amacıyla tam olarak uyum içinde olduğunu söylemek biraz zordur (Schopp, 2007).

2.1.3. Türkiye’de Çevirmenliğin Meslekleşmesine Yönelik Çalışmalar

Dünyanın diğer ülkelerindeki çalışmalara paralel olarak Türkiye’de de çevirmenliğin belli yasal düzenlemelere, standart uygulamalara, icracılarına yönelik hak ve sorumluluklara sahip bağımsız bir iş kolu olarak kabul görmesi adına çeşitli adımlar atılmıştır. Mesleğe dair bilgi, beceri ve eğitim koşullarının belirlenmesi, meslek örgütlerinin kurulması, mesleğe ilişkin uygulama ve etik kuralların belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılmış olmasına rağmen ne yazık ki meslekleşme sürecinin tamamlandığından bahsetmek henüz mümkün değildir.

Çevirmenliğin bir meslek olarak standartlaştırılması yönündeki resmi girişimlerin geçmişi pek eskiye dayanmamaktadır. 2006 yılında CEN tarafından onaylanan EN 15038 Çeviri Hizmetleri - Hizmet Gereklilikleri Avrupa Standardı ülkemizin standardizasyon kurumu TSE tarafından onaylanmış ve Türkiye Çeviri İşletmeleri Derneği (ÇİD), standartları Türkçeye çevirmek ve bir rapor hazırlamak üzere başvuruda bulunmuş ve başvurusu kabul edilmiştir. Bunun üzerine 2008 yılında yapılan taslak çalışmasının ardından rapor Türkçe olarak hizmete sunulmuştur.²⁰

Türkiye’de çevirmenlik mesleğinin standartlaşması ve meslekle ilgili olarak kamusal alanda farkındalık yaratılması yönünde en dikkat çekici gelişmelerden biri MYK’nın 30 Ocak 2013 tarihinde resmi gazetede yayınlanan ulusal meslek standardıdır. Çevirmenlik mesleğine yönelik bu standartta çevirmenlik mesleğinin tanımı, mesleğin uluslararası, sınıflandırma sistemindeki yeri, sağlık, güvenlik ve çevre ile ilgili düzenlemeler, meslek ile ilgili mevzuat, çalışma ortamı ve koşulları, mesleğe ilişkin gereklilikler gibi konulara yer verilmiştir. Çevirmen (Seviye 6) Ulusal Meslek Standardının 01 no’lu revizyonu 2020 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından yapılmış ve MYK Medya, İletişim ve Yayıncılık Sektör Komitesi tarafından incelendikten sonra MYK Yönetim Kurulunca onaylanmıştır (12UMS0274-6).

Çevirmen (Seviye 6) Ulusal Meslek Standardında çeviri sektöründe kullanılan terimlerin açıklaması, çevirmenlik mesleğinin tanımı, çevirmenliğin meslek sınıflandırma sistemindeki yeri, mesleğe yönelik özel düzenlemeler, çalışma ortamı ve koşulları, çevirmenlere ilişkin görevler, işlemler, başarı ölçütleri, mesleki bilgi ve uygulama

²⁰<http://www.armabelgelendirme.com/haberler/avrupa-birliginin-tanidigi-tek-ceviri-standartı>
Tarihi 28/03/2024)

(Erişim

becerileri, çevirmenler tarafından kullanılan araç, gereç ve ekipmanlar ve çevirmenlerin tutum ve davranışları konuları detaylı bir şekilde ele alınmıştır (12UMS0274-6).

UMS'de çevirmen (Seviye 6), "ilgili mevzuat veya sözleşme, İSG önlemleri, kalite standartları ve hizmet prosedürleri çerçevesinde çeviri süreçlerinin iş organizasyonu ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştiren; sözlü çeviri, işaret dili çevirisi veya görsel-işitsel çeviri de dâhil olmak üzere yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişi" olarak tanımlanmaktadır. Meslek sınıflandırma sisteminde ISCO 08: 2643 (Çevirmenler (Yazılı ve Sözlü) ve Diğer Dil Bilimciler) maddesi altında yer alan çevirmenler tarafından yürütülen faaliyetler şu şekilde belirtilmiştir:

- a) bir dildeki çeşitli nitelikte belgelerin, fikir ve sanat eserlerinin, çeşitli medya ve görsel-işitsel metinlerin gerek görsel gerekse işitsel düzgü içeriklerinin, bir erek (hedef) dile aktarılması ve yerleştirilmesi
- b) sözlü çeviri hizmetleri söz konusu olduğu durumlarda farklı dili/dilleri konuşan katılımcıların bulunduğu toplantı, konferans gibi ortamlarda ve görüşmelerde katılımcılar arasında, bir dildeki sözlü iletilerin ardıl veya simultane olarak erek (hedef) dile/dillere aktarılması
- c) işaret dilinin kullanıldığı ortamlarda, bu dilde iletilenleri sesli dile veya bir başka işaret diline, sesli veya yazılı bir dille ifade edilen içeriği de işaret diline çevrilmesi

Özel bir mevzuat düzenlemesine tabi olmayan çevirmenlerin mesleğin icrasına yönelik İSG, çevre ve diğer konulardaki mevzuata uymaları gerekmektedir. Sözlü ve yazılı çevirinin tüm uygulamalarında ilgili, ISO/TSE standartlarına ve Avrupa Birliği normlarında belirtilen azami çalışma süreleri ve koşullarına riayet edilmelidir (12UMS0274-6).

Çevirmen (Seviye 6) Ulusal Meslek Standardı'nda yer alan meslek profili tablosu incelendiğinde çevirmenler için iş sağlığı ve güvenliği ile çevre koruma ile ilgili önlemleri almak, iş organizasyonu yapmak, çeviri öncesi hazırlık yapmak, sözlü çeviri yapmak, yazılı çeviri yapmak, çeviri hizmeti ile ilgili kalite faaliyetlerini yürütmek, mesleki gelişim faaliyetlerine katılmak olmak üzere 7 temel görev tanımları yapıldığı görülmektedir (12UMS0274-6).

Çevirmenlik mesleğinin devlet tarafından tanınırlığına ilişkin bir diğer önemli adım da Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı önderliğinde hazırlanan ve ilk olarak Ekim

2011’de ardından da güncellenmiş versiyonu Ağustos 2015’te yayınlanmış olan Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu’dur. Bu raporda çevirmenlerin görevleri, sahip olmaları gereken nitelikler, çalışma alanları, iş bulma olanakları, çevirmenlik eğitimi, çeviri sektöründeki ücretlendirme koşulları, ülkemizde çevirmenlik mesleği ile ilgili yasal mevzuat, yargı alanında çevirmenlik mesleği, Türkiye’deki çeviri büroları ve çeviri bürolarının sunduğu hizmetler, Türkiye’de çevirmenlik mesleği ve çevirmenlerin mevcut durumu, Türkiye’deki çevirmenlerin sorunları ve çevirmenlik mesleğindeki örgütlenmelerle ilgili detaylı bilgilere yer verilmiştir (Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu, 2015). Böylesi bir raporun hazırlanmış olması Türkiye’deki çevirmenlerin gerek bireysel gerekse de örgütsel olarak meslekleşme alanında yaptıkları çalışmaların bir şekilde ses getirdiğinin ve çevirmenlik mesleği konusunda bir farkındalık yaratıldığının göstergesidir.

Araştırma Raporu’nda çevirmenlerin başta bakanlıklar olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmekte olduğu ve genel olarak sözleşmeli personel olarak veya mütercim-tercüman kadrosuyla genel idare hizmetleri sınıfında çalıştığı belirtilmiştir. Ancak polis teşkilatı, polis merkezleri, gümrük muhafaza, gümrük kontrol, havaalanları, deniz, hudut kapıları ve jandarma birliklerinde çevirmen istihdamının hiç olmadığı veya ihtiyaca cevap veremeyecek düzeyde olduğu ifade edilmiş ve bu kurumlarda nitelikli resmi çevirmenlerin istihdam edilmelerine ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir. Çevirmenlik mesleği, Almanya’da BDÜ (Almanya Çevirmenler Federasyonu), İsviçre’de FIT (Uluslar Arası Çevirmenler Federasyonu), Çin’de TAC (Çin Çevirmenler Derneği) Amerika’da ATA (Amerikan Çevirmenler Derneği) olmak üzere kamu tarafından tanınan ve yasaları bulunan dernek ve federasyonlar şeklinde örgütlenmiştir. Ancak Türkiye’de çevirmenlerin hak ve sorumluluklarının sınırlarını çizen ve yasalarla desteklenen bir meslek odası bulunmamaktadır (age, 2015:7-8). Raporun hazırlanmasından bu yana aradan 19 yıl geçmesine rağmen, ne kamusal alandaki çevirmen ihtiyacının karşılanmasına yönelik bir istihdamdan ne de bir meslek odasının kuruluşundan bahsetmek ne yazık ki mümkün değildir.

Ülkemizde çevirmenlik mesleğine ilişkin yasal mevzuat, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 1512 Sayılı Noterlik Kanunu ve Noterlik Kanunu Yönetmeliği ile düzenlenmiştir (Köktürk 2015: 108). Çevirmenleri konu alan kanunlar içerisinde Noterlik Kanunu Yönetmeliği, çevirmenlik mesleğinin kimler

tarafından icra edilebileceğine dair bir kılavuz olması nedeniyle özellikle önemlidir. Bu yönetmeliğe göre noterin herhangi bir kişiyi çevirmen olarak görevlendirmesi için, diploma veya diğer belgeleri görmek suretiyle bu kişinin çeviri yapılacak dil veya dilleri iyi düzeyde bildiğine kanaat getirmesi gerekmektedir (age, 2015: 109). Bir kişinin herhangi bir notere bağlı olarak resmi nitelik taşıyan çevirileri yapmak üzere başvurusu esnasında ibraz etmesi gereken belgeler (mütercim tercümanlık diploması dışında) esasında bu kişinin profesyonel anlamda çeviri yapabileceğinin kanıtı veya göstergesi niteliğinde değildir. Yabancı dil biliyor olmakla çeviri yapabilmek arasında mesleki bir ayrım burada da ne yazık ki söz konusu değildir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın resmi sitesinde yer alan bilgilere göre gerek duyulan diğer çevirilerin yanı sıra haber çevirileri yapmak, görevlendirildiği takdirde, yabancı konukların bulunduğu toplantı ve seyahatlerde tercümanlık ve mihmandarlık yapmak, yazılı metinlerin yabancı dilden Türkçeye, Türkçeden yabancı dile çevrilmesi kapsamında birimin yazışmalarını yürütmek, bu bağlamda gerekli metinlerin iki yönlü çevirisini yapmak ve birim sorumlusunun verdiği benzeri diğer görevleri yapmak üzere istihdam edilecek çevirmenlerin aşağıdaki şartlara sahip olması beklenmektedir:

- Sözleşmeli olarak çalıştırılacakların, ilgili kurumun belirleyeceği özel koşulların yanı sıra, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48'inci maddesinin (A) fıkrasının 4, 5, 6 ve 7'nci bentlerinde belirtilen koşulları taşımak
- Yükseköğretim kurumlarının en az lisans düzeyinde eğitim veren ilgili bölümlerinden mezun olmak ve İngilizce için en az A düzeyinde YDS veya bu seviyede uluslararası geçerliliği bulunan bir dil belgesine sahip olmak²¹

Burada belirtilen koşulların da profesyonel bir çevirmenin istihdamına yönelik yeterli ayırt ediciliğe sahip olmadığı söylenebilir. Böylesi bir ayırt ediciliğin sağlanabilmesi için çevirmenlik mesleğinin meslekleşme sürecini eksiksiz bir şekilde tamamlamış olması gerekmektedir. Nitekim bir faaliyetin meslekleşebilmesi için bir diploma, sertifika veya yeterlilik belgesi vb. ile belgelendirilebilecek bir bilgi ve donanıma sahip olunması ve bu faaliyetin kabul görmüş belli standartlar veya etik kurallar paralelinde yapılıyor olması gerekmektedir. Aynı zamanda, bir mesleğe dair örgüt(ler)in bulunuyor olması da mesleğin tanınması ve tanıtılması açısından gerekli olduğu kadar meslek mensuplarının

²¹ <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kariyer/mutercim-tercuman> (Erişim Tarihi 28/03/2024)

hak ve taleplerinin gözetilmesi bakımından önem teşkil etmektedir (Uysal, Odacıoğlu ve Köktürk, 2015).

Konu ile ilgili olarak, Parlak (2012) çeviri alanında belli bir standartlaşmanın sağlanabilmesinin öncelikle dil bilen herkesin çeviri yapabileceğine dair yaygın kabul ve anlayışın değişmesine bağlı olduğunu belirtmiş ve çeviri türü ve alanına özgü bir sertifikalandırma ve akreditasyon sürecinin piyasadaki niteliksiz çeviri ve iş ahlakından yoksun çevirmen soruna çözüm getirebileceğini eklemiştir.

Ülkemizde çevirmenlikle ilgili meslekleşme sorununun önüne geçilebilmesi ve bu mesleği sadece uzman kişilerin icra etmesinin sağlanabilmesi için güvenilirliği ve geçerliliği kanıtlanmış bir sınav sistemine geçilmesi gerekmektedir (Köktürk, 2015: 105). Ceyda Demir'in "Çeviribilim Meslek Standartlarını Belirliyor" başlıklı haberine göre²² 2022 yılında İstanbul Üniversitesi (İÜ) Çeviribilim Bölümü Başkanı Prof. Dr. Arsun Uras, İÜ MYK Koordinatör Kurum Temsilcisi Prof. Dr. Alev Bulut ve Arş. Gör. Mete Tahsin Kuşgöz tarafından gerçekleştirilen çevrim içi toplantıda MYK Çevirmen Meslek Yeterlilikleri Çalışmasında yaşanan son gelişmeler anlatıldı. Uras, Türkiye’de çeviri eğitimi veren ve alanında en eski 5 üniversite (Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi) ile Çeviri Derneği, Çeviri İşletmeleri Derneği, Türkiye Konferans Tercümanları Derneği ve Yayıncılar Birliği Çevirmenler Meslek Birliği olmak üzere 5 sivil toplum kuruluşunun işbirliği içerisinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda Özel Alan Çevirmeni (Seviye 6), Konferans Çevirmeni (Seviye 6), İrtibat Çevirmeni (Seviye 6), Yerelleştirme Çevirmeni (Seviye 6), Toplum Çevirmeni (Seviye 6) ulusal yeterlilik metin taslaklarının yazım ve görüş alma süreçlerinin tamamlanıp 2018 yılında MYK’ya teslim edildiğini ve katılımcıların ortak kararıyla Görsel-İşitsel Çevirmen ve Yazın Çevirmeni yeterliliklerinin yazımının şimdilik kapsam dışı bırakıldığını belirtti.

Çalışmalarda gelinen son durumu aktaran Bulut, yapılan bu çalışmanın bütün dünyaya örnek olabilecek yüksek nitelikte bir çalışma olduğunu hazırlanan 6 yeterlilikten ilki olan İşaret Dili Çevirmeni (Seviye 6) yeterliliklerinin 2020 yılında yayınlanarak yürürlüğe girdiğini, Konferans Çevirmeni Yeterliliği (Seviye 6) çalışmalarının pilot sınav aşamasına getirildiğini ve tamamlanmaya çok yakın olduğunu, dünyada ve ülkemizde çok

²² <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/ceviribilim-meslek-standartlarini-belirliyor>, (Erişim Tarihi 15/03/2024)

yaygın bir meslek olduğu için özel bir önem taşıyan Yerelleştirme Çevirmeni Yeterliliğinin (Seviye 6) ise kısa sürede tamamlanmaya aday olduğunu ve Özel Alan Çevirmeni (Seviye 6), İrtibat Çevirmeni (Seviye 6), Toplum Çevirmeni (Seviye 6) yeterliliklerinin de gelen görüşler doğrultusunda değerlendirme çalışmalarının teknik anlamda devam ettiğini ifade etti.

MYK, 2018 yılında İstanbul Üniversitesinin koordinatörlüğünde ve diğer paydaşların katılımıyla Yerelleştirme Çevirmeni (Seviye 6), Toplum Çevirmeni (Seviye 6), Özel Alan Çevirmeni (Seviye 6), İşaret Dili Çevirmeni (Seviye 6), Konferans Çevirmeni (Seviye 6), İrtibat Çevirmeni (Seviye 6) olmak üzere çevirmenlik alanına ait 6 adet taslak yeterliliği yayımlanmıştır. Bu taslaklar, Türkiye'de çeviri sektöründe büyük bir eksiklik olan Çevirmen Belgelendirme/Sertifikasyon kriter ve kurallarının belirlenmiş olması açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Özel Alan Çevirmeni (Seviye 6) için hazırlanan taslağa göre, yapılması planlanan yeterlilik sınavında çevirmenin ana dilinin Türkçe olduğu varsayılmakta ve Türkçe için herhangi bir dil yetkinlik belgesi istenmezken diğer diller için bir yetkinlik belgesi sunulması gerekmektedir. Başvuru formunda aday hangi dil yönünde çeviri yapacağını belirtmekte ve ister tek yönde ister her iki yönde yeterlilik belgesi alabilmektedir. Ayrıca başvuru formuna ek olarak adaydan çevirmenlik geçmişini ve bilgi birikimlerini gösteren bir kişisel tanıtım dosyası istenir. Aday, çeviri yapacağı metni kendisine sunulan alanlar içerisinde seçme imkanına sahiptir. Belgeyi almaya hak kazanan adayın Yeterlilik Belgesi'nde seçtiği dil kombinasyonu ve özel alan belirtilecektir. Adayın belgeyi alabilmesi için iş sağlığı ve güvenliği, iş organizasyonu ve çeviri öncesi hazırlık yapma ve çeviri, kontrol, değerlendirme alanlarının tümünde başarılı olması gerekmektedir. Alanların tümünde başarılı olmayan aday, başarılı olduğu alanlar için 6 ay geçerliliği olan Birim Başarı Belgesi alacaktır. Adayın tüm alanlarda başarılı olması halinde alacağı Yeterlilik Belgesi ise 5 yıl geçerli olacaktır. Belgeyi alan çevirmen belgeyi aldığı tarihten itibaren 2. yılın sonunda veya 3. yılın başında Sınav ve Belgelendirme Kuruluşu tarafından denetlenir. Denetim sonucunda hazırlanan form çevirmenin işverenine veya müşterilerine onaylatılır. Denetim sonunda çevirmenin yetersiz bulunması halinde belgesi askıya alınır. Çevirmen, 5 yıl sonunda belgesini yenilemek için 5 yıl içerisinde yaptığı işleri içeren bir belge sunmak durumundadır.

Özel Alan Çevirmenine (Seviye 6) yönelik sınav aşağıdaki birimlerden oluşur:

A1) İş Sağlığı ve Güvenliği, Çevre Koruma Yeterlilik Birimi: 10 sorundan oluşan teorik bir sınav uygulanır. Her soru için yaklaşık 1 ila 1.5 dakika verilir. Sınav çoktan çok seçmeli ya da tek seçmeli olabilir. Adayın başarılı olabilmesi için soruların %70'ine doğru cevap vermesi gerekir.

A2) İş Organizasyonu ve Çeviri Öncesi Hazırlık Yapmak Yeterlilik Birimi: Hem teorik hem de performansa dayalı iki farklı sınavdan oluşur. Adaya başvuru formunda seçtiği alanlardan, üst düzey alan bilgisi içermez fakat alan bilgisine ve terimcesine aşinalığı gerektiren iki metin verilir. Metinlerin tarihini, bağlamını, kime/nereye ait olduklarını (metnin yazarı veya göndericisi) içeren bir de kapak yazısı verilir. Adayların sınav esnasında bilgisayar kullanması mümkündür. Performansa dayalı sınav aşamasında aday seçtiği metinleri inceler, ayrıntılı bir iş tanımını sunar. Daha sonra istediğinde kullanmak üzere kâğıda veya bilgisayara not alabilir. Aday metinleri çözümledikten sonra, çeviri sürecini nasıl ele alacağını açıklayan bir iş planı sunar. Bu sınavın süresi 40 dakikadır. Teorik sınava geçilmeden önce 30 dakikalık bir ara verilir. Bu birimin teorik sınavında adaya en az yarısı açık uçlu olmak üzere, her biri eşit puana sahip en az 10 soru sorulur. Adayın başarılı sayılması için soruların %75'ine doğru cevap vermesi gerekir. Sınav süresi 80 dakikadır ve A3 birimi sınavına girilmeden önce 1.5 saatlik bir ara verilir.

A3) Çeviri, Kontrol ve Değerlendirme Yeterlilik Birimi: Bu birimde de önce performansa dayalı sınav ardından da teorik bir sınav yapılır. Aday tek yönde çeviri yapacaksa bir, iki yönde çeviri yapacaksa iki metinden sorumludur. Yaklaşık 1000 kelimeden oluşan metnin ortalama 200 kelimelik kısmı işaretlenir ve adaydan 50 dakika içerisinde bu kısmı çevirmesi istenir. Çevirisi yetismeyen kısımlar için puan düşürülür. Aday çeviriyi gerekli donanım ve yazılıma sahip, internet bağlantısı olan ancak sosyal medya ve e-posta erişimine kapalı bir bilgisayar üzerinden yapar. Bu sınavın ardından 30 dakikalık bir ara verildikten sonra teorik sınava aşamasına geçilir. Teorik sınavda adaydan çevirdiği metin veya metinleri 30 dakika içerisinde değerlendirmesi istenir. En az yarısı açık uçlu olmak üzere eşit puan ağırlığına sahip en az 10 soru sorulur. Aday, çeviri esnasında karşılaştığı sorunlar ve çözüm yolları, başvurduğu bilgi kaynaklarını ve bunları nasıl kullandığı konusunda değerlendirme yapar (Ulusal Yeterlilik, 18uyxxxx-6, Özel Alan Çevirmeni (Seviye 6), 2018).

Ölçme ve değerlendirmede standartlaşmaya yönelik bu derece özenli ve detaylı bir çalışmanın yapılmış olması çevirmen yeterliliğinin kanıtlanması, başka bir deyişle

nitelikli çevirmenin tanımlanması ve meslekleşme konusunda standart uygulamaların başlatılması yönünde çok umut verici bir adımdır. İstanbul Üniversitesi Koordinatörlüğünde, çeviri alanında köklü bir geçmişe sahip akademi kurumları ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği içerisinde uzun yıllardır yürütülen çalışmalar meyvelerini vermektedir. Fazlaca emeğin ve mesainin harcandığı meslekleşme çalışmalarının piyasada ne derece karşılık bulacağı zamana ve koşullara bağlı olsa da çevirmenlik mesleğini icra edenlerin kendi hak ve sorumlulukları konusunda farkındalık kazanmalarını ve yaptıkları işi ciddiye almalarını sağlayacak olması çok değerlidir.

2.1.4. Çeviri Sektöründeki Meslek Örgütleri

Çevirmenliğin, birçok kişi tarafından geçim sağlamak üzere icra edilen bir meslek olması çevirmenlerin hak ve sorumluluklarını belirleyen, mesleğe giriş ya da mesleğin icra koşullarını düzenleyen bazı örgütlerin kurulmasını gerekli kılmıştır. Çevirmen örgütlerinin sayısının artmasıyla birlikte bu mesleğin hukuki ve etik boyutları daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır (Tahir-Gürçağlar, 2021:85). Çevirmenlerin büyük çoğunluğunun belli mesai saatleri içerisinde çalışmıyor olması, çalışma alanları, çalışma yoğunlukları, hizmet verdikleri sektörler açısından oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış olmaları ve mesleğin bir esnaf mesleği olamayacak düzeyde uzmanlık gerektiriyor olması dünyanın pek çok yerinde çevirmenlerin esnaf meslek odası şeklinde değil daha esnek nitelikteki federasyonlar ve meslek dernekleri şeklinde örgütlenmesiyle sonuçlanmıştır (Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu, 2015: 61).

Her ne şekilde olursa olsun çevirmenlerin belli meslek örgütlerinin veya federasyonlarının çatısı altında bir araya gelmesi hem çevirmenler hem de çevirmenlik mesleği açısından pek çok avantaj sağlayacaktır. Çevirmenlerin işverenlerini veya müşterilerini doğrudan ilgilendirmiyor olsa da çevirmen örgütlerine üye olmak, çeviri ile ilgili konferanslara gitmek, diğer çevirmenlerle bağlantılar kurmak çevirmenlerin daha kaliteli çeviriler üretmesine, çevirmenlik mesleğini icra ettiği için kendilerini daha iyi hissetmelerine, zorlu piyasa koşullarında daha sağlam durmalarına yardımcı olacak şekilde mesleki özgüvenlerinin artmasına zemin hazırlayabilir. Çevirmen örgütleri içerisinde yer almak ve diğer çevirmenlerle çeviri süreçleri, ücretler, benzeri sorunlar ve bunların çözüm yolları çevirmenlerin kendilerini izole edilmiş düşük maaşlı çalışanlar olarak hissetmesinin önüne geçer. Çevirmenlerin kendilerini bir meslek grubuna dahil

hissetmesi çeviri sektöründeki olumsuzlara karşı içten içe öfkelenmek yerine müşterileri ve işverenleri bu konularda bilgilendirmek ve mantıksız taleplere karşı koymak için cesaret verebilir. Ayrıca, çevirmenler nasıl maddi karşılık için müşterilere ihtiyaç duyuyorsa müşteriler de çeviri için çevirmenlere ihtiyaç duymaktadır. Müşteriler çevirmenlerin ihtiyaç duydukları paraya; çevirmenler de onların ihtiyaç duydukları becerilere sahiptir. Nihayetinde bu becerileri ezilerek, itaatkar bir şekilde, tamamen müşterilerin şartlarına göre değil, mesleki açıdan kendilerine güvenerek ve kendilerini güçlü bir konumda hissederek satabilirler (Robinson, 2019: 27).

Çevirmenlerin kendilerini mesleki anlamda güçlü hissetmesi, yaptıkları işe saygı duyması, hak ve sorumluluklarının farkında olması dengeli bir çeviri sektörünün oluşmasında temel koşul olarak görülebilir. Tüm bunları sağlamanın en etkili yolu da ortak paydada bulunduğu meslektaşlarıyla bir arada olması ve arkasında sağlam bir destek hissetmesidir.

Örneğin Türkiye'de Basın Yasası'nın ikinci maddesinde yazarın Türkiye'de ikamet etmediği durumlarda kitabın içeriğinden çevirmen sorumludur ifadesi yer almaktadır. Çevirmenlere bu yasaya dayanarak çeşitli suçlamaların yöneltilmesi üzerine, aralarında Birleşik Konferans Tercümanları Derneği, ÇEVBİR (Çevirmenler Meslek Birliği), Çeviri Derneği, EDİSAM (Edebiyat ve İlim Eserleri Sahipleri Meslek Birliği), Türkiye PEN, YAY-BİR (Yayıncılar Meslek Birliği), Türkiye Yayıncılar Birliği, Türkiye Yazarlar Sendikası gibi çeşitli dernek, kuruluş ve çevirmen örgütleri "Tercümana Zeval Olmaz" başlığı altında bir kampanya başlatmış ve Basın Yasası'nda değişiklik yapılması için talepte bulunmuştur (Tahir-Gürçağlar, 2021: 86). Bu hareket gerek çevirmen örgütlerinin gerekse de çevirmenlerin seslerinin duyulması açısından önem teşkil etmektedir.

Çevirmenler arasında bir “biz bilinci” oluşturmak, birlikte paylaşım ve katılım arzusunu harekete geçirmek için vizyon gücü, eylem gücü ve meslekle ilgili farkındalık unsurlarına vurgu yapan Çeviri Derneği Genel Başkanı Osman Kaya (2012) bir meslek örgütünün örnek sosyal değerler ve katma değer yaratmayı hedeflemesi, kurumsallaşmış olması, bilgi, birikim, deneyim, beceri sahibi meslek adamları tarafından yönetilmesi, gelişmeye ve değişime açık olması, başkalarına hizmet etmeyi ilke edinmiş liderlere sahip olması, şeffaf, denetlenebilir bir kurumsal yapıya sahip olması, kaynak kullanımında ortak mesleki çıkarları gözetmesi ve örgütlenmenin sinerjisini mesleğin faydası için kullanması gerektiğini ifade eder.

Dünya genelinde çeviri mesleğinin gelişimini desteklemek, çevirmenler arasında iletişimi sağlamak, mesleki standartları belirlemek ve çeviri hizmetlerinin kalitesini artırmak gibi amaçlarla faaliyet gösteren çok sayıda çevirmen örgütü bulunmaktadır. Bu örgütlerin önde gelenlerinden bazıları:

1. International Federation of Translators (FIT) (Uluslararası Çevirmenler Federasyonu) edebiyat, bilim, teknik, kamu hizmeti ve hukuk alanlarında sözlü veya yazılı çeviri yapan, akademi gibi çeşitli alanlarda çalışan çevirmen ve dil uzmanlarının mesleki federasyonudur. 1953 yılında UNESCO himayesinde Paris'te Fédération internationale des traducteurs - Uluslararası Çevirmenler Federasyonu (FIT) adıyla kurulmuştur. Danimarka, Fransa, İtalya, Norveç, Federal Almanya Cumhuriyeti ve Türkiye'yi temsilen altı adet ulusal çevirmen derneğinden oluşmaktadır. Federasyonun amacı, temsil ettiği disiplinlerde profesyonelliği teşvik etmek, faaliyet gösterdiği tüm ülkelerde mesleğin koşullarını iyileştirmeye ve çevirmenlerin haklarını ve ifade özgürlüğünü korumaya çalışmak, üyelerini ve mesleği uluslararası düzeyde desteklemek ve meslek açısından görünürlüğün ve sürdürülebilirliğin hakim olduğu bir gelecek inşa etmektedir.²³

2. American Translators Association (ATA) (Amerikan Çevirmenler Birliği) çevirmenlik mesleğini geliştirmek ve üyelerinin mesleki gelişimini desteklemek amacıyla 1959 yılında New York'ta Henry Fischbach ve onun on iki meslektaşı tarafından kurulmuştur. İlk ATA akreditasyon sınavı 1973 yılında New York ve Philadelphia'da yapılmıştır. Üyeleri arasında çevirmenler, tercümanlar, öğretmenler, proje yöneticileri, web ve yazılım geliştiricileri, dil şirketi sahipleri, hastaneler, üniversiteler ve devlet kurumları bulunmaktadır.²⁴

3. Avrupa'daki tercüme şirketlerinin ve hizmet sağlayıcılarını temsil eden European Union of Associations of Translation Companies (EUATC) (Avrupa Çeviri İşletmeleri Dernekleri Topluluğu), Avrupa'da dil hizmetleri sunan ulusal birliklerin bir araya gelmesini, iyi uygulamaları paylaşmasını, ortak sorunlara karşı birlikte mücadele etmesini ve tüm Avrupa dil endüstrisi ekosisteminin yararı için birlikte çalışabilecekleri güvenli bir alana sahip olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Topluluğun mevcut tüzüğü 12 Eylül 2008 tarihinde Brüksel'de bulunan avukatlar tarafından İngiltere, Hollanda,

²³ <https://en.fit-ift.org/about/> (Erişim Tarihi 02/04/2024)

²⁴ <https://www.atanet.org/about-us/> (Erişim Tarihi 02/04/2024)

Türkiye, Belçika, Polonya ve İspanya'dan EUATC üye temsilcilerinin katılımıyla oluşturulmuştur.²⁵

4. Dünya genelinde serbest çalışan çevirmenler ve tercümanlar için bir platform sağlayan International Association of Professional Translators and Interpreters (IAPTI) (Uluslararası Profesyonel Çevirmenler ve Tercümanlar Birliği) 2009 yılında Arjantin'de kurulmuştur. Birlik, çevirmenlerin çıkarlarını temsil etmeyi ve korumayı, çevirmenlik mesleğini güçlendirmek üzere diğer dernekler ve kamu kuruluşları ile ulusal ve uluslararası kurumsal bağlar kurmayı, kongre, seminer ve toplantı gibi etkinliklerle çevirmenlerin eğitimine uzmanlaşmasına ve mesleki gelişimine katkıda bulunmayı ve üyelerinin entelektüel ve kültürel gelişimini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.²⁶

5. Güçlü bir meslek topluluğunun güçlü bir sektör yarattığına inancıyla yola çıkan Globalization and Localization Association (GALA) (Küreselleşme ve Yerelleştirme Derneği), çeviri, yerelleştirme ve bu faaliyetleri destekleyen teknolojileri kapsayan küresel dil hizmetleri ve teknolojileri sektörüne hizmet vermektedir. 2002 yılında, dil hizmetleri sunan şirketlerin mesleki gelişimlerine ve sektörün iyileştirilmesine adanmış bir organizasyona ihtiyaç duyulduğunu fark eden 15 işletme yöneticisi tarafından kurulmuştur. Mesleki gelişime odaklanan GALA, üyelerinin daha iyi performans göstermelerine yardımcı olacak programlar, kaynaklar ve etkinlikler sunmaktadır. Bilgi paylaşımı ve işbirliği için tarafsız bir platform sunmak suretiyle sektör paydaşları arasında bağlantılar kurmaktadır.²⁷

6. Association of Translation Companies (ATC) (Çeviri İşletmeleri Derneği) Birleşik Krallık'ta ve uluslararası alanda dil hizmetleri sunan şirketlerin çıkarlarını temsil eden bir meslek birliğidir. 1976 yılında kurulmuştur. Birleşik Krallık'ta dil hizmetleri sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin temsilcisi niteliğindedir. Bu birliğe üye olmak, sunulan dil hizmetlerinde belli bir kalitenin gözetildiğinin işareti olarak kabul edilir.²⁸

7. European Language Industry Association (ELIA) (Avrupa Çeviri İşletmeleri Derneği) ELIA, Avrupa'da dil hizmetleri sunan şirketleri bir araya getiren kâr amacı gütmeyen bir birliktir. 2005 yılında kurulmuş olan birlik, dil hizmetleri sunan şirketlerin büyümesine yardımcı olmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bir taraftan dil

²⁵ <https://euatc.org/euatc/> (Erişim Tarihi 02/04/2024)

²⁶ <https://www.iapti.org/objectives/> (Erişim Tarihi 02/04/2024)

²⁷ <https://www.gala-global.org/about/about-gala> (Erişim Tarihi 03/04/2024)

²⁸ <https://atc.org.uk/> (Erişim Tarihi 03/04/2024)

endüstrisinin çıkarlarını korumaya çalışırken bir taraftan da üye şirketlerin mensuplarının birlikte öğrendiği ve geliştiği bir ağ oluşturmaya hedeflemektedir.²⁹

2.1.5. Türkiye’deki Çevirmen Örgütlenmelerine Genel Bir Bakış

Dünyanın önde gelen çevirmen örgütlenmeleri hakkında genel bir fikir edindikten sonra Türkiye’deki çevirmenlerin bir araya gelme, dernekleşme çalışmalarına bakmak yerinde olacaktır. Prof. Dr. Sakine Eruz, 2012 yılında Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu kitapçığında yer alan “Çeviri Derneği ve Türkiye’de Çevirmenlik Mesleğinin Statüye Kavuş(a)ma(ma)sı Üzerine On Üç Yıllık Gel Gitli Bir Öykü” başlıklı makalesinde çevirmenlik mesleği ile ilgili örgütlenme çalışmalarına başlanmasının ardından on üç yıl gibi görece uzun bir süre geçmesine rağmen dernekleşme adına görünüşte fazla bir şey yapılamadığını dile getirmiş ve bunun arkasında yatan sebeplere açıklık getirmeye çalışmıştır. İlk olarak çevirmenlik mesleği gibi, yasal dayanakları olmayan bir meslek grubunu temsil etmenin ve “dayanışma” kavramı üzerinden dernek üyesi kazanmanın zorluğuna değinmiştir. Pek çok meslek erbabının dernekçiliğe çıkarıcı bir tutumla yaklaştığını ve çok cüzi rakamlardaki dernek aidatlarından bile kaçındığını belirten Eruz, esasında dernekleşme sürecinde önce üyenin derneğe katkıda bulunması gerektiğini çünkü derneklerin nihayetinde tüzel bir kimliği olsa da, ancak “özel” kişi sıfatı taşıyan üyelerin bilinçli girişimleriyle işlevsel bir platformda kendilerini gösterebileceğinin altını çizmiştir. Eruz (2012) ayrıca “dernekleşme kültürü” pekişmeyen bir toplumda yaşadığımıza dikkat çekmiş ve Almanya, Japonya gibi ülkelerde dernekleşmenin çocukluk yaşından itibaren öğretildiğini, başka bir deyişle dernekleşmenin beşikten edinilen bir kültür birikimi olduğunu ifade etmiştir.

Eruz tarafından dile getirilen gerekçelere ek olarak sivil toplum örgütlerinin siyasal kamplaşmaların bir alanı olarak görülmesi bireyleri dernek ve örgütlere üye olmaktan alıkoyan bir diğer sebep olarak düşünülebilir (age). Ancak tüm bu olumsuz yaklaşımlara rağmen Türkiye’deki çevirmenlerin ve çeviri işletmelerinin çaba göstermediğini söylemek haksızlık olacaktır. Nihayetinde T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı. Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu (2015: 51-52)’na göre ülkemizde faaliyet gösteren çok sayıda çevirmenlik meslek örgütü mevcuttur. TURÇEF - Nitelikli Uluslararası Çevirmenler, Dil ve Çeviri İşletmeleri Federasyonu, Çevirmenler

²⁹ <https://elia-association.org/> (Erişim Tarihi 03/04/2024)

Meslek Birliği, Türkiye Konferans Tercümanları Derneği, Çeviri Derneği, Tüm Çeviri İşletmeleri Derneği, Türkiye Çevirmenler Derneği, Mütercim-Tercüman Derneği, Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği, Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği(Çev-Bir), Mütercim Tercümanlar Derneği. Türkiye'nin önde gelen çevirmenlik mesleği örgütlerinin oluşum ve yapılarına genel olarak bakmak, çeviri sektörünün durumu ve çevirmenlerin mesleki anlamdaki konumdaki, sektörden beklentileri, tespit edilen sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerileri konusunda fikir verecektir.

1) Çeviri İşletmeleri Derneği

Çeviri İşletmeleri Derneği, 2007 yılında Osman Kaya önderliğinde Türkiye'de çeviri sektörünün gelişmesine ve çeviri hizmeti sunan işletmelerin güçlenmesini sağlamak amacıyla sektörün önde gelen işletmelerinin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Dernek çeviri sektörünün kalitesini ve çevirmenlik mesleğinin görünürlüğünü artırmayı hedefleyen çeşitli programlar yürütmektedir. Dernek ASİP (Akademi Sektör İşbirliği Programı) kapsamında üniversitelerde akademisyen ve öğrencilerle buluşarak öğrencilere piyasa deneyimlerini aktarmayı ve gençlerin daha iyi yetişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. İKAP (İnsan Kaynakları Geliştirme Programı) sektördeki alanında uzman (hukuk, ticari, medikal, finans, teknik vb.) nitelikli çevirmen, proje yöneticisi, düzeltmen editör, denetmen (reviewer), son okuma (proofreader), terminolog, vb. gibi ihtiyaçları karşılamak üzere mevcut veya potansiyel çevirmenlerin düzenlenecek kurslarla geliştirilmesini ve çeviri işletmelerinde istihdam edilerek, tüm çeviri sektörünün kalitesinin artırmayı amaçlamaktadır. BİG (Bölgesel İşbirliği Geliştirme Programı) ise bir kısmı sınır komşumuz olan, yakın coğrafyamızda yer alan ülkelerdeki çeviri sektörlerinin paydaşlarıyla bir araya gelerek ortak hedeflere birlikte yönelme ve ortak sorunlara birlikte çözümler arama amacı taşımaktadır. ÇİD üyelerinin ücretsiz olarak faydalanabileceği Yönetici Okulu Programı dernek üyelerine, yöneticilik ve işletme alanında dünya çapında iş yapabilecek düzeyde bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır.

ÇİD, 2017 yılında uluslararası sektörlerle ilişkileri geliştirme amacıyla Avrupa Birliği Çeviri İşletmeleri Dernekleri Topluluğu'na (EUATC) üyelik başvurusunda bulunmuş ve aynı yıl her ülkeden sadece bir STK'nın üyeliğe kabul edildiği EUATC'nin bir üyesi haline gelmiştir. Çeviri İşletmeleri Derneği üç tür üyelik sunar: Fert üye, kurumsal üye ve onursal üye olmak üzere üç tür üyeli sunar. Fert üye kendi başına çalışan gerçek kişi

konumundadır. Kurumsal üye en az bir çalışanı olan üyedir. Onursal üyelik ise insanlığa, ülkeye, çeviri sektörüne, çeviri mesleğine veya derneğe önemli hizmette bulunan veya bağış yapanlara verilir. Üyelik şartları arasında En az 2 (iki) üyenin referansını getirmek ve temel faaliyet alanı olarak çeviri hizmetleriyle iştigal etmek gibi şartlar yer almaktadır.³⁰

ÇİD, EUATC üyesi olarak Türkiye'deki çeviri sektörünü temsil etmesi, akademi sektör bağlantıları kurması, işletmelerin uluslararası düzeyde faaliyet göstermelerine destek olacak çalışmalara imza atması, çeviri sektöründeki mevcut ve potansiyel çalışanların mesleki gelişimine katkı sağlayacak etkinlikler düzenlemesi bakımından diğer çevirmen örgütlenmelerinin önüne geçmektedir. Ayrıca üyelik konusundaki şart ve düzenlemeleri de dernekleşme sürecini daha profesyonel olarak yürüttüklerinin bir göstergesidir.

2) Marmara Çevirmenlik Derneği

Marmara Çevirmenlik Derneği'ni 2012 yılında Marmara Bölgesi'ndeki tercümanları bir çatı altında toplamak üzere mütercim-tercümanlık mezunu tercümanlarla İstanbul'da kurulmuştur. Dernek hedefleri arasında çevirmenlik sektörüne yasal bir düzenlemenin getirilmesini ve mesleğin dil ya da tercümanlık bölümü mezunu kişiler tarafından yapılmasını sağlamak yer almaktadır.³¹

Bu derneğin internetten sayfasında üyelik bilgileri ve yürüttükleri faaliyetler konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Dernek olarak güçlü bir duruşu olduğunu söylemek zordur.

3) Türkiye Çevirmenler Derneği (TÜÇED)

TÜÇED 1992 yılında Dr. Ahmet VAROL'un öncülüğünde kurulmuştur. Türkiye'deki çevirmen ve çeviri bürolarını bir çatı altında toplamaya çalışmıştır. Mesleğin uluslararası bir boyuta taşınabilmesi için 1992 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile dernek Türkiye adını alarak çalışmalarını uluslararası boyutlara taşımıştır. Mesleğin saygınlık kazanması ve iyi hizmet verebilmesi için vergi mükellefi olan meslektaşlarımızla bir araya gelip "ODALAŞMA" çalışmalarını devam ettirmektedir. Dernek başkanı Dr. Ahmet VAROL'un özel çabaları ile ÇEVİRMENLİK YASA TASARISI hazırlanmış ve TBMM'ye ve ilgili diğer kurumlara sunulmuştur. Dernek the Federation Internationale des Traducteurs (FIT- Uluslararası Çevirmenler Birliği) üyesidir ve sekiz (8) farklı

³⁰ <https://www.cid.org.tr/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

³¹ <http://www.marcevder.org/hakkimizda/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

kategoride üyelik vermektedir. Dernek belli miktarlardaki bağışlar karşılığında isteğe bağlı olarak belge vermektedir:

Kimlik Kartı: 1.000,-TL (Bağış)

Faaliyet Belgesi: 1.500,- TL (Bağış)

Çevirmenlik Yetki Belgesi 2.500,- TL (Bağış)

Tescil Belgesi: 2.500,- TL (Bağış)

Yeminli Tercüme Bürosu Yetkisi: 7.000,-TL (Bağış) (Noter taahhüdünden sonra / Taahhüdü Dernekten talep ediniz) (Her yıl yenilenecektir!)

Derneğin internet sitesinde verile bilgiye göre Türkiye Çevirmenler Derneği üyesi büroların çevirileri Fransız Konsoloslugu, İngiltere, Avustralya ve Alman Konsoloslugu tarafından ayrıca noter tasdiki gerekmeden kabul görmektedir.³²

TÜÇED, mesleğin yasal bir statü kazanması ve bir çevirmenlik meslek odası açılması yönündeki çalışmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Derneğin internet sitesinde yer alan “Kara Liste” sayfasında büroları veya müşterilerini mağdur durumda bırakan çevirmenlerin ya da çevirmeni veya müşterileri mağdur durumda bırakan büroların listesi yayınlanmaktadır.

4) Uluslararası Çevirmenler ve Çeviri Kuruluşları Federasyonu (TUÇEF)

Uluslararası Çevirmenler ve Çeviri Kuruluşları Federasyonu (TUÇEF) 2013 yılında Türkiye Çevirmenler Derneği’nin (TUÇED) öncülüğünde kurulmuştur. Konsolosluklarla görüşerek noter tasdiklerini kaldırtma yönünde çalışmalar yapmış Çalışma Bakanlığı ile yapılan istişare sonucunda tüm Çalışma Bakanlığı ve birimlerinde SGK, SSK ve BAĞKUR gibi birimlerinde de çevirilerin noter tasdiksiz kabul görmesini sağlamıştır.

Uluslararası Çevirmenler ve Çeviri Kuruluşları Federasyonu, TUÇED (İstanbul), Çevirmenler ve Çeviri Büroları Derneği (Şişli), Adana Yeminli Tercümanlar ve Tercüme Büroları Derneği (Adana), Anadolu Çevirmenler ve Çeviri Büroları Derneği (Tuzla), Simultane Çevirmenler Derneği (Bahçeşehir) ve Tüm Yeminli Tercümanlar ve Tercüme Büroları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Büyükçekmece) olmak üzere altı (6) derneği çatısı altında toplamaktadır.³³

5) Türkiye Konferans Tercümanları Derneği (TKTD)

³² <https://tuced.org.tr/?target=yayin&id=5#> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

³³ <https://tucef.org.tr/?target=about&id=8> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

Türkiye Konferans Tercümanları Derneği, 1969 yılında yirmi üyeyle İstanbul'da kurulmuştur. 1998 yılında sektörde faaliyet gösteren profesyonel konferans çevirmenlerinin tümünü kapsayacak şekilde genişleyen dernek, 2010 yılında İçişleri Bakanlığının izni doğrultusunda resmen Türkiye Konferans Tercümanları Derneği adını almıştır. Derneğin amacı, konferans çevirmeni olarak çalışanların bir araya gelmesiyle mesleğin ülke çapında tanıtımını sağlamak, çalışma koşulları ve meslek kuralları konusunda uluslararası standartlara uygun ilkeleri yerleştirmektir. Dernek bugün 130'a yakın üyesiyle Türkiye'de ve dünyada Türkiye'deki konferans çevirmenliği mesleğini ve üyesi olsun olmasın meslek erbaplarını temsil etmekte ve Mesleki Yeterlilik Kurumu, ISO/TSE, kamu kurum ve kuruluşları ile uluslararası örgütler nezdinde meslekle ilgili görüşü alınan kurum olarak temsil görevini yerine getirmektedir. Dernek üyeleri, simultane (eş zamanlı) ve konsekütif (ardıl) çeviri modlarının tamamında faaliyet gösteren deneyimli, profesyonel konferans çevirmenlerinden oluşmaktadır.³⁴

TKTD, konferans çevirmenlerine özel bir dernek olmak suretiyle diğer çevirmen derneklerinden ayrılmaktadır.

6) Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği (OYÇED)

Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği 2006 yılında tiyatro yazarlarının ve çevirmenlerinin haklarını korumak, aralarındaki iletişim ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulmuş bir dernektir ancak derneğin yürüttüğü faaliyetleri aktif olarak yayınladığı bir internet sitesi bulunmamaktadır. Derneğin faal olduğuna dair bilgilere ancak başka kaynaklardan erişilebilmektedir. Örneğin internet üzerinden yayın yapan Tiyatro Dergisi'nde 28 Mart 2019 tarihinde "Tiyatroya yeni ve özgün oyunlar kazandırmak amacıyla Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği işbirliğinde düzenlenen Ulusal Oyun Yazma Yarışması'nda dereceye girenlere ödülleri verildi." başlıklı bir haber yayınlanmıştır.³⁵

7) Çevirmenler Meslek Birliği (ÇEVBİR)

Bir grup kitap çevirmeni tarafından dayanışma, iş birliği ve sektördeki sorunların çözümü için 2003 yılında başlatılan Kitap Çevirmenleri Girişimi (KÇG), zamanla genişleyerek 2006 yılında daha resmi bir yapı olan Çevirmenler Birliği'ne (ÇEVBİR) dönüşmüştür. Grubun temel hedeflerinden biri, çevirmenlerin karşılaştığı sorunlara çözüm bulmaktır.

³⁴ <https://www.tktd.org/tktd-nedir-2/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

³⁵ <https://tiyatrodergisi.com.tr/dbst-oyced-ulusal-oyun-yazma-yarismasi-odul-toreni-yapildi/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

Bu çerçevede, tip sözleşme gibi belgeler hazırlanmış ve çevirmenlerin haklarını koruyacak adımlar atılmıştır. Ayrıca, çeviriyle ilgili atölye çalışmaları ve terim tartışmaları gibi etkinlikler düzenlenerek mesleki gelişim desteklenmiştir. ÇEVBİR'in kurulmasıyla birlikte, daha resmi bir yapıya kavuşulmuş ve çevirmenlerin haklarını korumak için daha etkili adımlar atılmıştır. Bu birlik, çeşitli çeviri alanlarında çalışan meslektaşları da temsil etmeye başlamıştır. Birliğin amaçları arasında çeviri kalitesinin yükseltilmesi, etik ilkelerin yayıncılık piyasasına yerleştirilmesi, uluslararası çevirmen örgütleriyle iş birliği yapılması ve çeşitli kültürel etkinliklerin düzenlenmesi gibi hedefler bulunmaktadır.

ÇEVBİR, 2009 yılında Avrupa Kitap Çevirmenleri Birlikleri Konseyi'ne (CEATL) üye olmuştur. CEATL 1993 yılında Avrupa'daki çeşitli kitap çevirmenleri birliklerinin deneyimlerini paylaşmak ve fikir alışverişinde bulunmak amacıyla kurulan bir organizasyondur. Bu platform, kitap çevirmenlerinin haklarını savunmayı hedeflemektedir. Yıllar geçtikçe yeni üyelerin katılımıyla büyüyen ve faaliyetleri çeşitlenen CEATL, 29 ülkeden 35 çevirmen birliğini bünyesinde barındırmaktadır. ÇEVBİR de 2009 yılından itibaren bilgi paylaşımından, dayanışmadan ve ortak hareket etme imkânlarından faydalanarak Türkiye'deki kitap çevirmenlerinin çalışma koşullarını Avrupa düzeyinde iyileştirmeyi hedeflemektedir.

ÇEVBİR'e üye olmak için çeviri eser sahibi olmak zorunlu değildir. Yalnızca bir kitabın bir bölümünü veya başka bir eserin çevirisini yapmış olsa da, eser sahibi sıfatına sahip olan her kitap çevirmeni üyelik için başvurabilir. Aynı şekilde, altyazı veya seslendirme çevirisinde yer almış olan film veya dizi çevirmenleri, tiyatro oyunlarının çevirisini yapmış olan tiyatro çevirmenleri de birliğe üye olabilirler. Çevirmenlerin yasal mirasçıları da mirasçı olduklarını belgeleyen belgelerle birlikte başvurduklarında, yararlanan üye statüsüyle birliğe üye olabilirler. Bu şekilde, ÇEVBİR, her türlü çevirmenin katılımını teşvik etmekte ve çeşitli çeviri alanlarından gelen profesyonelleri bir araya getirmektedir. Dernek tarafından ilim ve edebiyat eseri çevirisi yetki belgesi ve altyazı seslendirme çevirisi yetki belgesi verilmektedir. Ayrıca derneğin internet sitesinde çeviri faaliyetleri karşılığında talep edilmesi gereken asgari tutarların belirtildiği bir bölüm yer almaktadır.³⁶

³⁶ <https://cevbir.org.tr/category/atolye-ve-seminerler#> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

ÇEVİRİ özellikle kitap çevirmenlerinin ve altyazı çevirmenlerinin hak ve sorumluluklarına yönelik çalışmalarıyla ön plana çıkan bir dernektir. Kitap çevirmenlerinin görünürlük kazanması, karşılaştıkları yasal sorunlara karşı mücadele etmeleri ve yayıncılık sektöründe standart ve adil uygulamalara erişmeleri için çevirmenleri desteklemektedir.

8) Çeviri Derneği

1999 yılında kurulan dernek, çeviri alanında faaliyet gösteren tüm paydaşların katılımıyla oluşmuş bir organizasyondur. Sektör ile akademi arasında bir köprü oluşturmayı hedefleyen dernek, FIT üyesidir ve çevirmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, haklarının korunması, nitelikli çevirinin değerinin artırılması, mesleğin toplum nezdinde anlaşılması ve alanın meslekleşmesi gibi hedefleri diğer toplum sivil kuruluşları ve paydaşlarla işbirliği içinde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Dernek, tam üyelik, danışman üyelik ve onur üyeliği olmak üzere üç üyelik türü sunar. Çeviri Derneği, her yıl çevirinin çeşitli alanlarında Çeviri Derneği Ödülleri vermektedir.³⁷

Çeviri Derneği özellikle Toplum Çevirmenliği, Afette Rehber Çevirmenlik gibi alanlarda yaptığı çalışmalarla dikkat çekmektedir.

9) Nitelikli Uluslararası Çevirmenler, Dil ve Çeviri İşletmeleri Federasyonu (TURÇEF) Nitelikli Uluslararası Çevirmenler, Dil ve Çeviri İşletmeleri Federasyonu (TURÇEF) 2014 yılında kurulmuştur. Resmi internet sitelerinde kuruluş amaçlarını “... sahipsiz olan sektöre güven, doğruluk ve canlılık kazandırmakla birlikte, sahte, naylon ve niteliksiz çevirmen ve çeviri işletmelerinin piyasadan el çektilmesini sağlamak” olarak ifade etmişlerdir. Anadolu Üniversitesi ile TURÇEF Yeminli Çevirmenlik Federasyonu arasında 12 Ekim 2018 tarihinde anlaşma sağlanarak ÇEVFOR-Yeminli Çevirmenlikte Uygulamalı Formasyon Eğitimi Sınav ve Belgelendirme protokolü imzalanmıştır. Buna göre çevirmenlik mesleğinin yazılı ve sözlü çevirmenlik versiyonları dahil, adli, akademik, deşifre, tıbbi, noter yazılı çevirmenliği, teknik, kitap ve edebi çevirmenlikler başta olmak üzere, her alanda uzmanlık isteyen yazılı çevirmenliklerin ve ardıl, adli bilirkişi çevirmenlik, spor, sağlık çevirmenlikleri, bilateral konferans çevirmenliği, refakat ve fısıltı çevirmenliği ile simultane çevirmenlik başta olmak üzere, tüm sözlü

³⁷ <https://ceviridernegi.org/dernek-hakkinda/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

çevirmenlik versiyonlarında formatif uygulama eğitimi hazırlanmıştır. Bu programa sadece T.C. vatandaşları ve Mavi Kart sahipleri katılabilmektedir.³⁸

Türkiye’de burada bahsedilen derneklerin dışında çok sayıda küçük çaplı dernek bulunmaktadır. Çeviri sektöründeki çeşitli sorunların ve uygulamalardaki aksaklıkların tespit edilmesi ve bunlara yönelik öneriler sunulması açısından odaklandıkları noktalar birbirinden farklı olan derneklerin şüphesiz çevirmenlik mesleğinin kabul görmesinde ve değer kazanmasında katkısı olacaktır. Meslek odaları ise yasal statü ve etkinlik bakımından derneklere kıyasla daha üst konumda yer almaktadır. Ancak ülkemizde, ne yazık ki bir çevirmenlik meslek odası bulunmamaktadır. Meslek odasının eksikliği, çeviri bürosu açmanın bir kriteri veya standardı olmamasına yol açmaktadır. Çevirmenlik mesleğine ilişkin bir meslek odasının kurulması, çeviri sektöründeki kontrol mekanizması ihtiyacını karşılayacak ve çevirmenlerin hak, ücret ve sosyal güvenlik konularında yaşadıkları sorunların çözülmesine katkı sağlayacaktır (Uysal, 2017: 22-23).

Çalışmanın bundan sonraki kısmında Akerlof’un “Limon Piyasası” teorisi çeviri sektörüne uyarlanarak çeviri sektöründeki aktörlerin ilişkilerine bakılacak ve çevirmenlerin sektör içerisindeki konumu çeviriye ilişkin eylem kuramı çerçevesinde değerlendirilecektir.

2.2. Çeviri Sektörü ve Çevirmenlerin Sektördeki Konumu

Bu bölümde Akerlof’un “Limon Piyasası” teorisi çeviri sektörüne uyarlanacak ve asimetrik bilgi sorunu çeviri hizmetleri bağlamında ele alınacaktır. Ayrıca, çevirmenlik mesleğinin göstergeleri, teknolojinin sektör üzerindeki etkileri ve Türkiye’deki çeviri sektörünün mevcut durumu konuları da yine bu bölümde incelenecektir.

2.2.1. Akerlof’un “Limon Piyasası” Teorisinin Çeviri Sektörüne Uyarlanması

Hizmet veya ürünlerin alım satımının gerçekleştiği tüm işlemlerde satıcı, ilgili hizmeti veya ürünü sunmak için harcadığı sermaye, verdiği emek ve bu emek karşılığında ulaşılan kalite karşılığında belli bir kazanç elde etme, alıcı ise edineceği hizmet veya ürünün ödediği bedele denk bir kalitede olması beklentisi içerisinde. Hizmet ve ürün alışverişlerinde hem alıcıların hem de satıcıların memnun olmaları ilgili sektörde belli bir düzenin sağlanmış olduğu anlamına gelir. Başka bir deyişle alıcı, aldığı hizmet veya

³⁸ <https://www.turcef.net/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

ürünün kalitesini, değerini biliyor ve bunun karşılığında makul bir fiyat ödediğine inanıyorsa ve benzer şekilde işlemin karşı tarafında yer alan satıcı da sunduğu hizmet veya ürün karşılığında elde ettiği kazancın verdiği emeğe ve/veya harcadığı sermayeye değdiğine inanıyorsa burada adil bir alışveriş gerçekleşmiş demektir. Burada temel mesele, hem alıcının hem de satıcının ürün veya hizmetin değerine/kalitesine ilişkin bilgilerinin birbirine denk seviyede olmasıdır. Böyle bir denklik olmadığında sektörde birtakım aksaklıklar ortaya çıkar. Amerikalı iktisatçı George A. Akerlof, 1970 yılında kaleme aldığı ve kısaca “Limon Piyasası” olarak bilinen “The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and The Market Mechanism” (Limon Piyasası: Kalite Belirsizliği ve Piyasa Mekanizması) başlıklı makalesinde bu konuyu detaylı olarak ele almıştır. Alıcı ve satıcı arasında kalite konusundaki bilgi dengesizliğini “asimetrik bilgi” ve buna bağlı olarak yapılan seçimleri ise “ters seçim” olarak adlandırmaktadır.

Amerikan argosunda sorun çıkaran, kalitesiz ikinci el araçlar için “limon” ifadesi kullanılmaktadır. Akerlof’a göre ikinci el araç piyasasında satıcılar, satışa çıkardıkları araçların kalitesi hakkında alıcıya kıyasla daha fazla bilgiye sahiptir. Alıcılar, hangi aracın gerçekten kaliteli olduğunu bilmedikleri için satın olmayı düşündükleri araca ortalama bir fiyat vermeye hazırdır. Bu ortalama fiyat, kaliteli bir araca sahip satıcıları memnun etmeyeceğinden, satıcıların daha yüksek kalitedeki araçlarını piyasadan çekmesine yol açacaktır. Ancak diğer taraftan, “limon” olarak tabir edilen kalitesiz bir araca sahip satıcılar, araçlarının ortalama kalite seviyesinin altında olduğunu bildikleri için alıcı tarafından teklif edilen fiyatı cazip bularak piyasada kalmaya devam edecekler ve araçlarını kendilerine teklif edilen bu ortalama fiyat düzeyinden satmaya çalışacaklardır. Alıcı ve satıcı arasındaki bu asimetrik bilgi, kaliteli araçların piyasadan çekilmesine ve piyasaya “limonların” hakim olmasına yol açacaktır. Sonuç olarak alıcılar “ters seçim” yaparak ortalama bir fiyat karşılığında kalitesiz araç satın alacaktır. Nihayetinde alıcı ve satıcı arasındaki asimetrik bilgi kalitesiz araçların kaliteli araçları piyasadan itmesine yol açacaktır (Akerlof, 1978).

George Akerlof’un “Limon Piyasası” makalesinde “asimetrik bilgi” ve buna bağlı olarak gerçekleşen “ters seçim” kavramları üzerinden açıkladığı piyasa koşullarının ekonomik hatta psikolojik ve sosyal sonuçlarını pek çok farklı piyasa açısından olabildiği gibi çeviri piyasası açısından da yorumlamamız mümkündür. Çeviri sektöründe asimetrik bilgi, çevirmenin yaptığı çevirinin kalitesi konusunda bu hizmeti sunduğu alıcıya kıyasla daha

fazla ve daha doğru bilgiye sahip olmasıdır. Hizmet alıcısı konumundaki müşteri, genel olarak satın almak üzere olduğu çevirinin kalitesi konusunda yeterince bilgi sahibi değildir bu nedenle, ihtiyaç duyduğu çeviri için çevirmen seçimi yaparken fiyat odaklı bir yaklaşım izler ve piyasa ortalamasının üzerinde bir fiyat ödemeye razı değildir. Çeviri işini salt dilsel aktarım olarak gören ön okuma, araştırma, kontrol, son okuma gibi çeviri süreçlerine zaman ayırmayan başka bir deyişle çeviriye emek vermeyen bir çevirmen müşterinin ödemeye gönüllü olduğu ücreti almaya razı olacaktır. Ancak çeviriyi yaparken ortaya kaliteli bir ürün çıkarma kaygısı içerisinde olan çevirmen ise doğal olarak aynı çeviriye daha fazla emek ve zaman harcayacaktır. Sonuç olarak da müşteri tarafından teklif edilen ücret ile çevirmenin emeği karşısında hak ettiğini düşündüğü ücret arasında bir fark olacak ve alışveriş gerçekleşmeyecektir. Müşteri büyük ihtimalle seçimini daha düşük ücrete razı olan çevirmen yönünde yapacaktır. Bir süre sonra kalite kaygısı taşıyan nitelikli çevirmen daha az çeviri yaptığından hayatını çeviri yaparak kazanmakta zorlanabilir ve başka sektöre yönelmeyi düşünebilir.

Andy Lung Jan Chan “Information Economics, The Translation Profession and Translator Certification” (Bilgi Ekonomisi, Çeviri Mesleği ve Çevirmenlik Sertifikasyonu) başlıklı doktora tezinde, asimetrik bilgi ve tersine seçim kavramlarına değinmiştir. Çeviri sektöründe, alıcıların, karşılığında ödeme yapacakları hizmeti almadan önce çevirmenin becerilerini değerlendirmesinin genellikle zor olduğunu, başka bir deyişle asimetrik bilgi sorunu nedeniyle, “iyi” çevirmen ile “kötü” çevirmen arasında etkin bir ayırım yapamayacaklarını ifade etmektedir. Belirli sayıda kelime için iyi çevirmenlerin sundukları hizmetin karşılığının 10 dolar, kötü çevirmenlerinkinin ise 5 dolar olduğu varsayıldığında müşteriler ilk kez çalıştıkları çevirmenlerin kalitesi hakkında tam bilgiye sahip olmadıkları için ortalama bir bedel yani 7,5 dolar ödemeye razı olacaktır. 10 dolar alması gerekirken yalnızca 7,5 dolar alan iyi çevirmenler piyasadan ayrılacak, aslında hak ettiklerinden daha yüksek bir ücret elde eden kötü çevirmenler ise piyasada kalmaya devam edecektir (Chan, 2008: 28-29). Çeviri piyasasıyla ilgili bu tespiti yapan Chan, çalışmasında daha çok iyi çevirmenle kötü çevirmeni birbirinden ayırmaya yarayacak göstergeler üzerine yoğunlaşmıştır.

Asimetrik bilgi ve ters seçim ile dengesiz piyasa arasında birbirini doğuran ve besleyen bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Dengesiz piyasa koşullarında alıcı ile satıcı arasında asimetrik bilgi söz konusudur çünkü ellerinde kaliteli ürün olmayan veya kaliteli

hizmet sunmayan satıcılar müşterilerin bilgi eksikliğinden faydalanarak daha fazla kazanç elde etme yoluna gidebilir, alıcıyı ürününün veya hizmetin gerçek kalitesi konusunda bilgilendirme gibi bir hedefleri olmaz aksine böyle bir şeyin gerçekleşmesini istemezler. Alacağı ürün ya da hizmet konusunda bilgisi olmayan müşteri sayısı ne kadar çoksa kalitesiz ürün veya hizmetlerin alıcı bulma şansı da o kadar yüksektir. Bu durumda ellerinde kaliteli ürünler olan veya kaliteli hizmet sunan satıcılar ne yazık ki piyasada rekabet şansına sahip olmayacaktır. Bu durumda izleyecekleri iki yol olduğunu söyleyebiliriz birincisi piyasadan çekilmek ikicisi ise sundukları hizmet veya ürünün kalitesini düşürmek. Her iki şekilde de ortalama fiyat üzerinden ortalamanın altında kalitede ürün veya hizmet alan alıcılar zarar görecektir.

Satın alacakları hizmetin veya ürünün kalitesi konusunda doğru bilgiye sahip olan alıcılar bu ürün veya hizmet için ortalamanın üzerinde bir fiyat ödemeye hazır olacaktır. Bu durumda piyasanın dengeye girmesi ve kaliteli ürün ve hizmetlerin pazardaki varlığını sürdürebilmesi için asimetrik bilginin ortadan kaldırılması yönünde sektörel bazda adımlar atılması gerekir.

Çeviri piyasası söz konusu olduğunda, kaliteli çeviri yapma kaygısı içerisinde olan nitelikli çevirmenler işveren veya müşterilerini iş anlaşması öncesinde yaptıkları işin kalitesi konusunda ikna edebilmelidir. Özellikle hizmet sektöründe sunulacak hizmetin kalitesi hizmeti sunan kişinin niteliği ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla çevirmenler çevirilerinin, müşterilerinin veya işverenlerinin beklentilerine cevap verecek düzeyde kaliteli olacağını kanıtlayabilmek için sahip oldukları nitelikleri doğrulayan piyasada kabul görmüş birtakım göstergelere ihtiyaç duyar.

2.2.2. Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı Çerçevesinde Çevirmenin Sektördeki

Konumu

Çeviri süreçleri, çevirinin toplumsal, kültürel ve politik bağlamları, çevirmenlerin çeviri süreçleri içerisindeki konumları çeviri sosyolojisi çatısı altında incelenmektedir. Kültürel değişim ve etkileşimin bir aracı olarak görülen çeviri faaliyetlerinin kültürel ürünlerin dolaşımını nasıl etkilediği ve kültürler arasında etkileşimleri nasıl biçimlendirdiği mercek altına alınır. Çevirinin toplumsal statü, cinsiyet, dil ve kimlik gibi faktörlerle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu ve bu etkileşimlerin çeviri uygulamalarını nasıl şekillendirdiği araştırılır. Çevirmenlerin toplumsal statüsü, mesleki uygulamaları,

mesleki kimlikleri ve bu mesleğin toplum içindeki yeri ve öneminin tespiti de yine çeviri sosyolojisi alanının çalışma konularındandır. Çeviri sosyolojisi, çeviri sürecine geniş bir perspektiften bakma imkanı sunar.

Çeviriye ilişkin eylem kuramı, nitelikli çevirmenin kim olduğu, çeviri piyasasının nitelikli bir çevirmeni tanımlarken hangi göstergelerden faydalandığı, bir çeviri projesinin kabulünden son kullanıcıya ulaşana kadarki süreçte çevirmenin sektördeki hangi aktörlerle ne tür ilişkiler kurduğuna yönelik bir araştırmada araştırmacıya kuramsal bir bakış açısı kazandırmada yol gösterici olacaktır.

Justa Holz-Manttari tarafından geliştirilen ve özellikle profesyonel çeviri ortamlarına uygun açıklayıcı bir model olan “çeviriye ilişkin eylem” kuramına (1984) göre çeviri, belli bir amaca yönelik yürütülen bir eylem olarak değerlendirilir. Holz-Manttari’ye göre çeviri bir iletişim sürecidir ve bu süreçte çeviriye başlatan, çevirmene işi veren, çevrilecek metnin yazarı, çevirmen, çeviri metnin kullanıcısı, çeviri metnin alıcısı gibi bir dizi aktör yer alır. Holz-Manttari’nin bu işlevci yaklaşımı daha çok edebiyat dışı çevirilere odaklanmaktadır (Munday, 2001: 79’dan akt. Tahir-Gürçağlar, 2021: 121). Holz-Manttari, çevirmeni çeviri eylemine ilişkin amacın gerçekleştirilmesinden sorumlu, konu alanı hakkında bilgi sahibi olması beklenen iki dilli bir uzman olarak tanımlamaktadır. Ayrıca çeviriye ilişkin eylem kuramını hiyerarşik bir işbirliğine dayandırmaktadır. Bu işbirliği içerisinde, çeviriye ihtiyaç duyan şirket ya da kişi konumunda çeviriye başlatan, çevirmenle irtibata geçerek çeviriye ısmarlayan komisyoncu, kaynak metnin yazarı, çeviri sürecinden sorumlu uzman olarak çevirmen, erek metnin kullanıcısı ve erek metnin alıcısı gibi aktörler yer almaktadır (Munday, 2016’dan akt. Odacıoğlu, 2019).

Holz-Manttari çeviri sürecinin erek kültürün ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ve profesyonel bir çevirmenin “iletişim uzmanı” olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca çevirmenin toplum içerisindeki, daha küçük bir ölçekte değerlendirecek olursak da çeviri sektöründeki konumunu da kapsayacak şekilde “işbirliği” kavramından bahsetmektedir. Zaten onu çeviri alanındaki diğer kuramcılardan ayıran da çevirmene yüklediği toplumsal işbirliği görevidir. Çeviri eylemini gerçekleştiren birey olarak çevirmen, çeviriye ilişkin eylem kuramının merkezinde yer alır ve tüm toplumu yani içinde bulunduğu kültürü işbirliğine davet eder (Karakaya, 2001: 11-12).

Çeviriye ilişkin eylem kuramında çeviri, iki dil arasında gerçekleştirilen basit bir dilsel aktarımın ötesinde içerisinde çeşitli aktörlerin, bu aktörlere ilişkin çeşitli görev ve

sorumlulukların yer aldığı bir tür etkileşim ağıdır. Kaynak metin, çevirmen, erek metin üçgeni ile sınırlandırılmaz. Çeviri sürecindeki etkileşim ağı bağlamında siyasi, sosyal, ekonomik veya teknolojik faktörlerdeki değişim ve gelişimlere bağlı olarak bu ağ içerisindeki aktörlerin etkileşimdeki ağırlıkları değişim gösterebilir. Bazı görev ve sorumluluklar ağ içerisindeki tek bir aktör üzerinde toplanırken bazı durumlarda ilgili görev ve sorumluluklar birden fazla aktör arasında paylaştırılabilir. Tüm bu değişkenlere rağmen çevirmen çeviri sürecinin merkezinde yer alır. Çeviri eyleminin belirlenen amaca ulaşabilmesi ve süreçte karşılaşılan dilsel, kültürel hatta zaman zaman teknik sorunların aşılması için hangi adımların atılacağını büyük oranda çevirmen belirler. Profesyonel çevirmenler kendisinden beklenen çevirinin amacını ve bunu yerine getirmek için neler yapacağını tespit etmekle kalmaz, bilinçli bir şekilde aldığı kararları başkalarına da açıklayabilecek ve ortaya çıkan çevirinin kalite kontrolünü yapabilecek niteliktedir. Bu özellikleriyle profesyonel çevirmenler doğal akış içerisinde çeviri yapabilen kişilerden ayrılır. Çeviri yapmakla çevirmen olmak arasındaki ince çizgi bu noktada belirgin hale gelir. Tüm bunlar çevirmenliğin yabancı dil bilen herkes tarafından yapılamayacağını, uzmanlaşma gerektirdiğini göstermektedir. Böyle bir uzmanlaşmanın temelleri genel olarak eğitim kurumlarında alaylı çevirmenlerin söz konusu olduğu bazı özel durumlarda ise doğrudan sektörün içinde atılabilir. Uzman konumundaki profesyonel bir çevirmen, çeviri sürecini yönetirken etkileşim halinde olduğu tüm diğer aktörlerle nasıl işbirliği yapacağı konusunda belli başlı stratejilere, standartlaşmış birtakım uygulamalara ihtiyaç duyar. Holz-Mänttari çevirmenin işbirliği içerisindeki bütün dinamikleri çeviri sürecine dahil etmek üzere bir soru zinciri oluşturabileceğini ifade etmektedir. Net bir amaca ulaşılabilmesi için spesifik soruların sorulması gerekmektedir. Çevirmenin hazırladığı soru zincirinde belki de en önemli soru “Nasıl işbirliği gerçekleştirebilirim?” sorusudur ve bu sorunun cevabı da “İletişim sağlayarak” şeklindedir. Çeviri sürecine dahil olanlar arasında işbirliği sağlayabilmesi için uzman konumundaki çevirmenin, işbirliğini yönlendirmesi gerekmektedir. Çevirmen, gerçekleştirilecek eylemlerin amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli açıklamayı yapar ve kendi sorumluluğunu yerine getirmenin yanı sıra işbirliği içerisinde olduğu kişilerin de sorumluluğunu yerine getirmesini sağlamaya çalışır. Böylece, işbölümüne dayalı toplumda, çevirmene karşı güven oluşur (Holz-Mänttari, 1984: 48’den akt. Filazi, 2017: 113). Ancak bu sayede

çeviri alanında bir kurumsallaşmadan ve çevirmenlik mesleğinin toplumda kabul görmesinden bahsedilebilir.

Nihayetinde çeviriye ilişkin eylem kuramı, çevirinin bir dil arasında basit bir kod değişimi olmadığını, aksine çevirmenin bir dizi karmaşık karar verme sürecini içerdiğini vurgulamaktadır. Bu kararlar, metnin anlamını doğru bir şekilde iletmek için dilbilgisi, sözcük seçimi, ifade biçimi ve kültürel referanslar gibi çeşitli faktörleri dikkate almayı gerektirmektedir. Bu yaklaşım, çeviriyi daha çok tür iletişim eylemi olarak görmekte ve çevirmenin aktif bir katılımcı olduğunu, metinler arasında köprü kuran bir aracı olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle, çeviri sürecini anlamak için dilbilim, kültürel çalışmalar ve iletişim teorisi gibi farklı disiplinlerden gelen bilgilerin birleştirilmesinin gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu kuramın, çeviri sürecinin karmaşıklığını anlamak ve çevirmenin rolünü vurgulamak için çeviri çalışmalarına değerli bir katkı sağladığı söylenebilir.

2.2.3. Çevirmenlik Mesleğinin Göstergeleri

Çevirmenlik, sınırları tam olarak belli olmayan bir meslek olarak tanımlanabilir. Meslekleşme anlamındaki sorunların giderilebilmesi, çeviri piyasasındaki uygulamalara belli bir standart veya düzen getirilebilmesi için ilk olarak “Kimler çeviri yapabilir?” sorusuyla “Kimler çevirmenlik yapabilir?” sorusunun birbirinden ayrılması gerekir. Belli bir dil çiftine, belli bir düzeyde hakim olan hemen hemen herkes, aralarında kalite konusunda oldukça büyük farklılıklar olmakla birlikte çeviri yapabilir. Ancak bu çeviri yapabilen herkesin çevirmen olabileceği anlamına gelmemelidir. Nasıl ki bir kişi hukuk konusunda son derece donanımlı olsa da, hukuk alanında bir diplomaya ve meslek odası üyeliğine sahip olmadan mahkemede hakim karşısına çıkıp birinin hakkını savunamıyorsa yabancı dil bilen herkes de çevirmenlik yapamamalıdır.

Pek çok ülkede kamusal alandaki çeviri hizmetlerinin kimler tarafından sunulabileceği belli standart ve koşullara bağlanmışken özel sektördeki çeviri hizmetleri için genel anlamda böyle bir düzenleme olduğu söylenemez. Oysa iş hacminin büyük çoğunluğunun özel sektörde olduğu düşünülürse çevirmenlik mesleğini profesyonel olarak icra edenler için özel sektörde de geçerliliği olan birtakım göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Diploma ve sertifika gibi resmi belgeler ya da referans ve deneyim gibi gayri resmi kayıtların çeviri hizmetini sunacak çevirmenlerin seçiminde belirleyici bir gösterge olduğu söylenebilir.

Sertifikasyon süreci, bir adayın başvuruda bulunması ve belirli koşulları yerine getirmek suretiyle belirli bir performans standardını işaret eden bir süreci geçmesi, sonrasında bu standardın test eden otorite tarafından tanınmasıdır. Çevirmenler için uygulanan bu süreç için bazı ülkelerde (ABD, Kanada, Asya'nın çoğu ve Avrupa) sertifikasyon, bazı ülkelerde (Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika) ise akreditasyon terimi kullanılmaktadır. Her ne kadar aralarında çok fazla anlam farkı olmasa da akreditasyon terimi hiyerarşik olarak daha üstte yer alır. Akreditasyon sürecini yürüten birim sertifikasyon sürecini yürüten birimlerin gerekli standartları takip edip etmediğini kontrol eden bir birim konumundadır (Hlavac, 2013: 35).

Bazı ülkelerde, çevirmenlerin veya potansiyel çevirmenlerin belirli bir yetenek ve uygulama standardını karşıladığından emin olmak için birtakım sınavların uygulandığı resmi sertifikalandırma sistemleri kullanılmaktadır. Avusturya, Almanya, Belçika, İspanya ve Hırvatistan gibi birçok Avrupa ülkesinde ise resmi sertifikasyon sistemleri kullanılmamakta çevirmenlerin yeterliliklerinin tespitinde eğitim kurumları merkezi konumda yer almaktadır. Üniversite programları geleneksel olarak eğitim sağlamakta, standartları belirlemekte ve mezunların ek bir doğrulamaya gerek kalmadan piyasaya girmesini sağlamaktadır. Ancak resmi eğitimler ve sertifika sistemleri daha çok Batı Avrupa dillerine odaklanmakta, diğer bölgelerin dilleri için eğitimde bir boşluk bırakmaktadır. Bunun sonucunda sunulan dil hizmetlerinin kalitesi etkilenmekte, düşük statü ve ücret nedeniyle potansiyel çevirmenler çeviri sektörüne girememektedir. Bu sorunları aşmak için bazı ülkelerde üniversite düzeyindeki kursları sertifikasyonla birleştiren uygulamalara yer verilmektedir (age: 57-58).

Çeviri yapan bir kişinin profesyonel, nitelikli bir çevirmen olup olmadığını gösteren bir diğer gösterge de dernek üyeliğidir. Belli ön koşulları karşılayan çevirmenler üyelik veya kayıt olma yoluyla “yeminli”, “kayıtlı”, “nitelikli” gibi unvanlar alabilmektedir. Özellikle bazı ülkelerdeki meslek birlikleri hem mesleğin standartlarını belirleme hem de dil hizmetleri alanında sektöre yön verme bakımından oldukça güçlü konumdadır hatta çevirmenlerin sertifikasyon süreçleri bu birlikler tarafından yürütülmektedir.

Amerika’da çeviri alanının farklılığına göre zaman zaman farklı devlet kurumlarınca uygulanıyor olsa da yazılı çeviri alanında çalışan çevirmenlerin sertifikasyon süreci yalnızca The American Translators Association (ATA- Amerikan Çevirmenler Birliği) tarafından yürütülmektedir (Uysal, 2017: 30).

Avustralya'daki sertifikasyon süreci 1977 yılında ülkenin 9 ayrı hükümeti tarafından ortak olarak oluşturulan bir resmi kurum olan The National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (NAATI- Mütercimler ve Tercümanlar Ulusal Akreditasyon Kurumu) tarafından yürütülmektedir. NAATI'nin amacı çeviri sektöründeki farklı paydaşlarla ortak çalışmalar yürüterek belirlenen yüksek düzeydeki ulusal standartlar çerçevesinde ülkenin günden güne değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte, kurum tarafından belgelendirilmiş çevirmenlerden oluşan bir havuz oluşturmaktır. Bu amaçla, NAATI, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın farklı şehirlerinde sertifikasyon sınavları ve yükseköğretim kurumlarında sözlü ve yazılı çeviri eğitime yönelik dersler düzenlemektedir (age: 41).

İngiltere'de 1910 yılında kurulan The Chartered Institute of Linguists (CIOL/IOLET- İmtiyazlı Dilbilimciler Enstitüsü) ve 1986 yılında kurulan The Institute of Translation and Interpreting (ITI- Mütercim Tercümanlık Enstitüsü) dil hizmetleri alanında çalışan profesyonellerin haklarını gözetmeyi ve onlara destek olmayı amaçlamaktadır. Üyelik için adaylardan birtakım ön koşulların sağlanması bekleyen bu iki kurum çevirmenlerle müşterileri bir araya getiren birer meslek birliği niteliğindedir. Ayrıca The Institute of Linguists üniversitelerde akademik olarak çevirmenlik eğitimi verilmeyen bazı dillerde toplum çevirmenliği eğitimleri vermektedir (Hlavac, 2013: 54).

Kanada'da 1970 yılından bu yana faaliyet gösteren The Canadian Translators, Terminologists, and Interpreters Council (CTTIC- Kanada Çevirmenler, Terminoloji Uzmanları ve Tercümanlar Konseyi) ülkede dil hizmetleri alanında çalışan profesyonellerin çalışma koşullarının standartlaştırılmasını ve düzenlenmesini amaçlamaktadır. Kuruma üyelik ancak bir bölge veya eyaleti temsil eden bir birlik, dernek veya organizasyonun tüzel kişilikleri üzerinden yapılabilmektedir (Uysal, 2017:71).

Türkiye'de çevirmenliğin tanımı, mesleğe ilişkin düzenlemeler, mesleği icra edecek kişilerin sahip olması gereken nitelikler konusunda yasal geçerliliği olan ve çeviri piyasası tarafından kabul görmüş düzenleme ve uygulamalarla ilgili çalışmaların geçmişte çok eskiye dayanmamaktadır. 2013 yılında Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) çatısı altında çeviri alanında eğitim veren üniversitelerin, çeşitli meslek örgütlerinin ve çeviri sektörü ile bağlantılı kurumların işbirliği içerisinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda

Çevirmen Meslek Standardı (Seviye 6) oluşturulmuştur. MYK tarafından 2020 yılında güncellenen standarda göre çevirmenlik mesleğinin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

“İlgili mevzuat veya sözleşme, İSG önlemleri, kalite standartları ve hizmet prosedürleri çerçevesinde çeviri süreçlerinin iş organizasyonu ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştiren; sözlü çeviri, işaret dili çevirisi veya görsel-işitsel çeviri de dâhil olmak üzere yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişidir. Çevirmen (Seviye 6), yazılı çeviri hizmetlerinin sunulduğu durumlarda, bir dildeki çeşitli nitelikte belgelerin, fikir ve sanat eserlerinin, çeşitli medya ve görsel-işitsel metinlerin gerek görsel gerekse işitsel düzgü içeriklerinin, bir erek (hedef) dile aktarılması ve yerleştirilmesi çalışmalarını; sözlü çeviri hizmetlerinin sunulduğu durumlarda, farklı dili/dilleri konuşan katılımcıların bulunduğu toplantı, konferans gibi ortamlarda ve görüşmelerde katılımcılar arasında, bir dildeki sözlü iletilerin ardıl veya simultane olarak erek (hedef) dile/dillere aktarılması faaliyetlerini; işaret dilinin kullanıldığı ortamlarda, bu dilde iletilenleri sesli dile veya bir başka işaret diline, sesli veya yazılı bir dille ifade edilen içeriği de işaret diline çevirmeye yönelik faaliyetleri yürütür.

Çevirmen (Seviye 6), çeviri sürecinde üstlendiği bölümün uygulama ve yönetiminden sorumludur. Bu kapsamda işin niteliğine göre bazı durumlarda ekip çalışmasının aktif bir üyesi olarak çalışır.” (12UMS0274-6)

Türkiye’de çevirmen yetiştirmek üzere dört ve iki yıllık eğitim veren çok sayıda devlet üniversitesi ve özel üniversite bulunmaktadır. Ülkemizde 1983-1984 yıllarında Boğaziçi Üniversite’sinin başı çekmesiyle farklı dillerde çeviri eğitimi veren pek çok bölüm açılmış; üniversitelerde lisansın yanı sıra yüksek lisans ve doktora eğitimleri de verilmeye başlanmıştır. Hatta son yıllarda sözel puanla öğrenci alıp yüksekokul bünyesinde çok kısa süre çeviri eğitimi vermelerinden dolayı verimlilik açısından eleştirilen iki yıllık Uygulamalı Çevirmenlik Programları da çeviri eğitiminin bir parçası haline gelmiştir (Tekgül, 2008: 60-63). Çevirinin akademik bir çalışma alanı olarak kabul edilip teorik ve pratik eğitiminin verilmesi zamanla bu uğraşın standartlarının belirlenmesine ve çevirinin bir meslek kolu olarak kabul görmesine zemin hazırlayacaktır. Özellikle son 15-20 yıl içerisinde mesleklaşma ve mesleki örgütlenme açısından pek çok önemli adım atılmıştır. Çevirmenlik faaliyetinin bir meslek olarak standartlaştırılması adına MYK önemli girişimlerde bulunmuş, kurum 2013 yılında Resmi Gazetede yayınladığı Ulusal Meslek Standardı’nda çevirmenlik mesleğine de yer vermiştir (Uysal, Odacıoğlu ve Köktürk, 2015). Ne var ki çeviri yapanlarla profesyonel çevirmenleri birbirinden ayırt edecek hem

kamuda hem de özel sektörde kabul görmüş standart bir mesleki belgelendirme veya meslek birliği üyelik sistemi bulunmamaktadır.

Ancak MYK Seviye 6 ya göre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın açacağı çevirmenlik formasyonu ve çevirmenlik alanları ile ilgili tespit sınavları sonucunda kazananlara belge verilmektedir. Bunun dışında TURÇEF (Nitelikli Uluslararası Çevirmenler, Dil ve Çeviri İşletmeleri Federasyonu)'ın ülke düzeyindeki bölge temsilciliklerinde federasyonun tüzüğüne göre TURÇEF –EN 15038 Avrupa konseyi normuna uygun olarak 1-3 ay arasında çevirmenlik formasyonu verilmekte ve bunun sonucunda çevirmenler “Yeminli Çevirmen Yeterlilik Sertifikası” alabilmektedirler (Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu, 2015:8-9).

Çevirmenlik mesleğine ilişkin kurumsal göstergeler önemli olmakla birlikte çeviri konusunda iş hacminin büyük bir kısmının özel sektörde olduğu düşünülürse bu mesleğin serbest piyasadaki göstergelerinin de her geçen gün daha fazla önem kazandığı söylenebilir. Özellikle teknolojik gelişmeler sonucunda gittikçe daha fazla sayıda kişi bir şekilde çeviri piyasasına dahil olmaktadır. Bu kişiler arasında kimlerin profesyonel anlamda çevirmen olarak tanımlanabileceği ciddi bir problem haline gelmiştir. Geleneksel olarak deneyim, akademik nitelikler, mesleki akreditasyon ve dernek üyeliği gibi kriterlerle ayırt edilebilen profesyonel çevirmenler, çevirmen işveren ilişkilerinin elektronik ortama taşınması ve çeviri motorlarına ücretsiz erişim gibi nedenlere bağlı olarak artık kolayca ayırt edilemez durumdadır. Bu durum çeviri piyasasında belli bir düzensizliğe yol açmıştır. Pym ve arkadaşları (2016) “Status and Technology in The Professionalisation of Translators. Market Disorder and The Return of Hierarchy” (Çevirmenlerin Profesyonel Nitelik Kazanmasında Statü ve Teknoloji. Piyasa Düzensizliği ve Hiyerarşinin Geri Dönüşü) başlıklı çalışmasında elektronik ortamlarda bu düzensizliğe meydan okuyan birtakım uygulamaların söz konusu olduğunu dile getirmiştir ve bunu kanıtlamak üzere çevrimiçi çevirmen-müşteri pazarı olan ProZ.com’u, gönüllü çevirmenlerden oluşan çevrimiçi topluluklar olan aRGENTeam ve GrupoTS’ı ve sahte çevirmenlerin tespit edilmesi için çalışan çevrimiçi bir girişim olan the Translator Scammers Directory’yi ele almıştır. Çalışmaya göre ProZ.com kendi akreditasyon sistemini kurmuş, gönüllü altyazı toplulukları ayrıntılı iç kontrol hiyerarşileri geliştirmiş ve the Translator Scammers Directory elektronik medyanın daha sofistike kullanımı yoluyla çevirmenlerin kimliklerinin çalınmasına karşı etkileyici

adımlar atmıştır. Ancak yine de çevirmenlik mesleğine ilişkin özellikle elektronik ortamda geliştirilen mesleki göstergelerin piyasada akademik unvan, deneyim ve dernek üyeliği kadar güçlü bir şekilde karşılık bulmadığı sonucuna varılmıştır (Pym vd., 2016). Çevirmenlik mesleğine ilişkin genel bir unvandan bahsedebilmek için akademik eğitim, sertifika, deneyim veya dernek üyeliği gibi göstergelerin piyasa tarafından genel kabul görmesi gerekir. Çeviri hizmetinin değerinin bu hizmeti almak isteyen müşteri tarafından tam olarak değerlendirilemiyor olması bu göstergelerin güvenilirliğinin daha önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nihayetinde çeviri piyasasındaki müşterilerin talep ettikleri kaliteli çeviri hizmetine ulaşabilmeleri için onların profesyonel ve nitelikli bir çevirmenle buluşturacak göstergelere ihtiyaçları vardır. Ancak çeviri hizmeti alacak müşteriler bu göstergelerle doğru çevirmene ulaşabilir, nitelikli çevirmenler de sundukları kaliteli hizmet karşılığında hak ettikleri bedeli alabilirlerse çeviri piyasasında bir düzenden bahsedilebilir.

2.2.4. Teknolojinin Çeviri Sektörü ve Çevirmenlik Mesleği Üzerindeki Etkileri

Teknoloji alanında özellikle son 15- 20 yılda yaşanan baş döndürücü gelişmeler elbette çeviri alanını da derinden etkilemiştir. Özellikle yapay zeka ve makine öğrenimi gibi teknolojilerin ilerlemesi, otomatik çeviri sistemlerinin doğruluğunu ve kullanılabilirliğini artırmış ve sonuç olarak çeviri alanında büyük değişimlere yol açmıştır. Yapay zeka destekli çeviri sistemlerinin, metinleri ve konuşmaları çok hızlı bir şekilde çevirebiliyor olması gerçek zamanlı iletişimde büyük kolaylık sağlamaktadır. Derin öğrenme teknikleri, çeviri motorlarının daha iyi dil modelleri oluşturmaya olanak tanıyor olması ve çeviri teknolojilerinin kültürel ve duygusal faktörleri daha iyi anlayacak şekilde geliştiriliyor olması çevirilerin her geçen gün daha doğru, daha akıcı ve daha hızlı yapılabileceğinin işaretlerini vermektedir.

Çeviri teknolojilerinin sağladığı yenilik ve kolaylıklar işverenlerin çevirmenlerden beklentilerinde de değişikliğe neden olmuştur. Bu beklentilerin en başında da hız yer almaktadır. Çeviriye harcanacak emek, dolayısıyla da harcanması gereken zaman bakımından çoğu zaman yeterli bilgiye sahip olmayan işveren, çevirmenden çok kısa sürede çok fazla çeviri yapmasını bekleyebilmektedir. Çeviri teknolojileri sayesinde sayfalarca çevirinin saniyeler içerisinde yapılıyor olması da işveren açısından bu talebi makul kılar niteliktedir.

Çevirmenle işveren arasında değişime uğrayan bir diğer unsur da çevirmenin her an her yerde ulaşılabilir bir çalışan olarak görülmesidir. Bu durum ne yazık ki çevirmenin mesai algısını, dolayısıyla da psikolojik ve sosyal durumunu olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Nitekim Sinem Canım, bulut tabanlı çeviri yönetim sistemlerinin çevirmenler açısından olumlu ve olumsuz yönlerini ele aldığı makalesinde bu konuya değinmektedir. Canım (2017), bulut tabanlı çeviri yönetim sistemlerinin mekan ve zaman kısıtlaması olmadan kullanılabiliyor olmasının başta heyecan verici bir avantaj olarak görülmesine rağmen mesai saatleri konusunda halihazırda belirsizlik yaşayan çevirmenler açısından bu belirsizliği daha derinleştirdiğini ve çevirmenlerin sosyal hayatını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir. Öncesinde çalışma alanı belli bir ortamla sınırlı olan çevirmen, bulut tabanlı sistemlerle birlikte her an her yerde çeviri yapabilme imkanı bulmuştur. Bu durum çevirmenin iş hayatı ile özel hayatı arasında denge kurmasını daha da zorlaştırmakta ve stres seviyesini yükseltmektedir. Ancak iş hayatlarıyla özel hayatları arasında denge kurabilme konusunda başarılı çevirmenler açısından bulut tabanlı sistemlerin esnek çalışma saatleri ve daha fazla gelir anlamına gelebileceği de unutulmamalıdır.

Teknolojik gelişmeler çalışma alanında ve çeviri sürecinde olduğu gibi çevirmenlik mesleğinin iş tanımında da birtakım değişikliklere yol açmıştır. İnsan çevirmen sektörde yeni bir konumlandırma sürecine girmiştir. Sin-wai çeviri teknolojilerinin gelişmesi ile profesyonel anlamda çevirmenlerin eski zamanların zanaatkârlarından, günümüzün dijital çağının teknoloji uzmanlarına dönüştüğünü dile getirmektedir. Bilgisayar destekli çeviri programlarının dünyanın dört bir yanında kullanılmasıyla birlikte bu tür teknolojilere hakim çevirmenlerin sayısı da hızla artmaktadır ve bu artış devam edecektir. Bu durum çevirmenliğin profesyonelleşmesi adına, çeviri teknolojisi yeterliliği sertifikasyonunun gerekli ve elzem olduğunu hissettirmektedir (Sin-wai, 2016: 271).

Çeviri teknolojileri konusundaki yeterlilik, bu teknolojileri kullanma ile bu teknolojileri üretmek arasında oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Çevirmenler çeviri teknolojilerini çeviri süreçlerine dahil etmek, teknolojileri etkin bir şekilde kullanabilmek, teknolojilerin eksik ve yetersiz yanlarını tespit edip gereken yerlerde müdahalelerde bulunabilmek hatta yazılım konusunda belli bir yeterliliğe sahip olarak işin mutfağına girmek ve bu teknolojilerin üretiminde söz sahibi olmak durumundadır.

Nihayetinde çevirmenlerin değişen koşullara uyum sağlayacak kadar esnek olmaları gerekmektedir.

Gouadec (2007: 144) çeviri piyasasında yaşanmakta olan köklü, hızlı bazen de beklenmedik durumlar veya daralmalar karşısında çevirmen ya da çeviri şirketlerinin birtakım ayrıcalıklı alt alanlara yönelmelerinin önemi üzerinde durmuştur. Ona göre bir pazarda karlı bir alan olduğunda daha fazla sayıda kişi bu alana yönelmektedir ve daha fazla kişinin olması adil de olsa haksız da olsa rekabetin artmasına dolayısıyla da kar marjlarının düşmesine neden olmaktadır. Çeviri sektörü için de benzer bir durum söz konusudur bir özel alandaki çeviri ücretlerindeki herhangi bir düşüş, çoğu iş sağlayıcının daha düşük fiyatlardan haberdar olması nedeniyle otomatik olarak genel pazar üzerinde zincirleme bir etkiye sahip olacaktır. Çevirmenlerin piyasadaki bu dalgalanmalardan minimum düzeyde etkilenmesi için mesleğin tüm yönlerinde kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir aksi takdirde mesleğin kesinlikle değer kaybedeceği düşünülebilir.

Mesleki anlamda değer kaybının yaşanmaması için çevirmenlerin çeviri teknolojilerinin neleri yapıp yapamadıklarını, hangi alanlarda iyileştirmeler yapılabileceğini tespit etmeye yönelik çalışmalarda aktif rol oynaması gerekmektedir. Makine çevirisi sistemleri tarafından yapılan çevirilerin kalite kontrolünün gerçekleştirilmesi, makine çevirisi öncesi ve sonrasındaki düzeltme işlemlerinin yapılması, çeviri motorlarının yazılımında kullanılacak bütüncelerin hazırlanması ve yaratıcı metin yazarlığı gibi beceriler bir çevirmenin çevirmenlik mesleği şemsiyesi altında sahip olması gereken beceriler arasına girmiş durumdadır.

Çeviri alanındaki teknolojik gelişmeler çevirmenler arasındaki etkileşimi de büyük oranda artırmıştır. Daha önce ofis ortamında yoğun bir şekilde çeviri yapan çevirmenler, diğer meslektaşlarının çalışma alanları, çalışma koşulları ve ücret belirleme politikaları hakkında yeterince bilgi sahibi değilken günümüzde sosyal paylaşım siteleri, genel forum siteleri veya çevirmenlerin düşüncelerini paylaştıkları uluslararası siteler vasıtasıyla hem kendi ülkelerindeki hem de tüm dünyadaki çevirmenler ile iletişime geçebilmektedir. Bu ortamlarda çevirmenler, karşılaştıkları zorlukları, farklı ülkelerdeki çeviri yasalarını, güvenilir veya güvenilir olmayan işverenlerle çalışma koşullarını, tercüme ücretlerinin genel piyasasını ve çeşitli terminoloji veri tabanlarını kullanarak terim bulma konusundaki zorlukları veya tavsiyeleri tartışma imkanı bulurlar (Ersoy ve Balkul, 2012).

Çevirmenlerin bir araya geldiği platformlar içerisinde ProZ.com öne çıkmaktadır. 1999 yılında Henry Dotterer tarafından kurulmuş olan ProZ.com, dil hizmetleri alanında çalışanlara yönelik özel bir platformdur. Bu platformda çevirmenler iş bulabilir, deneyimlerini paylaşabilir, eğitim alabilir ve mesleki anlamda iletişim ağlarını geliştirebilirler. Çeviri hizmetleri sunan şirketler de benzer şekilde iş bulma ve iş ilanı yayınlama amacıyla bu platformdan faydalanabilirler. ProZ.com, dil hizmetleri endüstrisindeki profesyoneller arasında iletişimi kolaylaştırmak için birçok araç ve kaynağa da sahiptir. Örneğin KudoZ™ ağı üzerinden çevirmenler terimler konusunda fikir alışverişinde bulunabilir, Blue Board™ ağı üzerinden müşteriler hakkında değerlendirme yapabilir, düzenlenen yerel konferanslar ve ProZ.com Powwows™ vasıtasıyla birbirleriyle yüz yüze tanışabilir, sektörün gerektirdiği özel alanlarda çeşitli eğitimler alabilirler.³⁹

Genel olarak iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, çeviri endüstrisinde devrim niteliğinde değişikliklere yol açmış çevirmenler ve çeviri müşterilerinin sınırları ve zaman dilimlerini aşan iş ilişkileri kurmalarını sağlamıştır. Elbette, bu değişim üzerinde tartışılacak birtakım meseleleri de beraberinde getirmektedir. Gil ve Pym (2006) teknoloji ve çeviri arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında bu konulara değinmiştir. Bunlardan biri güvenlik meselesidir. Çevirmenlerin genel olarak halka açık olmayan özel metinler üzerinde çalışıyor olmaları, iş ilişkilerinde güvenlik meselesinin bu kadar önemli olmasının nedenlerinden biridir. Çevirmenlerin dosya gönderirken ve alırken, çeşitli sıkıştırma biçimlerini, güvenli FTP'leri veya şirkete özgü diğer kodlama biçimlerini öğrenmeleri ve dosya alışverişlerini güvenli bir yolla gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca elektronik iletişim, kapsamlı çeviri işlerini birden fazla aracı şirket arasında dağıtmayı nispeten kolaylaştırmaktadır. Örneğin bir müşteri ürününü 15 Avrupa dilinde pazarlamak isteyebilir ve bunun için bir pazarlama şirketiyle anlaşır. Bu pazarlama şirketi de bir dil hizmeti sağlayıcısıyla anlaşır, bu sağlayıcı da her dil için birkaç farklı aracı şirketle anlaşır, onlar da işi bir dizi çeviri şirketine verir, bu çeviri şirketleri de metinleri genellikle serbest çalışan çevirmenlere iletir. Böyle bir sistemde müşteri, gerçek çevirmenlerin sayfa başına aldığı ücretin dört katı kadar ödeme yapıyor olabilir. Nihayetinde zincirdeki her bir halka, yapılan çevirileri gözden geçiriyor, koordine ediyor ve üzerinde düzenlemeler yapıyordur. Bu, çevirmenin ürettiği metnin genellikle gerçekte

³⁹ <https://www.proz.com/about> (Erişim Tarihi 24/04/2024)

kullanılan metinle aynı olmadığı ve dolayısıyla çevirmenin yaptığı çeviri üzerinde çok az telif hakkına sahip olduğu anlamına gelir. Hatta bazı durumlarda çevirmenler üzerinde çalıştıkları metinlerin genel bağlamından çok uzakta olabilirler. Yazılım yerelleştirmesi gibi projelerde ise çevirmenler çoğu zaman bir dizi sözcük ve ifade listelerinden fazlasını görmezler. Teknolojinin çeviri sektörüne getirdiği bir diğer önemli değişiklik de çevrimiçi forumlardır. Bu forumlarda çevirmenler tavsiye alışverişinde bulunmaya, ipuçları vermeye ve genel olarak çeviri konusunda tartışmaya çok isteklidirler. Öğrenciler ve acemi çevirmenler sadece gönderilen mesajları okuyarak çeviri hakkında bilgi edinebilir ve profesyonellerin birbirlerine nasıl destek olduklarını görebilirler. Nihayetinde bu forumlar, öğrenciler ile profesyonel dünya arasında değerli bir köprü oluşturmaktadır. Ayrıca bu şekilde profesyonel çevirmenlerin tozlu sözlüklerden oluşan bir duvarın ardında izole edilmiş olduğu klişesine de son verilmiş olur (Gil ve Pym, 2006). Bengi-Öner (2012), çevirmenlerin veya dil hizmetleri veren şirketlerin projelerinde kullandıkları teknolojilerden bahsederken çevirmenlerin artık pahalı çeviri bellek yazılımlarını ve proje yönetimi, belge dönüştürme, terimce oluşturma gibi çeşitli çevirmen destek yazılımlarını satın almalarına gerek kalmadığını, ihtiyaç duydukları bu araçlara bulut üzerinden ücretsiz olarak ya da oldukça makul ücretlerle ulaşabildiklerini ifade etmektedir. Dil hizmetleri sunan çok uluslu şirketler, projelerinde birlikte çalıştıkları serbest çevirmenleri, proje yöneticilerini, düzeltmenleri, son okurları, terimce yöneticilerini gizliliği ve güvenliği ön planda tutacak şekilde şirket bünyesinde ya da bulut ortamında bulundurdıkları sunucuları üzerinden çalıştırmaktadır. Bu sayede serbest çalışanlar, üzerinde çalıştıkları konu bağlamında sunucuda bulunan temiz bellekten yararlanma imkanı bulurken şirket de yürütülen projeyi eşsüremlili olarak izleyebilmektedir. Bu teknolojiler hem gizlilik konusuna hassasiyet gösterilmesini hem de dünyanın farklı ülkelerindeki uzmanlarla çalışılabilmesini mümkün kılmaktadır. Bengi-Öner'e (age) göre günümüzde her türlü gelişmeyi en kısa zamanda kullanıcı düzeyinde öğrenmeye gönüllü teknoloji dostu, araştırmayı seven, çeviri yetisi gelişmiş uzman dil hizmeti sağlayıcıları gerektirmektedir.

Günümüzde çevirmenlerin daha çok miktarda çeviriyi daha kısa sürede, tutarlı ve akıcı bir şekilde yapmalarına yardımcı olacak çok sayıda bilgisayar destekli çeviri aracı, masaüstü yayıncılık programı ve her ne kadar çevirmenlerden ziyade çeviri müşterileri için geliştirilmiş olan çeviri motoru bulunmaktadır. Tüm bu teknolojiler çevirinin kolay

yapılabilen ve fazla emek gerektirmeyen bir eylem olduğunu düşündürmektedir. Bu düşünce, çeviri alanında eğitim almamış, çeviri deneyimi olmayan pek çok kişiyi gelir, pek çok durumda da ek gelir elde etmek amacıyla çeviri sektörüne yönlendirmektedir. Çeviri eğitime veya deneyimine sahip profesyonel çevirmenlerin sektördeki varlıklarını koruyabilmeleri için mevcut çeviri teknolojilerini takip edebilmeleri, kullanabilmeleri ve düzeltme, son okuma, yerelleştirme gibi çevirmenliğin teknolojiyle birlikte daha fazla ön plana çıkan alt eylemlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri gerekmektedir.

2.2.5. Türkiye’deki Çeviri Sektörü ve Çevirmenlerin Mevcut Durumu

Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle hacmi gittikçe genişleyen bir alan olan çeviri piyasasında yazılı ve sözlü çeviriden yerelleştirmeye, ön düzeltme ve son düzeltmeden yaratıcı çeviriye kadar oldukça geniş yelpazede dil hizmetleri sunulmaktadır. Çeviri piyasası siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde.

Tüm dünyada bir şekilde verilen ve verilen hizmet karşılığında ücret alınan bir uğraş olan çevirinin meslek olarak kabulü sancılı olmuştur. Prunč’a (2007: 51) göre çeviri tarihine bakıldığında, altta yatan çeşitli sosyolojik ve ideolojik kısıtlamalar nedeniyle çevirmenler kendi kendilerine kurguladıkları veya dayattıkları dışlanmışlık statülerini aşmayı başaramamıştır. “Güce sahip olan söze sahip olur, söze sahip olan güce sahip olur” sözünün onlar açısından özgürleştirici boyutunu deneyimleyememektedir. Çeviri alanında çalışmalar yapan akademisyenler bu durumun arkasında yatan faktörleri tespit etmek üzere pek çok çalışmaya imza atmıştır. Türkiye özelinde bakacak olursak Kaya (2012: 44), meslekleşmeye engel olan faktörleri tanımsızlık, belgesizlik, meslek ve kalite standartlarının eksikliği ve denetimsizlik şeklinde sıralarken; Eruz’a göre (2012: 17), çevirmenlik mesleği yasal statüden yoksundur ve tam bir odalaşma ve meslekleşme dinamiği sağlanamamıştır. Bu konuda dernekler çok uzun süre emek vermiş ancak dayanışma ruhunun eksikliği nedeniyle istenen hedefe ulaşamamıştır. Tahir-Gürçağlar’a göre (2005: 121) ise çevirinin çoğunlukla bir ek iş olarak görülüp ve hobi olarak algılanması bu uğraşın meslek olduğu, çevirmeninse meslek erbabı olduğu gerçeğinin kabul görmemesine zemin hazırlamıştır. Nasıl ki profesyonel meslek sahipleri işlerini sadece keyif aldıkları ve yaptıkları işten gurur duydukları için değil aynı zamanda geçimleri bu şekilde sağladıkları için yapıyorsa profesyonel çevirmenler de para

kazanmak için çeviri yapar. Tıpkı diğer meslek erbapları gibi pek çok profesyonel çevirmen emeği karşılığında elde ettiği gelirin yetersiz olduğunu düşünür ve daha fazlasını kazanmak ister. Bunu yapmanın daha hızlı çeviri yaparak daha fazla para kazanmak veya kendi şirketini kurup çeviri işlerini başka çevirmenlere yaptırıp bu çevirmenler üzerinden para kazanmak gibi kısa yolları vardır. Verilen emek karşısında daha iyi kazanmak için gerçekleştirilebilecek uzun vadeli strateji ise müşterileri ve genel halkı çevirinin önemi konusunda eğitmek böylece ödemeyi yapacak olanları çeviri için daha yüksek ücretler ödemeye istekli hale getirmektir (Robinson, 2019: 30). Bu strateji çevirinin değerinin anlaşıldığı ve çevirmenlik mesleğinin görünür olduğu bir piyasa ortamının oluşturulması açısından önemli ve gereklidir.

Çevirmenlerin, çeviri eğitimi veren akademisyenlerin en çok da bu kişilerden oluşan derneklerin yoğun çabaları sonucunda Türkiye’de çevirmenlik mesleğinin görünür olmasında ve yasal bir statü kazanmasında dikkate değer adımlar atıldığını söylemek mümkündür. MYK tarafından 30 Ocak 2013 tarihinde resmi gazetede yayınlanan ulusal meslek standardı ile çevirmen (Seviye 6), “ilgili mevzuat veya sözleşme, İSG önlemleri, kalite standartları ve hizmet prosedürleri çerçevesinde çeviri süreçlerinin iş organizasyonu ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştiren; sözlü çeviri, işaret dili çevirisi veya görsel-işitsel çeviri de dâhil olmak üzere yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişi” olarak tanımlanmaktadır.

Çeviri sektöründe kullanılan terimlerin açıklaması, çevirmenlik mesleğinin tanımı, çevirmenliğin meslek sınıflandırma sistemindeki yeri, mesleğe yönelik özel düzenlemeler, çalışma ortamı ve koşulları, çevirmenlere ilişkin görevler, işlemler, başarı ölçütleri, mesleki bilgi ve uygulama becerileri, çevirmenler tarafından kullanılan araç, gereç ve ekipmanlar ve çevirmenlerin tutum ve davranışları gibi konuların detaylı bir şekilde ele alınmasıyla çevirmenlik mesleğinin yasal bir statü kazanmış olması ne yazık ki çeviri sektöründe yaşanan sorunların önüne geçmeyi başaramamıştır.

Türkiye piyasasındaki çevirmenlerin durumu hakkında yorum yapmadan önce ilk olarak kamusal alanda çalışan çevirmenlerle özel alanda çalışan çevirmenler arasında bir ayrım yapmak gerekmektedir. Kurumsal alanda çalışan çevirmenler genel olarak raporlar, toplantı tutanakları, sözleşmeler, resmi yazışmalar gibi metinler üzerinde çalışmaktadır. Çeviriler çevirmene değil kuruma ait görülür. Kurumda çalışan çevirmenler çoğunlukla bir ekibin parçası olarak çalışır, pek çok standarda uymak zorundadır ve acil ve mesai dışı

çeviri işlerinde yer almak durumundadır. Böylesi bir ortamda çalışan çevirmenlerin kaliteli çeviri yapmak dışında birtakım becerilere sahip olması gerekmektedir. Seçkin ve Demirel (2019) “Kurumsal Alanın Gerektirdiği Çevirmen Modeli” başlıklı çalışmaları için ABBÇEB (Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı) bünyesinde çalışan bir yönetici ve üç çevirmenle görüşme yapmış ve görüşmelerinin sonucunda bu kurumda çalışacak çevirmenlerde işinde dikkatli, işbirliğine açık, grup çalışmasına uygun, gelişime ve değişime açık, özverili, kurum kimliğinin farkında, teslimiyetçi ve uyumlu olmak gibi özellikler arandığını tespit etmiştir.

Ersoy ve Odacıoğlu (2014) Türkiye’deki serbest çevirmenlerin sorunları konu aldıkları çalışmalarında çeviri uğraşının meslek olarak kabulüne ilişkin tartışmaların yersiz olduğunu lisans, lisansüstü, hatta doktora düzeyinde eğitimi olan bu uğraşın kesinlikle meslek olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çalışmada serbest çevirmenlerin başlıca sorunlarını meslek yüksekokulları bünyesindeki uygulamalı çeviri bölümleri, ülkemizdeki noterlik sistemi, telif eser çevirileri yapan çevirmenlerin yasal sorumlulukları, korsan çevirmenler ve ağır çalışma koşulları şeklinde sıralamıştır. Tüm bu sorunlar sonucunda meydana gelen dengesiz piyasa koşulları çevirmenleri derinden etkileyen, hatta piyasadaki varlıklarını korumalarının önüne geçen maddi sorunlara zemin hazırlamaktadır.

Yasal anlamda kabul görmüş, yeterlilik ve faaliyet alanlarının sınırları çizilmiş, sorumlulukları belirlenmiş bir meslek dalının bu alanda lisans, yüksek lisans hatta doktora eğitimi almış kişilerce icra edilebilecekken yabancı dil bilen herkes tarafından yapılabiliyor olması çeviri piyasasının en önemli sorunudur. Dil yeterliliğine bakılmaksızın sözel puanla öğrenci alan uygulamalı çeviri bölümlerinde iki, bazı durumlarda hazırlıkla birlikte üç yıl eğitim verilmektedir. Bu eğitim, öğrencilerin çevirmenlik yeterliliklerini kazanmaları için kesinlikle yeterli değildir. Ersoy ve Odacıoğlu’na göre (age) çeviri piyasasının sağlığını bozmamak için bu bölümler, kapatılmalı ya da öğrenciler takviye dil kurslarına gönderilerek veyahut dil eğitimi almak için yurt dışına çıkmaları sağlanarak belli bir olgunluğa getirilmeli ve en azından dikey geçişle mütercim tercümanlık bölümlerine gönderilerek gerekli edinçleri almaları teşvik edilmelidir.

Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde “Çevirmenlik bir meslek midir?” sorusuna, her ne kadar henüz bir meslek odası kurulmamış ve piyasada meslekle ilgili standart

uygulamalara geçilmemiş olsa da çevirmenliğin artık yasal olarak tanımlanmış bir meslek olduğu yanıtı verilebilir. Bu aşamada bir diğer önemli soru gündeme gelecektir: “Çevirmenlik mesleğini kimler icra edebilir?”. Çeviriyi kimin yaptığı ile idealde kimin yapabileceği kavramları arasında çatışma olduğu söylenebilir. Yabancı bir dile hakim olan herkes, hatta çeviri motorlarının da etkisiyle artık yabancı bir diler yeterince hakim olmayanlar bile, çeviri yapabilir. Ancak idealde çeviri gibi önemli bir eylemin alanında yeterli eğitim ve deneyime sahip nitelikli çevirmenlerce yapılması gerekmektedir. Ne var ki ülkemizde bu konuda çokça çaba sarf edilmiş ve dikkate değer bazı adımlar atılmış olsa da nitelikli çevirmeni niteliksiz olandan ayırt edebilecek bir sistem mevcut değildir. Genel olarak, kişinin yabancı dil bildiğini kanıtlar nitelikteki çeşitli sınav sonuçları, diplomalar ve sertifikalar kişinin çevirmen olabileceği yargısını ortaya çıkarmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, çevirmen tercihlerinin büyük oranda fiyat üzerinden belirlendiği çeviri piyasasında haksız rekabetin artmasına neden olmuştur. Eruz (2005) teknolojik gelişmeler sayesinde çeviriyi ucuza yaptırmak isteyen işverenlerin çok sayıda sözde çevirmene (dil bilen herkesin kendisini çeviri için yetkin gördüğü) kolayca ulaşma imkânı bulunduğunu belirtmektedir. Haksız rekabet ortamı oluşturan bu sözde çevirmenlerin profillerine bakıldığında bu kişilerin genelde öğrenci ya da ek kazanç elde etmek isteyen kişiler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Katan (2011) yılında çevirmen kimliklerini ve çevirmenlerin piyasadaki konumlarını ele alan çalışmasında piyasadaki haksız rekabetin kaynağını tespit etmek amacıyla sorduğu soruya aldığı 388 cevaptan hareketle buna neden olan iki temel grup olduğu sonucuna varmıştır. Bu gruplardan ilki uzmanlığı olmayan amatör çevirmenler başka bir deyişle lise ve üniversite öğrencileri, taksi şoförleri, sekreterler, kamu çalışanları, öğretmenler gibi belli bir eğitim düzeyine sahip olan ancak yabancı dil konusunda herhangi bir uzmanlığı olmayan kişilerdir. İkinci grupta ise belli bir uzmanlığı olan amatör çevirmenler yer almaktadır. Bu grupta yer alan kişiler hukuk, tıp, mühendislik gibi alanlarda uzman olan iki dilli veya çok dilli kişilerdir ve bu kişiler rekabet açısından daha büyük tehdit olarak görülmektedir.

Katan’ın tespitlerinin Türkiye’deki çeviri piyasası için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla birlikte çeviri hizmetlerine erişim imkânı artmış bu da rekabetin artmasına neden olmuştur. Fiyat veya teslimat süresi gibi konularda anlaşılmadıkları durumlarda çeviri büroları veya müşteriler çok kısa süre içerisinde

kendilerine başka bir çevirmen bulabilirler. Ancak, bu hız ve fiyat odaklı rekabet çeviri kalitesini olumsuz etkileme riski taşımaktadır. Teknolojik imkânların da etkisiyle herkesin çeviri yapabileceği düşüncesi yaygınlaşmış durumdadır. Sonuç olarak çeviri piyasasında kalifiye olmayan kişiler çok düşük fiyatlarla hizmet sunmaktadır. Ayrıca çevirmenlerin resmi bir çeviri bürosuna bağımlı olmamak ve daha fazla gelir elde etmek için evden çalışmaları bir anlamda vergi kaçırmak anlamına gelir ve kayıt dışı ekonomiyi besler.

Canım'a göre (2008: 23) haksız rekabet ortamına ve piyasa düzensizliğine neden olan bir diğer faktör de çevirmenlik mesleğinin ve çeviri uğraşının uzun vadeli çıkarlarını göz ardı ederek daha düşük fiyatla daha fazla çeviri yaparak sürümden kazanmak isteyen bilinçsiz çevirmen ve çeviri işletmeleridir.

Türkiye'deki çeviri piyasasında en fazla tartışılan konulardan biri de noterlik kurumunun çeviri ve çevirmenlerle olan ilişkisidir. Noterler kendilerine getirilen belgeleri onaylamak suretiyle bu belgelere yasal bir statü kazandırma görevini üstlenmiş olan kurumlardır. Çeviri metinler söz konusu olduğunda noterler, çevirilerin anlaşılabilir oldukları çevirmenler tarafından aslına uygun bir şekilde çevrildiğini, belli bir ücret karşılığında, onaylamaktadır. Oysa noter tarafından onaylanan çeviri, aslına uygun olarak çevrilmemiş olabilir. Bu noktada noterin yapılan çeviriyi kontrol edecek uzman bir ekibi olup olmadığı, kimlere hangi kriterlere göre yeminli çevirmenlik unvanı verildiği soruları gündeme gelmektedir. Ne yazık ki noter bünyesinde çevirileri kontrol edecek böyle bir uzman ekip bulunmamaktadır ve çevirmenlik yapabilmenin ön şartı olarak kişinin dil bildiğini gösteren bir diploma ya da eşdeğer bir belge yemin zaptı yeterli kabul edilmektedir (Kurt, 2012: 56). Altay ve Ateşman (2012: 3) bu sorunların önüne geçilmesi için yeminli çevirmen seçimine ilişkin özel bir mekanizmanın kurulması ve belge onaylarının noterler yerine yeminli çevirmenler tarafından yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Parlak (2012: 70) piyasanın sıklıkla dile getirdiği niteliksiz çeviri ve iş ahlakı olmayan çevirmen sorununu çözmek için çeviri türleri ve alanlarına özgü bir sertifikalandırma ve akreditasyon sürecinin devreye sokulması gerektiğini ifade etmiştir. Böylece, akreditasyonsuz çevirmenlerle çalışılmasının engellenebileceği ve kayıt dışı, bir başka ifadeyle korsan çevirilerin önüne geçilebileceğini belirtmiştir.

Pek çok durumda görünmez olan çevirmenler görünür oldukları zamanlarda da bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Örneğin işine duyduğu saygı veya gösterdiği özenden dolayı, doğru ve eksiksiz çeviri yapan bir çevirmen, çevirdiği metnin içeriğinden dolayı suç işlemiş kabul edilebilmektedir. Eser sahibinin Türkiye sınırları içerisinde olmaması veya Türkiye yasalarına tâbi olmaması gibi durumlarda çevirmen “eser sahibi” olarak kabul edilir ve kendisine yasal suçlamalar yöneltilebilir. Çeviri dernekleri bu uygulamanın kaldırılması yönünde çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye’deki çeviri piyasası serbest olmanın ötesinde kontrolsüz bir piyasadır. Kimlerin, hangi koşullarda, hangi ücret karşılığında çeviri yapacağı konusunda herhangi bir standart bulunmamaktadır. Çevirmenlerin, akademisyenlerin ve çeviri derneklerinin yoğun çabalarıyla Türkiye’deki çeviri piyasasına belli bir düzen getirmek üzere birtakım kayda değer adımlar atıldığını görmezden gelmemekle birlikte bunların ne yazık ki yeterli olmadığını söyleyebiliriz. Bengi-Öner (2012: 60-61) ülkemizde çeviri piyasasında bir standartsızlığın hüküm sürdüğünü, iş güvencesinin olmadığını ve ücretlerin Avrupa’daki ücret düzeyinin çok altında olacak şekilde son derece keyfi olarak belirlendiğini ifade etmiş sonuç olarak da pek çok nitelikli çevirmenin başka uğraşlara yöneldiğinin altını çizmiştir. Aradan geçen on iki yıl ne yazık ki çevirmenin değersizliğini ve görünmezliğini ortadan kaldırmaya yetmemiştir.

Çeviri gibi zihinsel açıdan çok zor bir işle uğraşmalarına rağmen çevirmenlerin yeterince değer görmemesi ve emeklerinin karşılığını alamaması sorununun ülkemizde kronik bir sorun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin Mehmet Moralı, 2005 yılında Kül Eleştiri Dergisi’nde yayınlanan Türkiye’de Çevirmen Olmak, başlıklı yazısında özellikle kitap çevirmenliğinin ülkemizdeki durumu konusundaki fikirlerini şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Çünkü yayın piyasasında, bazı yayınevlerinde, "bu çeviri işinden para kazanılmaz, bu da zaten bir iş değildir, öğrenciler okullarını bitirene kadar boş vakitlerini değerlendirmek için çeviri yaparlar, başka işlerde uğraşan bazı kişiler de ek gelir elde etmek için sevdikleri bu işi ara sıra yaparlar, bazen de, konunun uzmanı olan akademisyenler, deneyim edinmek için çeviri yapar, eh, kitabın kapağında adınız yazacak, ünlü olacak, prestij kazanacaksınız, bir de bunun yanında elinize biraz da para geçecek, daha ne istiyorsunuz ki?" mantığı da hakimdir Halbuki bir kitabın iyi çevrilmesinden, dolayısıyla da saygın bir kitap haline gelmesinden yayınevi de prestij kazanacaktır, bu prestij onlara para kazandırırken, bu prestiji onlara

kazandıran çevirmenin, bunun karşılığında fedakarlıkta bulunmasını istemek ne kadar adildir?” (Moralı, 2005).

Erkal Ünal (2005) aynı dergi için bir çeviri öğrencisi gözüyle kaleme aldığı yazısında ise şunları söylemektedir:

“Geçimini sürdürebilmek ve okuluna devam edebilmek için "beş para etmez metinleri sayfası üç beş milyona dur durak demeden çevirmek zorunda gençler mi dersiniz, bildiği yabancı dilin ve okulunun sembolik sermayesini sırtına yüklenip hizmet sektöründe kariyer basamaklarına adım atarak yeni orta sınıfın yolunu tutanlar mı? Kendine daha mütevazı amaçlar edinip öğretmenlik formasyonu almak için gündüz bölüm derslerine, akşamleyin formasyon derslerine koşturup geceleyin iki üç kuruş için çeviri yapanlar mı dersiniz, okurken kitap çevirmeye başlayıp parasını aylar boyunca alamadıktan ve yayınevlerinin kendilerine reva gördüğü gayri insani muameleden sonra çeviriden soğuyup kendini başka alanların kucağına atanlar mı? Çeviri bölümleri birbirinden ilginç insan manzaralarıyla doludur. Burada resmettiklerim, öğrencilerin çeviriyle kurduğu ilişkinin somut tezahürlerinden yalnızca bazıları, benim aklımda kalanlar.”

Aysel Nursen Durdağı (2019), kariyerinin ilk dönemlerindeki çevirmenlik deneyimlerinden bahsederken çeviri piyasasında o günden bu güne çok fazla değişiklik olmadığını doğrular nitelikte ifadeler kullanmıştır:

“Hep bir çeviri ihtiyacı vardı ama standardı yoktu. Tutturulabildiğine, ilişkilere göre fiyat belirleniyordu. Ucuza kapatma bugün de olduğu haliyle öncelikliydi. Taraflar kendilerince tatmin olma kriterleri belirliyordu. Benim önceliğim deneyim edinme ve çevre oluşturma yanı sıra akmasa da damlaya damlaya göl yapabilmektir. Çalıştığım yayınevi üçüncü kitabı verdikten ve bana daha hızlı yazabileyim diye elektronik bir daktilo aldıktan kısa bir süre sonra sırra kadem bastı. Bulundukları mekân kapandı, kimse nereye gittiklerini bilmiyordu, telefonlarına ulaşamıyordu ve yaptığım çeviriler elimde patladı. Yaşadığım hayal kırıklığıyla uzun bir süre yazın çevirisine ara verdim.”

Çevirmenlerin emeklerinin karşılığını müşterilerin de kaliteli çeviri hizmeti alabilmesi için çeviri sektöründe düzenlemeler yapılması ve resmi bir kurumun, bir meslek odasının kurulması gerekmektedir. Bu kurum, sektörde standartları belirleyebilir, kaliteyi sağlamak için denetimler yapabilir ve kayıt dışı çalışmayı önleyebilir. Ancak bu şekilde, çeviri sektöründe daha sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturulması ve kaliteli hizmet sunulması mümkündür.

Çalışmanın ikinci bölümünde meslek kavramı ve çevirmenliğin bu bağlamdaki önemi üzerinde durulmuş, çevirmenlik mesleğinin kavramsal ve pratik boyutlarına değinilmiş ve Türkiye'deki meslekleşme süreci ve çevirmen örgütlenmelerinin yapıları ve faaliyetleri incelenmiştir. Ayrıca Akerlof'un “Limon Piyasası” teorisi çeviri sektörüne uyarlanarak yorumlanmış ve asimetrik bilgi sorunu çeviri hizmetleri bağlamında ele alınmıştır. Son olarak da çevirmenlik mesleğinin göstergeleri, teknolojinin sektör üzerindeki etkileri ve Türkiye'deki çeviri sektörünün mevcut durumu üzerinde durulmuştur. Bir sonraki bölümde çalışmanın katılımcıları, veri toplama araçları, veri toplama süreçleri ve veri analiz yöntemi hakkında bilgi verilecektir.

3. BÖLÜM: YÖNTEMBİLİM

Çalışmanın buraya kadarki kısmında Türkiye’deki çeviri piyasası ve çevirmenlerin piyasa içerisindeki konumlarını tespit etmek ve mevcut durum hakkında fikir sahibi olmak üzere bir literatür taramasına gerçekleştirilmiştir. Durumun daha net analiz edilebilmesi için çeviri piyasasının başlıca aktörleri olan çevirmen ve çeviri sektörü yöneticilerinin fikirlerinin alınması büyük önem taşır. Bu amaçla gerçekleştirilen nitel çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat uygulaması kullanılmıştır. İlerleyen bölümlerde bu yöntemin neden seçildiğine, verilere nasıl ulaşıldığına ve verilerin nasıl analiz edildiğine dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Yöntem

Bu çalışmada Türkiye’deki çeviri piyasasında hakim olan koşulların nitelikli çevirmenleri piyasa dışına itip itmediği sorusuna cevap bulunması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerek çeviri piyasasından çeşitli nedenlerle çekilmiş olan çevirmenlerin gerekse de çeviri piyasasında aktif olarak faaliyetlerini sürdürmekte olan çeviri şirketi ve çeviri projesi yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda çalışmanın nitel çalışma kapsamında gerçekleştirilmesinin uygun olduğu düşünülmüştür. Nitel araştırmalar, gözlem, nitel verilerin mülakat ve doküman analizi gibi yöntemlerle toplandığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve eksiksiz bir şekilde ifade edildiği araştırmalar olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 37). Çalışmaya dair verilerin toplanmasında Nitel Araştırmaların veri toplama yöntemlerinden biri olan “Derinlemesine Görüşme” türlerinden “Yarı Yapılandırılmış Mülakat” uygulaması kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, araştırılan konu hakkında uygun soruları hazırlayan araştırmacının edinmek istediği bilgilere daha kolay ulaşmasına imkan sağlamaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar görüşme yapılan tarafların esnek cevaplar verebilmesine dolayısıyla da ayrıntılı bilgilere ulaşılmasına zemin hazırlar (Qu ve Dumay, 2011: 246’dan akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021: 332).

Bu çalışmada katılımcılara yöneltilecek soruların hazırlanmasında literatür taraması esnasında elde edilen verilerden yararlanılmış ve soruların amacına uygunluğu açısından iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Bu anlamda katılımcılara yöneltilecek soruların konu ile ilgili genel bir çerçeve çizilmesi açısından yeterli olduğu varsayılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan ve kendileriyle yarı yapılandırılmış mülakat uygulaması

gerçekleştirilen çevirmen ve yöneticilerin soruları içtenlikle ve doğru bir şekilde cevapladığı varsayılmıştır.

3.2. Katılımcılar

Türkiye’deki düzensiz piyasa koşullarında çevirmenlik mesleği göstergelerinin işleyiş mekanizmasına ilişkin veri elde etmek amacıyla çeviri piyasasından çekilmiş olan çevirmenlerin ve çeviri piyasasında yönetici konumunda çalışmakta olan kişilerin görüşlerine başvurulmuştur.

Yarı yapılandırılmış mülakat yapmak üzere görüşülecek çevirmenlerin belirlenmesinde kriter olarak, en az iki yıl olmak kaydıyla, geçimini çeviriden kazanmış ancak ardından çeviri piyasasından çekilmiş olmak şartı aranmıştır. Çeviri sektöründeki yöneticilerin seçiminde ise sektörde aktif olarak faaliyet gösteriyor olmaları kriter olarak alınmıştır. Bunun dışında, Türkiye’deki çeviri piyasası hakkında genel bir fikir verebilmesi açısından çeviri sektöründeki yöneticilerin küçük (Yalova), orta (Kocaeli, Sakarya) ve büyük (İstanbul) ölçekli şehirlerde faaliyet gösteriyor olması dikkate alınmıştır.

Çalışmaya katılacak olan çevirmen ve çeviri işletmesi/proje yöneticilerine Mayıs (2024) ayı içerisinde ulaşılmıştır. Araştırmacı, pratik ve düşük maliyetli olması nedeniyle örnekleme dahil etmek istediği katılımcılara kolayca ulaşabileceği bir yöntem olan “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” modelinden faydalanmıştır. Kolay ulaşılabilir katılımcılar genellikle belirli bir gruba veya demografiye aittir. Başka bir deyişle genel popülasyonu tam olarak temsil etmeme durumu söz konusudur ve bu nedenle, elde edilen sonuçların yorumlanmasında ve genellemeler yapılmasında dikkatli davranılması önem taşır. Araştırmacı çeviri işletmesi/proje yöneticilerine ulaşmak için ikamet ettiği şehrin yakınlarında faaliyet gösteren bireylerle görüşmeler yapmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda elde ettiği verileri yorumlarken bunun genel popülasyonu birebir temsil etmediğinin ancak çevirmenlik mesleği ve çeviri piyasasının Türkiye’deki durumu hakkında genel bir fikir verebileceğinin farkındadır.

Bu çalışmada faydalanan bir diğer örnekleme yöntemi “kartopu örnekleme yöntemi”dir. Bu yöntemde araştırmaya katılan bireylerin önerileri veya referansları kullanarak örnekleme yeni katılımcıların dahil edilmesi hedeflenir. Bu yöntem özellikle piyasada belli bir süre çeviri yaptıktan sonra sektörden ayrılmış olan nispeten kapalı ve ulaşılması zor olan gruba ulaşmak için kullanılmıştır. Sonuç olarak bu örneklem grubunda yer alan

çevirmenler benzer niteliklere sahip kişilerdir. Araştırmacı bu çevirmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde ettiği verileri yorumlarken bunun çeviri sektöründen ayrılmış olan tüm çevirmenler için geçerli olmasa da nitelikli çevirmenlerin çeviri piyasasını terk etme nedenleri konusunda genel bir fikir vermesi açısından değerli olduğu görüşündedir.

Katılımcılar iki grup olarak belirlenmiştir. Birinci grupta, belli bir süre boyunca geçimini çeviriden kazanmış olan ancak çeşitli nedenlerle çeviri sektöründen ayrılan 10 nitelikli çevirmen yer almaktadır. Bu gruptaki çevirmenlerin “nitelikli” olarak tanımlanmasında akademik olarak çeviri eğitimi almış olmaları ve en az iki yıl olmak üzere aktif olarak çeviri yapmış olmaları kriter olarak alınmıştır. İkinci grupta ise çeviri sektöründe aktif olarak çeviri işletmesi yöneticisi veya proje yöneticisi konumunda faaliyet gösteren 8 yönetici yer almaktadır. Birinci gruptaki katılımcılar Ç1, Ç2..., ikinci gruptaki katılımcılar ise Y1, Y2... şeklinde ifade edilecektir.

Tablo 4’te birinci grup olarak belirlenen, çeviri sektöründen ayrılmış 10 nitelikli çevirmene ait yaş, eğitim bilgileri, deneyim, çalışma dilleri ve alanları ve şu anki meslekleri gibi demografik bilgiler yer almaktadır.

Çev. No	Cins.	Yaş	Mezun olduğu üniversite	Mezun olduğu bölüm	Deneyim	Çeviri yaptığı dil/ler	Çeviri yaptığı alan/lar	Şu anki mesleği
Ç1	Kadın	42	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	15 yıl	İngilizce	Raylı Sistemler, Toplu Taşımacılık	Öğrenci, Ev Hanımı
Ç2	Kadın	42	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	12 yıl	İngilizce Fransızca	Medikal, Tekstil ve İş Hukuku	Öğretmen
Ç3	Kadın	38	Sakarya Üniversitesi	Almanca Mütercim-Tercümanlık	3 yıl	Almanca İngilizce	Adliyede bilirkişi	Öğretmen
Ç4	Kadın	40	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	4 yıl	Almanca İngilizce	Hukuk Akademisi	Öğretmen
Ç5	Erkek	44	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	16 yıl	İngilizce	Teknik Pazarlama	Öğretmen
Ç6	Kadın	42	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	4 yıl	İngilizce	Otomotiv	Öğretmen
Ç7	Erkek	37	İzmir Ekonomi Üniversitesi	Mütercim Tercümanlık, Uluslararası İlişkiler ve AB Bölümü	2 yıl	İngilizce	Genel Teknik Akademik Metinler, Proofreading	Öğretim Elemanı
Ç8	Kadın	40	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	4 yıl	İngilizce	Teknik Otomotiv Hukuk	Öğretmen
Ç9	Kadın	41	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	4 yıl	İngilizce	Teknik Edebiyat	Öğretmen
Ç10	Kadın	40	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim-Tercümanlık	2 yıl	İngilizce	Teknik Edebiyat	Öğretmen

Tablo 4: Birinci Grup (Çevirmenler) Yarı Yapılandırılmış Mülakat Katılımcı Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5’te ikinci grup olarak belirlenen, çeviri sektöründe aktif olarak çeviri işletmesi yöneticisi veya proje yöneticisi konumunda faaliyet gösteren 8 yönetici ait yaş, eğitim bilgileri, deneyim, çalışma dilleri ve alanları ve şu anki meslekleri gibi demografik bilgiler yer almaktadır.

Yönetici No	Cinsiyet	Yaş	Çeviri hizmeti verilen il	Mezun olduğu üniversite/bölüm	Mezun olduğu bölüm	Çeviri sektöründeki deneyim süresi	Çeviri yapılan alanlar
Y1	Kadın	37	Yalova	Hacettepe Üniversitesi	Alman Dili ve Edebiyatı	8 yıl	Denizcilik başta olmak üzere tüm alanlar
Y2	Erkek	60	Sakarya	Atatürk Üniversitesi	Alman Dili ve Eğitimi Bölümü	24 yıl	Hukuk, teknik, sosyal danışmanlık, resmi belgeler, uzmanlık alan çevirileri
Y3	Kadın	29	İstanbul	Yeditepe Üniversitesi	Çeviribilim	5 yıl	Tüm Teknik Alanlar (Sağlık, Hukuk, Pazarlama, İş-Ticaret vs.)
Y4	Kadın	40	Yalova	İstanbul Üniversitesi	Rus Dili ve Edebiyatı	6 yıl	Diploma, transkript, teknik broşürler vb.
Y5	Erkek	52	Yalova	Kiyev Taras Shevchenko Ulusal Üniversitesi	Filoloji	30 yıl	Hukuk, teknik, resmi evraklar başta olmak üzere her alanda her dilde
Y6	Erkek	40	İstanbul	İstanbul Üniversitesi	İngilizce Mütercim Tercümanlık	17 yıl	Teknik, bilişim, sağlık, pazarlama
Y7	Kadın	37	Kocaeli	Sakarya Üniversitesi	Mütercim Tercümanlık	8 yıl	Hukuk, ticaret
Y8	Erkek	41	İstanbul	İstanbul Üniversitesi İngilizce	Mütercim Tercümanlık	8 yıl	Medikal başta olmak üzere tüm alanlar

Tablo 5: İkinci Grup (Yöneticiler) Yarı Yapılandırılmış Mülakat Katılımcı Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın analiz birimini çeviri sektöründen ayrılmış çevirmenler ve sektörde aktif olarak faaliyet göstermekte olan çeviri işletmesi/proje yöneticileri olmak üzere iki farklı grupla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Türkiye’deki çeviri piyasası ve bu piyasa içerisinde çevirmenlerin konumuna yakından bakmak üzere gerçekleştirilen bu çalışmada veri toplamak üzere yarı yapılandırılmış mülakat soruları hazırlanmıştır. İki farklı katılımcı grubuna yöneltilmek üzere 9’ar sorudan oluşan iki farklı anket formu hazırlanmıştır. Bu formlarda yer alan sorular temel olarak alan yazının taranması, piyasadan çekilmiş olan bir çevirmen, bir proje yöneticisi ve iki uzmanın görüşünün alınması sonucunda hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kuruluna sunulmuş ve onay⁴⁰ alınmıştır.

Verilerin toplanmasında katılımcıların gönüllü olma durumu esas alınmıştır. Her bir katılımcı görüşme öncesinde çalışmanın içeriği ve süreç konusunda bilgilendirilmiş katılım konusundaki onayları alınmıştır. Verilerin toplanmasında yüz yüze görüşme ve e-posta yoluyla iletişim olmak üzere iki farklı araç kullanılmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın veri toplama sürecine katılımcılara ulaşmak üzere “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” ve “kartopu örnekleme” modeli temel alınarak başlanmıştır. Birinci grup katılımcılar olan çeviri sektöründen ayrılmış nitelikli çevirmenler, nispeten sınırlı ve ulaşılması zor bir grup olduğundan bu aşamada özellikle “kartopu örnekleme” modeli faydalı olmuştur. Telefon numarasına ulaşılan toplam 16 çevirmen ile WhatsApp uygulaması üzerinden iletişime geçilmiş ve çevirmenler çalışmanın kim tarafından gerçekleştirilmekte olduğu, amacı, içeriği, kaç sorudan oluştuğu ve ne kadar zamanlarını alacağı konusunda yazılı olarak bilgilendirilmiştir. Çevirmenlerden 3’ü WhatsApp yoluyla iletilen mesaja herhangi bir şekilde dönüş yapmamış, 2’si yardımcı olabilecekleri şeklinde dönüş yapmalarına rağmen 1’i mazeret bildirerek diğeri ise herhangi bir mazeret bildirmeksizin çalışmaya katkı sağlamamıştır. 1 çevirmen ise çeviri hakkında hiçbir şey duymak istemediğini belirterek çalışmaya katılmayı en başından reddetmiştir. Yarı

⁴⁰ Etik Kurul Onayı Ek 1’de sunulmuştur.

yapılandırılmış mülakat uygulaması geriye kalan 10 çevirmenden 4'ü ile yüz yüze yapılmış ve cevapları not alınmış, 6 çevirmen ise soruların cevaplarını e-posta aracılığıyla göndermiştir.

Çalışmanın, çeviri işletmesi/proje yöneticilerinden oluşan ikinci grup katılımcılarına ulaşmak için ise pratik ve düşük maliyetli olması nedeniyle kolay ulaşılabilir durum örneklemesi baz alınmıştır. Yalova, Sakarya, Kocaeli ve İstanbul olmak üzere 4 farklı ilde faaliyet gösteren yöneticilerle iletişime geçilmiştir. Çeviri büroları doğrudan ziyaret edilerek kendilerine ulaşılan 4 yöneticiden 3'ü görüşmeyi ve soruları yanıtlamayı kabul ederken biri yoğunluğu gerekçesiyle mülakata katılmayı reddetmiştir. Telefon numaralarına ulaşılan 10 yönetici ile WhatsApp uygulaması üzerinden iletişime geçilmiş ve çeviri işletmesi/proje yöneticileri çalışmanın kim tarafından gerçekleştirilmekte olduğu, amacı, içeriği, kaç sorudan oluştuğu ve ne kadar zamanlarını alacağı konusunda yazılı olarak bilgilendirilmiştir. Yöneticilerden 1'i olumlu dönüş yapmış ve yarı yapılandırılmış mülakatı yüz yüze yapabileceğini beyan etmiştir. Kendisine ulaşılan yöneticilerden 2'si herhangi bir dönüş yapmamış, 3'ü başlangıçta çalışmaya katılım göstereceklerini belirttiği halde sonrasında herhangi bir şekilde iletişim çabalarına cevap vermemiş, 4 katılımcı ise soruları cevaplamayı ve cevaplarını e-posta yoluyla iletmeyi kabul etmiştir. Sonuç olarak çeviri piyasasında aktif olarak faaliyet göstermekte olan 8 çeviri işletmesi/proje yöneticisi ile yarı yapılandırılmış mülakat çalışması gerçekleştirilmiştir.

Verilerin toplanması esnasında yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcıların yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verdikleri cevaplar katılımcıların beyanları dışına çıkılmadan dikkatlice not edilmiş ve ardından yazılı belge formatına dönüştürülmüştür. E-posta aracılığıyla gönderilen yanıtlar ise üzerlerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi kullanılmıştır.

3.5. Veri Analiz Yöntemi

Nitel çalışmaların öne çıkan özelliği özgün olmalarıdır. Bu nedenle nitel araştırmaların veri analiz yöntemleri söz konusu olduğunda standartlaşmadan bahsetmek pek mümkün değildir çünkü bu araştırmacının esnekliğini sınırlandıracaktır. Standartlaştırılmış bir veri analizi, araştırmanın amacına uygun, zengin ve derinlemesine sonuçlar elde edilmesini engeller (Strauss, 1987'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021: 239). Başka bir deyişle nitel

araştırmalarda kullanılan veri analizleri yaratıcılık ve esnekliğe imkan sağlayacak şekilde çeşitlidir ve yeni yaklaşımlara olanak tanır. Araştırmacı, mevcut veri analiz yöntemleri arasından kendi çalışmasına uygun olanını seçmeden önce yaptığı araştırmanın ve topladığı verilerin özelliklerini dikkate alarak bir veri analiz planı oluşturmalıdır (Yıldırım ve şimşek, 2021: 239).

Araştırmacının toplanan verinin orijinal yapısına mümkün olduğunca sadık kalması, uygun noktalarda katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılar yapması ve verileri yorumlarken yansız ve veri temelli hareket etmesi veri analiz sürecinde dikkate alması gereken bazı önemli noktalar olarak öne çıkmaktadır (Wolcott, 1994'ten akt. Yıldırım ve şimşek, 2021: 239).

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış mülakatlar sonucunda elde edilen veriler analize hazır hale getirilmiştir. Analize hazırlama aşamasında her bir soru için ayrı bir dosya açılmış ve 1, 2, Y1, Y2... şeklinde kodlanmış olan katılımcıların ilgili soruya verdikleri yanıtlar teker teker bu dosyalara işlenmiştir. Ardından verilen yanıtlar detaylı olarak incelenmiş ve her bir sorunun yanıtı için ortak temalar tespit edilmiştir. Tespit edilen ortak temalar katılımcıların doğrudan görüşleri de eklenerek değerlendirilmiştir. Veri analiz yöntemi olarak tematik analiz yöntemi kullanılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmaya başlarken araştırmacı, “Türkiye’deki çeviri piyasasının düzensizliği MYK’ya göre çevirmen olarak kabul edilen kişileri piyasa dışına itmektedir.” hipotezi ile yola çıkmış ve hipotezinin doğruluğunu sorgulamak üzere aşağıdaki araştırma sorularının cevaplarını bulmaya çalışmıştır.

- Türkiye’deki çeviri piyasasının durumu nedir ve düzensiz piyasa koşullarından bahsedilebilir mi?
- Çevirmen kimdir? Çevirmenlik mesleğine ilişkin göstergeler nelerdir?
- Piyasada çevirmenlik mesleğine ilişkin standart göstergelerin olmaması çevirmenleri nasıl etkilemektedir?
- Çevirmenlik mesleğine ilişkin standart göstergelerin oluşturulabilmesi için atılması gereken adımlar nelerdir?

Bu bölümde yukarıdaki araştırma sorularına yanıt bulmak üzere literatür taraması ve uzman görüşleri ışığında hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verilen cevaplar değerlendirilecektir.

4.1. Sektörden Ayrılmış Çevirmenler ile Gerçekleştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Tematik Analizi

1) Çeviri eğitimi almak kendi tercihiniz miydi? Sizi bu tercihe yönlendiren sebepler nelerdi?

Çevirmenlerin çeviri alanında eğitim alma yönündeki kararlarını kendilerinin verip vermediğini ve bu kararlarının etkileyen faktörlerin neler olduğunu tespit etmek amacıyla sorulan bu soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde bölüm tercihi, bireysel yetenek ve ilgi, kariyer ve iş olanakları başlıca temalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan çeviri eğitimi almanın çevirmenlerin kendi kararları olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak Ç3, “Çeviri eğitimi almak açıkçası üniversite sınavı sonucunda tercih edebileceğim dil bölümlerinden biri olduğu seçeneklerim arasındaydı. Bölüme başlamadan bölüm hakkında çok fazla bilgi sahibi değildim. Yaşadıkça öğrendim diyebiliriz.” ifadelerini kullanmaktadır. Bu durumda Ç3’ün çeviri alanını seçmesinde koşulların etkili olduğu söylemek mümkündür.

Katılımcıları çeviri eğitimi almaya yönlendiren faktörlere ilişkin bir tematik analiz yapıldığında bireysel yetenek ve ilgi ile kariyer ve iş olanakları temalarının ön plana

çıkıldığı görülmektedir. Katılımcıları çeviri eğitimi almaya yönlendiren en belirgin tema bireysel yetenek ve ilgidir. Katılımcılar kendilerinin dil alanında başarılı olduklarını düşündüklerini ve çeviriye olan ilgileriyle bu alanda kendilerini geliştirmek istediklerini belirtmektedir. Örneğin, Ç6 “Ortaokul ve lisede İngilizce ve Almanca derslerinde çok başarılı ve istekli bir öğrenciydim. Konuları hemen kavırıyordum. Arkadaşlar hatta ayaklı sözlük lakabını takmıştı. Lisede çeviri bölümünü seçmeye karar verdim.” diyerek bireysel yeteneğine vurgu yaparken Ç5, “Üniversite sınavına dilden girmeye karar verdiğim andan itibaren bu bölümü okumak istediğimi biliyordum. Bunun temel nedeni ise lisedeyken çeviri eserleri okumaktan çok büyük bir keyif almam ve günün birinde bu eserleri çeviren çevirmenlerden biri olmayı hayal etmemdi.” diyerek ilgi alanının bölüm seçiminde etkili olduğunu belirtmektedir.

Verilen cevaplardan çıkan bir diğer önemli tema ise kariyer ve iş olanaklarıdır. Katılımcılar, çeviri eğitimi alarak farklı sektörlerde ve pozisyonlarda çalışma imkanı bulabileceklerine inandıklarını belirtmektedir. Özellikle yurtdışında çalışma ve uluslararası platformlarda çevirmenlik yapma hayali kuran katılımcılar, çeviri eğitiminin kendilerine bu fırsatları sunacağına inandıklarını ifade etmektedir. Örneğin, Ç8, yurtdışı bağlantılı işlerde çalışmayı ve yüksek konumlara gelmeyi hedeflediğini belirtmiştir. Katılımcılar mezun olduktan sonra çeviri eğitimi almanın kendilerine belirli bir kariyer yolu açacağına inandıklarının altını çizmektedir. Ayrıca, çeviri eğitiminin farklı sektörlerde çalışma imkanı ve esneklik sunması da bu tema altında değerlendirilebilir. Ç7’nin aşağıdaki ifadeleri bunu destekler niteliktedir:

“Beni en çok yönlendiren sebep, çeviri eğitimi almadan önce tanıdığım ve bu mesleğin eğitimini almış kişilerin farklı farklı kariyer olanaklarının içinde olmasıydı. Edinilen çeviri ya da dil becerilerinin farklı alanlarda/sektörlerde değişik pozisyonlarda çalışma imkanı vermesi veya esneklik sunması en önemli unsurdu diyebilirim.”

Sonuç olarak bu temalar değerlendirildiğinde, katılımcıların çeviri eğitimi alma kararını kendi istekleriyle aldıkları ve onları bu karara yönlendiren temel faktörlerin bireysel yetenek ve ilgilerinin yanı sıra çeviri alanında eğitim almak suretiyle elde etmeyi umdukları kariyer ve iş olanakları olduğu görülmektedir.

2) Profesyonel anlamdaki çeviri deneyimizden bahseder misiniz?

Çeviri bölümlerinden mezun olan çevirmenlerin profesyonel anlamda çevirmenlik deneyimleri hakkında bilgi edinmek üzere sorulan soruya katılımcılar tarafından verilen

cevaplar sonucunda eğitim ve staj esnasında çeviri deneyimi ve gelişim, iş değişiklikleri, freelance çevirmenlik, alan uzmanlığı, çeviri teknolojileri kullanımı ve sektörel zorluklar temaları ön plana çıkmıştır.

Bu soruya verilen cevaplarda öne çına temalardan biri eğitim ve staj esnasında edinilen deneyimdir. Katılımcıların başlangıçta öğrencilik yıllarında altyazı çevirmenliği, öykü çevirileri, makale çevirileri ve proofreading ile başlayan deneyimleri, zamanla profesyonel alanda çeviri yapmaya evrilmektedir. Örneğin Ç1 üniversite ikinci sınıftayken hocalarının yönlendirmesiyle öykü çevirisi yapmaya başladığını ifade etmiştir. Benzer şekilde çeviriye öğrencilik yıllarında başladığını dile getiren Ç7, çeviri deneyiminden şu şekilde bahsetmektedir:

“Profesyonel olarak çeviri deneyimime öğrencilik yıllarımda altyazı çevirmenliği ve proofreading yaparak başladım. Daha sonra uluslararası ilişkiler bölümünde çift anadal eğitimi alıyor olmam sosyal bilimler alanında makale çeviri yapmama da olanak sağladı. Mezun olduktan sonraki dönemde serbest çevirmen olarak daha çok teknik çeviriler yaptım ve kısa süreliğine firmaların yurtdışından gelen iş ortağı misafirlerine bulundukları süre içerisinde tercümanlık yaptım.”

Katılımcıların farklı iş deneyimleri ve sektörler arasında geçiş yapması, iş değişiklikleri temasını oluşturmaktadır. Özellikle maddi beklentiler, iş ortamı ve yönetim tarzı gibi faktörlerin iş değişikliklerinde etkili olduğu görülmektedir. Ç8 çalıştığı kurumdaki ücretin düşük olması nedeniyle ayrılıp bir çeviri şirketinde tam zamanlı işe başladığını belirtmektedir.

Katılımcıların deneyimlerinde dikkat çeken bir diğer tema freelance çevirmenlik deneyimidir. Ç2, Ç3 ve Ç5 çeviri kariyerlerinin bir döneminde freelance çeviri yaptığını ifade etmektedir.

Birçok katılımcı, çeviri deneyimlerinin belirli bir alana veya teknik alanlara odaklandığını ifade etmektedir. Örneğin, Ç3 bu konudaki deneyimi şu şekilde aktarmaktadır:

“Zira bir çevirmen olarak, çevirmenin kendi ilgi alanına göre bir veya birkaç alanda sürekli çeviri yapması daha verimli olacağını düşünüyorum. Örneğin; sürekli hukuk alanında çeviriler yapmak size o alanda kullanılan terminoloji konusunda yetkinlik verir. Dolayısıyla metinleri çözümleme sürecinde de kolaylık sağlamaktadır. Bu sebeple çeviri yaparken tek bir alana yönlendim ve hukuk çevirileri yapmayı tercih ettim.”

Katılımcılar, profesyonel çeviri deneyimlerinden bahsederken fazla iş yükü, maddi karşılığın yetersiz olması ve işin belirsizliği gibi sektörel birtakım zorluklara da değinmektedir.

Bu temalar, katılımcıların kariyerlerindeki dönüm noktalarını ve gelişimini anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır. Çevirmenlerin çeviri piyasasının farklı segmentlerinde çalıştıklarını, farklı deneyimler elde ettiklerini ve zaman baskısı ve emeğinin karşılığını alamama gibi çeşitli sektörel sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir.

3) Çeviri piyasasında çekilmenize sebep olan başlıca faktör/faktörler nelerdi?

Türkiye’deki düzensiz piyasa koşullarından dolayı nitelikli çevirmenlerin çeviri piyasasından çekildikleri hipotezinden yola çıkan bu araştırmada sektördeki sorunları ortaya çıkarma açısından bu soruya verilen cevaplar önem taşımaktadır. Verdikleri cevaplar ışığında katılımcıların çeviri piyasasından çekilmelerine zemin hazırlayan faktörlerin maddi kaygılar, zaman baskısı ve iş yükü fazlalığı, iş güvencesi eksikliği, sağlık sorunları, ailevi gerekçeler gibi tematik başlıklar altında toplanması mümkündür. Katılımcılar, çeviri ücretlerinin düşük olması ve emeklerinin karşılığını tam olarak alamamalarının çeviri piyasasından çekilme kararlarında önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır. Ç1, “Bir başka neden de çeviri ücretlerinin düşük olması, çeviriye ayırdığım vakte karşılık yeterli ücret almamak.” diyerek bu tespiti desteklerken, Ç3 “Diğer bir neden ise çevirilerden aldığım standart ücretin beklentimi ve ihtiyaçlarımı karşılamama yeterli olmamasıydı.” demektedir. Ç4 ise “Son yılımda çeviri bürolarına giderek yaptığım iş görüşmelerinin sonucunda maalesef çoğunda sabit maaşın olmadığını ve olanların da oldukça düşük olduğunu öğrendim. Bu yüzden yabancı dil bilgimi kullandığım farklı bir sektörde iş buldum.” ifadeleriyle sektördeki ekonomik sorunu gündeme getirmektedir. Benzer şekilde Ç5, ideal düzeyde bir aylık gelir elde edebilmek için hiç de ideal olmayan şartlarda çalışmak zorunda kaldığından yakınmaktadır. Ç6, çevirinin maddi getirisinin kendisinde hayal kırıklığı yarattığını ifade etmektedir.

Zaman baskısı ve iş yükü fazlalığı öne çıkan bir diğer önemli faktördür. Katılımcılar, zaman baskısı altında çalışmak zorunda kalmalarının ve düzensiz çalışma saatlerinin sosyal hayatlarını olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Özellikle belirli işlerde zaman baskısının olması ve sürekli olarak acil işlerle karşılaşmaları çevirmenleri olumsuz etkilemektedir. Ç3 bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Çeviri piyasasından çekilmemin başlıca nedenleri: Zaman baskısı: Çevirilerin zamansız gelip kısa sürede bitirilmesinin talep edilmesi idi. Örneği; akşamüstü saatlerinde bana ulaşan ve yarına yetişmesi gereken 5 sayfalık çeviriler oluyordu. Dolayısıyla bu benim günlük hayatımı ve aile hayatımı zorluyordu. Tabii ki evli ve çocuklu olmam bu konuda sorun yaşamama sebep oluyordu.”

Katılımcılar sağlık sorunları ve iş güvencesi eksikliği gerekçelerinin sektörden ayrılmalarda zemin hazırladığını ifade etmektedir. Ç5, uzun süre oturmaktan kaynaklanan, bel fıtığı gibi sağlık sorunları yaşadığını belirtmektedir. Ç7 ve Ç8 ise iş güvencesi, özlük hakları ve çalışan hakları eksikliğinin ve profesyonel bir iş ortamının olmamasının çeviri piyasasından çekilmelerinde etkili olduğunu dile getirmekte ve aşağıdaki ifadeleri dile getirmektedir:

“Çeviri piyasasından çekilmemin en önemli nedeni maddi kaygılar ve profesyonel bir iş ortamının ve tanınımının olmamasıdır. Sektör çeviri eğitimi almamış ve çeviriyi sadece para kazanma yöntemi olarak gören kişilerin elinde olmasıdır. Ayrıca özlük hakları ve çalışan hakları olarak da verimsiz bir sektör olmasıdır. Çevirmen özlük hakkı diye bir iş tanımını, çalışma saatlerini, izin hakkını, sağlık hizmeti haklarını düzenleyen bir çerçevenin olmaması ve yaptığım işin maddi olarak karşılığını alamam çekilmeme neden olmuştur.”

Bazı katılımcılar, ailevi sorumluluklarının (örneğin, küçük çocukların bakımı) çeviri yapma sürecini zorlaştırdığını belirtmektedir. Ç1, küçük çocukları olmasının, Ç3 ise çevirinin aile hayatını zorlaştırmasının sektörden çekilmesinde etkili olduğu ifade etmektedir.

Soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde verilen emeğin karşılığının alınamaması, iş hayatı ile özel hayat arasına sınır koyulamaması ve iş güvencesi eksikliği gibi faktörlerin çevirmenlerin sektörden ayrılma kararında etkili olduğu görülmektedir.

4) Çeviri sektörü hangi beklentilerinizi karşılamış olsaydı çeviri yapmaya devam ediyor olurdunuz?

Araştırmanın bu sorusu nitelikli çevirmenlerin piyasadan çekilmelerine zemin hazırlayan faktörlerin tespitini amaçlayan bir önceki soruyu destekler niteliktedir. Bu soruyla çevirmenlerin hangi koşullarda sektörde faaliyetlerini sürdürmeye devam edeceği sorgulanmaktadır. Verilen cevaplar çeviri piyasasının çevirmenler açısından eksik yönlerini açığa çıkarması açısından değerlidir. Katılımcıların verdikleri cevaplar

tematik olarak analiz edildiğinde çeviri ücretleri, mesleki statü ve çalışma koşulları temaları öne çıkmaktadır.

Hiçbir koşulda çevirmenlik mesleğini sürdürmeyeceğini dile getiren Ç9 dışında tüm çevirmenler çeviri karşılığında elde ettikleri ücretlerin onları tatmin edecek düzeyde olması halinde çeviri yapmaya devam edeceklerini belirtmektedir. Bu anlamda çeviri ücretleri teması sorunun analizinde ilk sırada yer alan temadır. Katılımcılar daha yüksek ücretler ve daha düzenli gelir sağlayabilen bir iş ortamı olması durumunda çeviri yapmaya devam etmeyi düşünebileceklerini ifade etmektedir. Ç4, sektörde kalma koşullarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Standart bir çeviri ücretinin olmaması büyük sıkıntıydı. Karakter bazında hesaplanıyordu çeviri ücreti ama bir standart yoktu. İşverenler genellikle öğrencilere düşük ücretlerle çeviri yaptırıp kar ediyordu. Sabit ve iyi bir maaşı olsaydı, çeviri bürolarını veya şirketlerini daha ehil kişiler yönetseydi mesleğime büro ortamında devam etmek isterdim.”

Mesleki statü teması, katılımcıların çevirmenlik mesleğine devam etmelerini etkileyen bir diğer önemli faktördür. Ç10 “Ayrıca çevirmenliğin mesleki anlamda daha iyi bir statüye sahip olması da sektörde kalmamı sağlayabilirdi.” diyerek bu temayı desteklerken Ç8 şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Aynı zamanda mesleki değer gören bir sektör olsaydı ve yapılan işin kıymeti bilinseydi ve meslek profesyonellerin elinde olsaydı ve çevirmenlik için belirli bir kıstas olsaydı her dil bilen çeviri yapıyor olmasaydı devam ediyor olurum.”

Ayrıca katılımcılar mesleki standartların ve kıstasların belirlenmesi, her dil bilen çeviri yapamaması gibi düzenlemelerin olmasının da motivasyonlarını artırabileceğini ifade etmektedir.

Çeviri sektöründe sabit maaş, esnek çalışma saatleri, izin olanakları vb. gibi daha iyi çalışma koşullarının olması da bazı katılımcılar için devam etme motivasyonu oluşturabilecek unsurlar arasında yer almaktadır.

5) Türkiye’deki çevirmenlerin çalışma koşulları hakkında neler düşünüyorsunuz?

Türkiye’deki çevirmenlerin çalışma koşulları hakkında sorulan soruya verilen cevaplardan elde edilen veriler analiz edildiğinde ücret ve sosyal haklar, mesleki standartlar ve eğitim, meslekleşme ve hukuki düzenlemeler, çalışma koşulları ve mesleki tatminsizlik temaları ortaya çıkmaktadır.

Ücret ve sosyal haklar konusunda katılımcıların çoğu, maaş ve sosyal haklar açısından beklentilerinin karşılanmadığını belirtmektedir. Özellikle çeviri bürolarına bağlı olarak çalışan çevirmenlerinin yoğun çalıştığı ve emeklerinin karşılığını alamadığı vurgulanmaktadır. Ç2'nin "Maaş ve sosyal haklar anlamında bence olması gerekenin çok altında ücretler" ifadesi bu temayı destekler niteliktedir.

Mesleki standartlar ve eğitim başlığı altında bir değerlendirme yapılacak olursa katılımcılar çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mesleki standartların belirlenmesi ve eğitim süreçlerinin düzenlenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Üniversitelerin çeviribilim bölümlerinden mezun olanların çeviri piyasasında yer alması ve meslek standartlarının oluşturulması önerisinde bulunmaktadır. Ç3, "İlk önce çeviri piyasasındaki çevirmenlerin üniversitelerin çeviribilim bölümlerinden mezun olmuş olanlardan olması gerekir." ifadesiyle eğitimin önemini vurgulamaktadır.

Katılımcılar çalışma koşulları ve mesleki tatminsizlik üzerinde durmakta, çevirmenlerin sıkı çalışma koşulları altında ve zaman baskısıyla çalıştıkları ve bu durumun mesleki tatminsizlik ve motivasyon kaybına neden olabileceğini belirtmektedirler. Ç5 bu konuda şunları ifade etmektedir:

"Açıkçası bu konuda büyük bir hukuki boşluk olduğunu düşünüyorum. Meslekleşme konusunda gidilmesi gereken çok uzun bir yol var gibi görünüyor. Herkesin çeviri bürosu veya şirketi açabildiği ve yine herkesin çevirmenlik yapabildiği böyle bir piyasada çalışma koşullarının çevirmenler lehine olmasının mümkün olmadığını düşünüyorum. Elbette burada çevirmenlerin kendi mesleklerine bakış açısında da bazı sorunların olduğu muhakkak. Bireysel olarak çevirmenlerin mesleğin toplum içinde ayakaltına düşmesine, hafife alınmasına neden olabilecek iş ve davranışlardan kaçınması gerektiğini, belirli ilkeler belirlemeleri ve bunların dışına çıkmamaları gerektiğini düşünüyorum. Bunu da bir özeleştirici olarak kabul edebilirsiniz."

Bu temalar, Türkiye'deki çevirmenlerin çalışma koşullarının genel olarak zorlu ve iyileştirilmesi gereken bir alan olduğunu göstermektedir. Ücret ve sosyal haklar, mesleki standartlar, meslekleşme süreci ve mesleki tatminsizlik gibi konuların çözüme kavuşturulması, çevirmenlerin daha sağlıklı ve verimli bir çalışma ortamına sahip olmalarını sağlayabilir.

6) Sizce çeviri teknolojileri çeviri piyasasını nasıl etkiliyor?

Çeviri teknolojilerinin çeviri piyasasını nasıl etkilediği konusunda sorulan soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde, makine çevirisi ve çevirmenlik mesleği, teknolojinin kolaylık sağlaması ve uygunsuz kullanımı gibi iki genel temanın öne çıktığı görülmektedir.

Makine çevirisi ve çevirmenlik mesleği teması kapsamında katılımcılar farklı görüşlere sahiptir. Ç1, çevirmenlerin aktif rolünün azalacağı endişesini şu şekilde dile getirmektedir:

“Çeviri Teknolojileri, çevirinin hızlı ve sistematik yapılması ve aracın hafızasında sözlük olması açısından avantajlı; ancak çeviri etkinliğinin giderek makineye yaptırılması sonucu çevirmenlerin aktif olarak işi yapamayacağını düşünüyorum. Bu şekilde çevirmenlerin mesleğinin gelecek zamanda makine çevirisini düzeltmenliğine evrileceğini öngörüyorum.”

Ç2 ise, yapay zekanın insan çevirmenin yerini alamayacağı yönündeki görüşlerini şu şekilde belirtmektedir:

“Görünen o ki yapay zeka bir süre, çevirmenlerin ve hatta öğretmenlerin bile yerini alabilecek gibi görünecek ancak gerçekte insanoğlunun iletişime olan bağlılığı ve sosyal bir canlı olması sebebiyle bu bir süre sonra değişecek bir algı. Özellikle de Türkçe gibi birçok anlama gelen ifadenin olduğu, tabiri caizse lastik gibi kelimelerin çekildiği bir dilde yapay zeka ancak %80 oranında doğruluk ile çalışabilir.”

Ç3 de “Makineleşme ne kadar hızlı gerçekleşirse gerçekleşsin, insan zekâsıyla, tecrübesiyle ve emeğiyle üretilen her metin en doğru şekilde ereke dile çevrilecektir.” ifadesiyle benzer şekilde insan zekâsı, tecrübesi ve emeğine vurgu yapmaktadır.

İkinci tema olan teknolojinin kolaylık sağlaması ve uygunsuz kullanımı başlığı altında, çeviri teknolojilerinin çevirilerin hızlı yapılması anlamında olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Ç10, “Çeviri teknolojileri çevirmenlere hız ve tutarlılık açısından pek çok avantaj sağlıyor ama aynı zamanda profesyonel olmayan, düzgün çeviri yapamayan herkesin de çeviri piyasasına rahatça girebilmesine olanak sağlıyor.” diyerek hem çeviri ücretlerinde hem de kalitesinde düşüşe neden olduğunun altını çizmektedir. Bu durum, teknolojinin doğru kişiler tarafından uygun şekilde kullanılmasının önemini vurgulamaktadır.

7) Herhangi bir çevirmenlik örgütüne üye misiniz? Bu örgütlerin çevirmenlerin çalışma koşullarının düzeltilmesi konusunda etkin olduğunu düşünüyor musunuz?

Çevirmenlik mesleğine yönelik örgütlerin Türkiye çeviri piyasasında ne derece etkin olduğuna dair genel bir fikir edinmek amacıyla sorulan soruya katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde elde edilen verilerin üyelik durumu, örgütlerin etkinliği, meslek birliği ve dayanışma eksikliği temaları halinde gruplandırılabilceği görülmektedir.

Verdikleri cevaplara göre katılımcılardan hiçbiri herhangi bir çeviri örgütüne üye değildir. Katılımcıların bazıları örgütlerin etkin olduğunu düşünürken, diğerleri bu konuda şüphelerini ifade etmektedir. Örgütlerin çevirmenlerin haklarını koruyacak önlemler alıp almadığı ve mesleğin daha fazla tanınması için çaba gösterip göstermediği konusunda farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Herhangi bir çeviri derneğine üye olmadığını belirten Ç5, derneklerle ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Elbette sadece çeviri örgütleri/dernekleri değil gerçek derdi ilgili mesleğin sorunlarını çözmek olan tüm meslek örgütleri veya derneklerinin faydalı olacağını düşünüyorum. Ancak öncelikle bu örgüt ve derneklerin her türlü güç ilişkilerinden, ideolojik ön yargılardan ve kişisel hırslara kapılmış yöneticilerden arındırılmış olması gerekir. Maalesef ülkemizde bu bakımdan iyi bir durumda olduğumuzu düşünmüyorum.”

Ç3 ise aksi yönde görüş bildirmektedir:

“Herhangi bir çevirmenlik örgütüne maalesef üye değilim. Bu örgütlerin çevirmenlerin çalışma koşullarının düzeltilmesi konusunda tam olarak etkin olduğunu düşünmüyorum. Tabii ki yapılan çalışmalar kayda değer. Ancak kendi bünyelerindeki çevirmenlerin bu koşullardan daha olumlu etkilendikleri kanısındayım. Birlik ve örgüt olmak mesleğin değer görmesini konusunda son 15 yılda belli bir yere elbette geldi. Yine de tartışmaya açıktır.”

Soruyla ilgili bir diğer önemli tema ise meslek birliği ve dayanışma eksikliğidir. Ç8’in işbirliği ve dayanışma eksikliği konusundaki görüşleri şu şekildedir:

“Çeviri sektörü de kendi içinde bütünleşik bir tavır ve hak arayışı içinde olduğunu düşünmüyorum. Gerek akademisyenler gerekse sektörde aktif olarak çalışan ve piyasadan çekilmiş çevirmenler kendileri faydasına bireysel bir durum yoksa elini taşın altına sokmaktan geri duruyor ve mücadele etmiyorlar. Daha bireysel ve meslek birliği olmayan bir sektör olarak görüyorum. Kimsenin kimseyi desteklemediği daha çok ayağını kaydırmaya çalıştığı bir sektör.”

Ç5 de örgütlerin oluşumuna şüpheyle yaklaşmakta, öncelikle bu örgüt ve derneklerin her türlü güç ilişkilerinden, ideolojik ön yargılardan ve kişisel hırslara kapılmış

yöneticilerden arındırılmış olması gerektiğini düşündüğünü ancak ne yazık ki ülkemizde bu bakımdan iyi bir durumda olduğumuzu düşünmediğini dile getirmektedir.

8) Çevirmenlik mesleğinin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çevirmenlik mesleğinin geleceği hakkında yapılan görüşler incelendiğinde, belirgin temalar ortaya çıkmaktadır. Bu temalar, yapay zekanın etkisi, çevirmenlik mesleğinin geleceği ve teknolojik değişim ve adaptasyon olarak sıralanabilir.

Yapay zekanın etkisi teması, çevirmenlik mesleğinin geleceğinde önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar, yapay zekanın çeviri süreçlerini dönüştürerek çevirmenlerin rolünü yeniden tanımladığını belirtmektedir. Yapay zeka destekli çeviri programlarının yaygınlaşmasıyla birlikte çeviri işinin daha otomatik hale geleceği ve çevirmenlerin yapay zeka araçlarını etkin bir şekilde kullanabilme yeteneğinin önemli hale geleceği vurgulanmaktadır. Ç8, “Çevirmenlik mesleğinin büyük ölçüde ortadan kalkacağını düşünüyorum. 10 yıl içinde tüm sektöre yapay zekanın hakim olacağını ve yapay zekayı kullanmayan veya yapay zeka geliştiremeyen çevirmenlerin sektör dışı kalacağını düşünüyorum.” diyerek bu konuda karamsar bir tablo çizmektedir.

Çevirmenlik mesleğinin geleceği başlığı altında değerlendirildiğinde katılımcılar yapay zekanın çevirmenlik mesleğini nasıl etkileyeceği konusunda farklı görüşler bildirmektedir. Bazıları, yapay zekanın çevirmenlik mesleğini büyük ölçüde ortadan kaldıracığını düşünmektedir. Örneğin Ç1, çeviri işinin insan temelli olmayıp makine odaklı olacağını düşündüğünü dile getirmektedir. Bazı katılımcılar ise insan çevirmenlerin öneminin ve gerekliliğinin hala devam edeceğini vurgulamaktadır. Ç9’un aşağıdaki ifadesi bunun altını çizmektedir:

“Çevirmenlik mesleğinin geleceği, teknolojik gelişmelerin etkisiyle şekilleniyor. Otomasyon ve yapay zeka çeviri süreçlerini dönüştürüyor ve bu da çevirmenlerin rolünü yeniden tanımlıyor. Bununla birlikte, insan çevirmenlerin önemi ve gerekliliği hala oldukça büyük. Özellikle edebi eserler, hukuki belgeler gibi alanlarda çevirmene her zaman ihtiyaç duyulmaya devam edilecektir. Yine de çevirmenlik mesleği teknolojik gelişmelere ayak uydurarak evrilecek gibi görünüyor.”

Teknolojik değişim ve adaptasyon teması dahilinde katılımcılar çevirmenlik mesleğinin geleceğinin teknolojik değişimlere bağlı olduğunu ve çevirmenlerin bu değişimlere ayak uydurarak bilgi ve becerilerini geliştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Ç5 teknolojiye uyum sağlamanın gerekliliğini şu şekilde vurgulamaktadır:

“Çevirmenler teknolojideki bu hızlı gelişimi, ancak kendilerini yeni süreçlere, teknolojilere adapte ederek, onlarla ilgili bilgi ve deneyimlerini artırarak bunu avantaja dönüştürebilirler. Bunun için Udemy ve edEx gibi online platformlardan veya online dil araçları geliştiren şirketlerin sunduğu eğitimlerden faydalanabilirler. Teknolojiyi geriye alma gibi bir imkan olmadığına göre ona ayak uydurmak bir anlamda yetişmek gerekiyor diye düşünüyorum.”

Çevirmenlik mesleğinin önemi teması, çevirmenlik mesleğinin geleceğine dair duyulan kaygıların yanı sıra mesleğin isteğe bağlı yapılacak bir meslek olduğu düşüncesini içermektedir. Bazı katılımcılar, çevirmenlik mesleğinin parlak bir gelecek vadetmediğini düşünseler de, hala çeviri yapmayı istediklerini belirtmektedirler. Bu durum, çevirmenlik mesleğinin sadece maddi kazanç değil, aynı zamanda kişisel istek ve tutkuyla yapılabilecek bir meslek olduğunu yansıtmaktadır.

9) Çevirmenlik mesleğinin değer kazanması için eğitim kurumlarına önerileriniz nelerdir?

Bu soruya verilen cevaplardan elde edilen ana temalar arasında eğitim içeriğinin güncellenmesi ve uygulamaya dönük olması, mesleki deneyim ve uygulama fırsatları, çeviri piyasasını tanıma öne çıkmaktadır.

Eğitim içeriğinin güncellenmesi ve uygulamaya dönük olması teması çerçevesinde katılımcılar, öğrencilerin piyasa koşullarına uygun yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Öğrencilerin sadece dil becerilerini değil aynı zamanda mesleki deneyim, yapay zeka araçlarının kullanımı, ekip çalışması ve iletişim becerileri gibi alanlarda da donanımlı olmaları gerektiği belirtilmektedir. Katılımcılar tarafından çevirmenlik eğitiminin yapay zeka, dil teknolojileri ve çeviri yazılımları gibi konuları kapsaması gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanmayı öğrenmeleri ve bu alanda yetkinlik kazanmaları önem taşımaktadır. Örneğin Ç9 “Eğitim kurumları, öğrencilere çeviri yazılımlarını, yapay zekayı ve diğer dil teknolojilerini kullanma becerisi kazandıracak pratik dersler sunabilirler.” diyerek uygulamaya yönelik dersler verilmesini önermektedir. Benzer şekilde Ç8 “Eğitim kurumları eğitimlerine yapay zekayı entegre etmeliler ve kuram odaklı eğitim yerine uygulamalı ve sektöre ihtiyacına yönelik bir uygulamalı eğitim yöntemini benimsemeliler.” diyerek eğitim kurumlarının eğitimlerine sektörün ihtiyacına yönelik bir eğitim yöntemini benimsemelerini tavsiye etmektedir.

Mesleki deneyim ve uygulama fırsatları konusuna değinen katılımcılar tarafından eğitim kurumlarının öğrencilere mesleki deneyim kazandıracak fırsatlar sunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, staj imkanlarının genişletilmesi ve öğrencilerin sektörle daha fazla etkileşim içinde olmalarının önemi üzerinde durulmaktadır. Örneğin Ç4, eğitim kurumlarının öğrencilere sunabileceği uygulama fırsatları konusundaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Öncelikle üniversitelerde birkaç yıldır tercümanlık türevi iki yıllık farklı isimli bölümlerin kurulmuş olmasını hiç doğru bulmuyorum. Bu iki yılın asla bir çevirmen yetiştirmek için yeterli olmadığını düşünüyorum. Özellikle uzmanlık alanlarının daha 2. sınıfta belirlenip çok daha uzun süreli staj çalışması yapılması gerektiğini düşünüyorum. On beş gün veya bir ay gibi komik süreler hiç yeterli değil. İzlediğim filmlerde veya dizilerde öyle komik ve yetersiz çeviriler var ki. Ya bilgisayar çevirisi ya da lise öğrencisi yapmıştır bu çeviriyi diye düşünüyorum bazen. Ayrıca tercümanlık bölümlerinde mutlaka dil laboratuvarının bulunması, öğrencilerin mümkün olduğunda sözlü çeviri eğitimine de tabi tutulması gerektiğini düşünüyorum. Öğrenciler haftada bir saat sözlü çeviri çalışması yaparsa zaten yazılı çevirmenliğe mahkûm edilmiş olur. Çok iyi bir potansiyeli varsa bile keşfetme imkânı bulamayabilir veya yeteri kadar pratik yapamayınca heyecanını yenemeyip umutsuzluğa kapılabilir. Öğrenciler sık sık yabancı konukların olduğu ve simultane çevirilerin yapıldığı kongre, seminer gibi ortamlara götürülmeli.”

Ç10 ise öğrencilerin çevirinin yapıldığı farklı alanlarda örneğin yayınevi, danışmanlık şirketi, altyazı çevirisi yapan bir film stüdyosu gibi yerlerde staja gönderilmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Katılımcılar tarafından eğitim kurumlarının öğrencilere piyasa koşulları hakkında bilgi vermesi ve sektörle ilişkilerini geliştirmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda, öğrencilere mesleki becerilerini geliştirmeleri için sürekli eğitim ve mesleki gelişim programları sunulması önerilmektedir. Ç6’nın bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Öğrencilerin potansiyellerine göre sektördeki kurum ve kuruluşlara çok iyi yönlendirme yapılması gerekiyor. Belki okulların böyle bir zorunluluğu yok ama çevirmenlik sektörünün oluşması ve daha iyi yerlere gelmesi için bunu görev addetmeleri gerekiyor. Okurken aynı zamanda çeviri sektöründe çalışma hayatı başlayabilir, bu şekilde düzenlemeler yapılabilir. Okulda ilk sene yazılı ve sözlü çeviri ayrımı yapılabilir. Daha sonra teknik veya edebi bölümlere ayrım yapılabilir. Yani öğrenciler istekleri doğrultusunda çeviri bölümlerine ayrılabilir.”

Ç5, eğitim kurumlarının çevirmenleri yetiştirirken onları ümitsizliğe düşürmeden piyasanın durumu hakkında bilgilendirmeleri ve gerek çeviri teknolojileri gerek mesleğin sosyal ve ekonomik konumu ile ilgili olarak piyasa koşullarına hazırlamalarının çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca müfredatın bu bağlamda güncellenmesi ve ilgili eğitimleri veren akademisyenlerin piyasayı tanıyan, piyasanı kopuk olmayanlardan oluşması gerektiğinin altını çizmektedir.

Bu temalar, çevirmenlik eğitime yönelik yapılan önerilerin çeşitliliğini ve önemini yansıtmaktadır. Bu önerilerin dikkate alınması, çevirmenlik mesleğinin değer kazanması ve kalitesinin artırılması açısından önemli bir adım olabilir. Eğitim kurumlarının çevirmenleri piyasa koşullarına hazırlamaları, güncel teknolojilere odaklanmaları ve öğrencilerin becerilerini geliştirmeleri için destek olmaları, çevirmenlik eğitiminin kalitesini artıracaktır.

Çeviri sektöründen ayrılmış olan çevirmenlerin kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar genel olarak değerlendirilecek olursa çeviri eğitimi alma kararı, genellikle çevirmenlerin kendi tercihlerine dayanmaktadır. Bu kararı etkileyen başlıca faktörler arasında bireysel yetenek, ilgi, kariyer algısı ve iş olanakları yer almaktadır. Çevirmenlerin profesyonel çeviri deneyimleri, farklı sektör, alan uzmanlığı ve çeviri teknolojileri kullanımını içermektedir. Çevirmenlerin çeviri piyasasından çekilme nedenleri arasında maddi kaygılar, zaman baskısı, iş yükü fazlalığı, iş güvencesi eksikliği, sağlık sorunları ve ailevi gerekçeler bulunmaktadır. Ayrıca çevirmenler genel olarak iş hayatı ile özel hayat arasında sınır koyulamamasından yakınmaktadır.

Çeviri teknolojilerinin çeviri piyasasını nasıl etkilediği konusunda ise çevirmenler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bir taraftan çeviri teknolojilerinin sunduğu imkânların çevirilerin hızlı ve sistematik bir şekilde yapılmasını sağladığı dile getirilirken diğer taraftan bu teknolojilerin nihayetinde çeviri kalitesinde bir düşüşe neden olabileceği endişesi ifade edilmiştir. Çevirmenlik mesleğinin geleceği hakkında fikirlerini beyan eden çevirmenlerden bazıları yapay zekanın ve çeviri teknolojilerinin etkisiyle çevirmenlik mesleğinin tanımının değişeceğini, çevirmenlerin artık çeviriden ziyade düzeltme, kontrol, yerleştirme gibi alanlara yoğunlaşacağını dolayısıyla çevirmenlerin rolünün yeniden tanımlanacağını dile getirmiştir. Bazı katılımcılar ise ne olursa olsun, insan çevirmenlerin önemini ve gerekliliğinin devam edeceğini savunmaktadır.

Nihayetinde tüm çevirmenler teknolojik değişimlere uyum sağlamanın ve bu konudaki bilgi ve becerileri geliştirmenin çevirmenler için önemli olduğu noktasında hemfikirdir. Çalışmaya katılmış olan çevirmenlerin tümü herhangi bir çeviri örgütüne üye olmadıklarını belirtmiştir. Örgütlerin çevirmenlerin haklarının korunması ve mesleğin tanıtılmasındaki etkinlikleri konusunda ise çevirmenler farklı görüşlere sahiptir. Bir kısmı örgütlerin çeviri sektöründe etkin olduğunu düşünürken bir kısmı aksi yönde fikir beyan etmiştir.

Akademik çeviri eğitimi konusunda fikirlerini belirten çevirmenler öğrencilere mesleki deneyim ve uygulama fırsatları sunulmasının, çeviri piyasasının tanıtılmasının, yapay zeka, dil teknolojileri ve çeviri yazılımlarının eğitimde yer almasının önemini vurgulamıştır.

Nihayetinde kişisel istek ve tutkuyla yapılabilecek bir meslek olarak değerlendirilen çevirmenlik mesleğinden çeşitli nedenlerle ayrılmış olan çevirmenler, sahip oldukları becerilerden, yabancı dil öğretimi başta olmak üzere farklı alanlarda faydalanmaktadır.

4.2. Çeviri İşletmesi/Proje Yöneticileri ile Gerçekleştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Tematik Analizi

1) Nitelikli bir çevirmeni nasıl tanımlarsınız?

Çalışmanın çıkış noktasındaki temel sorulardan bir olan “Nitelikli çevirmenler çeviri sektöründen çekiliyor mu?” sorusunu hakkıyla cevaplayabilmek için öncelikle sektörün nitelikli çevirmeni nasıl tanımladığına bakılması yerinde olacaktır. Yönetici unvanını taşıyan katılımcıların bu amaçla sorulan soruya verdikleri cevaplar analiz edildiğinde eğitim, dil yeterliliği, profesyonellik ve iş ahlakı, uzmanlık ve deneyim, araştırma becerisi gibi bazı ortak temalar ortaya çıkmıştır.

Eğitim teması, katılımcılar arasında sıkça vurgulanan bir konudur. Nitelikli bir çevirmenin üniversitede çeviri eğitimi almış olması gerektiği üzerinde birleşen katılımcılar, çeviri eğitiminin teorik ve pratik alanlarında kendini geliştirmiş olmasının önemine değinmektedir. Y1, “Mutlaka üniversitede çeviri eğitimi almış olmalı. Çeviri eğitimi almış olanlarla çalışmamız çok daha kolay oluyor.” diyerek çeviri eğitiminin önemini vurgularken Y2, “Yükseköğretim kurumlarında öğretim görmüş, çeviri eğitiminin hem teorik hem de pratik alanlarında kendini geliştirmiş çevirmenler kısaca nitelikli çevirmenler olarak tanımlanabilir.” ifadesiyle yine eğitimin gerekliliğinin altını

çizmektedir. Y5 de bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmektedir: “Benim için nitelikli çevirmen öncelikle eğitilmiş olmalı. Mütercim tercümanlık, dil edebiyat veya yabancı dil öğretmenliği bölümlerinden birinden mezun olmalı.”

Dil yeterliliği teması, katılımcıların dile getirdikleri bir diğer niteliklerdir. Y4, “yabancı dile hakim olmalı”, Y5, “Türkçeyi çok iyi kullanmalı dilbilgisi kurallarına hakim olmalı”, Y7 “çok iyi seviyede dil yeterliliğine sahip olmalı” Y8 ise “dil kurallarını bilmeli” ifadeleriyle bu temanın altını çizmiştir.

Profesyonellik ve iş ahlakı teması da çevirmenlerin niteliklerinde önemli bir yer tutmaktadır. Y4 “Nitelikli bir çevirmen öncelikle işine saygı duymalı. İşleri mutlaka söz verdiği zamanda teslim etmeli. Yoksa müşteriye karşı biz zor durumda kalıyoruz. Sonuçta müşteri ile doğrudan iletişim halinde olan biziz.” diyerek çevirmenin profesyonel bir tutum sergilemesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, Y8 katılımcısı da çevirmenlerin işlerini özenle yapması ve kaliteyi ön planda tutması gerektiğini vurgulamak üzere şunları söylemektedir:

“Bizim işimizde de kalite önemli. Bazı arsız çevirmenler de gördük bu süreçte. Google translate’ten yaptığı çeviriyi kendi çevirisi gibi gönderip, “Evet Google translate’le yaptım” diye utanmadan söyleyen çevirmenler oldu. Sözleşme gibi ciddi metinleri bu şekilde trajikomik hatalarla gönderen ve bir daha çalışmadığımız çevirmenler oldu. Sanırım çeviri dünyasında böyle bir handikap var. Her yabancı dil bilen çeviri yapabilir sanılıyor ama bu yanlış. Her yabancı dil bilen iyi çeviri yapamaz. Çevirinin dinamikleri vardır. Bunu bilip çeviriye sadece iki dili birbirine çevirmekten ibaret sanmayan, düşünen ve yaptığı işi bir kez daha gözden geçirip teslim ettiğinde kalitesinden emin olan çevirmenlerle çalışıyoruz. Dikkatli, özenli, dil kurallarını bilen ve en önemlisi hakim olduğu metin türlerini ve alanları iyi belirlemiş, ne yapmak istediğini bilen kişidir çevirmen.”

Çevirinin zamanında teslimi Y1, Y3, Y4 ve Y6 katılımcıları tarafından özellikle dile getirilmiş bir unsurdur. Y3, nitelikli çevirmeni tanımlarken şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Nitelikli bir çevirmen, bütün olarak ele alabileceğimiz çevirmendir. Yalnızca iş kalitesiyle değil aynı zamanda Zamanında teslim, maillere hızlı dönüş, hata tespiti karşısındaki duruşu, yeniliklere açık olması, farklı çalışma sistemlerine uyumu (Farklı bir bilgisayar programında çalışma, farklı bir şekilde projenin ilerleyişine katkı sağlama vs.) göz önüne alınarak karar verilebilir. Elbette belli platformlardaki üyelikleri varsa sektördeki notu/puanı göz önüne alınır ve elbette deneyim yılını ve uzmanlıklarına bakılır.”

Uzmanlık ve deneyim teması da çevirmenlerin niteliklerinde öne çıkan bir tema olarak görülmektedir. Katılımcılar, çevirmenlerin kendilerini hangi alanda uzmanlaştıklarına göre iş almaları gerektiğini ve bu alanda kendilerini geliştirmeleri gerektiğini belirtmektedir. Y8 katılımcısı çevirmenlerin farklı alanlarda uzmanlaşmalarının önemine vurgu yaparken, Y7 katılımcısı “Örneğin İngilizceden Türkçeye hukuki tercüme yapan birinin hukuki terimleri Türkçedeki kullanıma eşdeğer hale getirmesi lazım. “Letter of Consent” ifadesinin İzin yazısı yerine “Muvafakatname” şeklinde tercüme etmesini bekleriz.” diyerek uzmanlığın yanı sıra genel kültür bilgisinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Y5 ise nitelikli bir çevirmenin en az beş yıllık deneyime sahip olması gerektiğini belirtmektedir.

Son olarak Y1 katılımcısı çevirmenin sahip olması gereken araştırma becerisi niteliğine vurgu yapmıştır. Bir çevirmenin dil bilmek dışındaki en önemli becerisinin araştırma yapabilme becerisi olduğunu çünkü bu beceriye sahip bir çevirmenin karşılaştığı sorunların üstesinden gelebileceğini düşündüğünü ifade etmiştir.

Sonuç olarak, katılımcılar tarafından verilen cevaplar sektörde nitelikli bir çevirmenin nasıl tanımlandığına ilişkin fikir vermektedir. Bu göre nitelikli bir çevirmen akademik olarak çeviri eğitimi almış, yaptığı işe ve teslim tarihlerine özen gösteren, deneyimi ve uzmanlığı ile belli bir duruşu olan, araştırma becerisine sahip çevirmendir.

2) Bir çevirmenin hangi tutum ve davranışları onunla iş ilişkinizi kesmenize neden olur?

Çeviri sektöründe çalışanların tutum ve davranışları, iş ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu soruyla çeviri sektöründeki yöneticiler tarafından kabul görmeyen çevirmen tutum ve davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplar doğrultusunda bir tematik analiz yapıldığında, iş ilişkilerini sonlandırma nedenlerini belirleyen bazı ana temalar ortaya çıkmaktadır. Bunlar iş etiği ve özen, iletişim ve işbirliği, zaman ve sorumluluk, kalite ve profesyonellik başlıkları altında toplanabilir.

İş etiği ve özen temasında çevirmenlerin iş etiğine aykırı davranışlar sergilemesi, işlerine özen göstermemesi, zamanında teslimat yapmaması gibi iş ilişkilerini olumsuz etkileyen durumlar yer almaktadır. Y1 iş etiğine vurgu yaparak şunları dile getirmektedir:

“İş etiğine aykırı davranışlar sergilemesi. İşine karşı özensiz olması. Zaman zaman müşterilerimizi çalmaya çalışanlar oluyor. Rahatsız edici bir durum. Böyle durumların önüne geçmek için sözleşme yapıyorum. 2 yıl boyunca yakınımnda işyeri

açmasının ve müşterilerimle iş yapmasının önüne geçmek için Rekabet Sözleşmesi yapıyorum.”

Y5 ve Y8 piyasadaki çeviri motorlarından faydalanarak çeviri yapan ve bu çevirileri herhangi bir kontrolden geçirmeksizin kendilerine ileten çevirmenlerle iş ilişkilerini kestiklerini dile getirmektedir.

İletişim ve işbirliği teması altında katılımcılar ihtiyaç duyulduğunda ulaşılır durumda olmayan, kendilerine gelen mesaj ve çağrılara dönüş yapmayan, proje sürecinde işbirlikçi bir tutum sergilemeyen çevirmenlerle çalışmayı tercih etmediklerini ifade etmektedir. Y3, çevirmenlerin üslup, işbirliği ve iletişim özelliklerine dikkat ettiğini şu ifadelerle dile getirmektedir:

“En başta üslubu. Proje hakkında belirtilen hususlara uymaması, parayı çok ön planda tutarak iş yapması. Şöyle ki sektörümüzde ciddi bir emek sömürüsü söz konusu ancak bir projeye başlamadan proje için pazarlık yapılması benim için kırmızıçizgidir. Burada kişisel olarak aklıma ilk gelen şey projenin kalitesinin paraya göre belirleneceği ve gerekli özenin gösterilip gösterilmeyeceği konusu olur. Bu nedenle buradaki tavırlar benim için çok kritiktir.”

Zaman ve sorumluluk teması çevirmenlerin işlerini zamanında teslim etmemesi, mazeret sunmadan aksatmaları veya iş terminlerine uymamaları gibi işverenlerin memnuniyetsizliğine yol açan durumları içermektedir. Y4, özellikle çevirilerin teslimi konusunda kendilerini zor durumda bırakan çevirmenlerle tekrar çalışmayı tercih etmediğini belirterek, çevirmenin dürüst davranıp en baştan çeviriyi yapamayacağını söylemesi halinde başka çözümler üretilmesinin mümkün olduğunun altını çizmektedir. Bu temalar, çevirmenlerin iş ilişkilerindeki olumsuz etkilerini ve işverenlerin tercihlerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. İşverenler, bu temaları dikkate alarak iş ilişkilerini sürdürme veya sonlandırma kararları alabilirler.

3) Çevirilerin fiyatlandırmasında nasıl bir politika izliyorsunuz?

Çeviri fiyatlandırması konusunda sorulan soru karşılığında alınan cevapların analizi sonucunda fiyatlandırma esnekliği, emek, aciliyet ve dilin yaygınlık düzeyi, rekabetçi piyasa gibi temalar öne çıkmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun verdiği cevaplara göre sektörde standart olarak kullanılan bir fiyatlandırma sistemi bulunmamaktadır. Her ne kadar çev-bir gibi dernekler piyasaya düzen getirmek amacıyla yıllık fiyat listeleri yayınlasa da bunlara uyulmamaktadır. Sektörde fiyatlandırma konusunda bir esneklik söz konusudur. Metin

türü, çeviri dili, aciliyeti, müşteri ilişkileri, çevirmen ilişkileri fiyat belirlemenin değişkenleri arasındadır. Y1, esnek bir fiyatlandırma politikası izlediklerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Piyasada kullanılması öngörülen bir fiyat listesi var ama buna uymamız mümkün değil. Rekabetçi bir piyasadayız. Listedeki fiyatların çok altında çalışanlar olduğu için liste fiyatlarıyla çalışmamız mümkün olmuyor. Fiyatı işe göre belirliyoruz. Çevirinin tamamlanması için verilmesi gereken emeğe göre bir fiyat belirliyoruz ve müşterimize sunuyoruz. Zaman zaman pazarlık sonucu fiyatımızı düşürdüğümüz de oluyor. Sürekli çalıştığımız firmalarla daha dengeli bir ücretlendirmemiz var. Onlarla süreç daha şeffaf ilerliyor. 1000 karakter üzerinden sayfa başına bir fiyat belirliyoruz ve o firmadan gelen tüm işleri o fiyat üzerinden yapıyoruz. Hatta yurt dışı ile çalışabilmek için proz’a üye olduk. Orada bile tahmini ortalama fiyat teklifi verdiğimizde havuzda iş almamız çok zor oluyor. Ortalamanın altında teklif vermemiz gerekiyor. Yani fiyat dengesizliği sadece Türkiye için geçerli değil.”

Ayrıca fiyatlandırmaya tabi tutulacak sayfa sayısının belirlenmesinde de bir esneklik söz konusudur. Y1 çeviri sayfasını 1000 karakter üzerinden tespit ettiklerini söylerken, Y8, çevrilecek metni Trados üzerinden analiz ettiklerini ve çıkan “no match”e göre belirlediklerini ifade etmektedir.

Fiyatlandırmada etkili olduğu ifade edilen bir diğer önemli tema çeviriye verilecek emek temasıdır. Y1, Y2 ve Y4 katılımcıları fiyat belirlerken çeviriye verilecek emeği ön planda tuttukları ifade etmektedir. Y4, genellikle gelen işin zorluğuna, o işe harcanacak emeğe göre bir fiyat belirlediklerini açıkça belirtmektedir.

Aciliyet ve dilin yaygınlık düzeyi fiyatlandırma konusunda öne çıkan temalar arasındadır. Müşterilerin çeviriyi ne kadar kısa sürede istedikleri ve çevirinin hangi diller arasında olduğu ilgili çeviri karşılığında beklenen ücreti etkilemektedir. Y5 konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“İlk olarak çevrilecek metni incelerim. Fiyatı ona gör belirlerim. Hangi dilde olduğu önemli. Az kullanılan dillerden biriye ücreti yüksek olur. Ayrıca acil çeviriler için de farklı bir fiyat uygulanır. Kalite fiyata yansır. Kaliteli çeviri isteyen müşteri daha fazla ödemeye razı olur. Ucuza çeviri yaptırıp memnun kalmayanlar kaliteli çevirinin kıymetini anlar. Serbest çevirmenlere göre çeviri karşılığında daha yüksek ücret alıyoruz çünkü bizim yaptığımız çeviri konusunda yasal bir sorumluluğumuz var. Ayrıca işletme giderlerimizi de karşılamamız gerekiyor.”

Y8 de benzer şekilde dilin yaygınlığına göre fiyatlandırma yaptıklarını dil ne kadar nadirse ücretin de o kadar yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Çeviri sektöründe rekabetçi piyasa teması, fiyatlandırma konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Y1, piyasada kullanılması öngörülen bir fiyat listesi olduğunu ancak buna uymalarının mümkün olmadığını çünkü rekabetçi bir piyasada olduklarını ve listedeki fiyatların çok altında çalışanlar olduğu için kendilerinin de liste fiyatlarıyla çalışamadıklarını dile getirmektedir. Bunu destekleyecek şekilde Y4 de şunları dile getirmektedir:

“Çeviri piyasası çok rekabetçi. Genellikle gelen işin zorluğuna o işe harcanacak emeğe göre bir fiyat belirliyoruz ama müşteri diğer bürolardan da fiyat alıyor ve en ucuza kim yapıyorsa ona iş yaptırıyor. Buradaki yani Yalova’daki çeviri işletmelerinin oluşturduğu bir WhatsApp grubu var. Bu grupta matbu evrakların falan çeviri ücretleri listeleniyor. Ama buna da pek uyulduğu söylenemez. İşyeri olmayan, vergi, kira, sigorta gibi giderleri olmayan çevirmenler daha ucuza yapıyor çeviriyi ama bizim işi çevirebilmemiz için çok düşük fiyatlar vermemiz mümkün değil.”

Sonuç olarak bu temalar, çeviri sektöründeki fiyatlandırma politikalarının karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Rekabetçi piyasa koşulları, buna bağlı esnek uygulamalar, çeviriye verilecek emek, işin aciliyeti ve çeviri dili gibi faktörler, çeviri fiyatlandırmasında önemli rol oynamaktadır.

4) Herhangi bir çeviri/çevirmen derneğine üyeliğin sektör açısından önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Sizin böyle bir üyeliğiniz var mı?

Çeviri derneklerinin Türkiye piyasasındaki konumu ve algısı konusunda bilgi edinmek üzere sorulan bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar analiz edildiğinde üyelik durumu, derneklerin etkisi ve piyasanın düzenlenmesindeki rolü olmak üzere üç tema öne çıkmaktadır.

Üyelik durumu teması ele alındığında katılımcılardan çeviri işletmesi sahibi konumundakilerin genel olarak en az bir derneğe üye olduğu ancak proje yöneticileri arasında dernek üyesi olan bir katılımcı bulunmadığı görülmektedir. Y4, henüz bir derneğe üye olmadığını ancak olmayı düşündüğünü ifade etmektedir. Y5, “Sektörde alanımızla ilgili hemen hemen tüm derneklere üyeyiz. Akreditasyonumuz var. Ben ayrıca bilirkişiyim. Dernekler önemli. Piyasanın düzene sokulmasında etkileri olmalı.” şeklinde

beyanda bulunmaktadır. Y3 ise Türkiye özelinde dernek üyeliğinin gerekli olduğunu düşünmediğini şu şekilde dile getirmektedir:

“Türkiye özelinde bunun gerekli olduğunu düşünmüyorum. Aktif üyeliğim yok. Ancak Sözlü çeviri için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Konferans Çevirmenleri Derneğine üye olunması kesinlikle çok önemli kriter. Ancak yazılı çeviri için uluslararası platformlara kayıt olunması gerektiğini ve buralardan belli konferanslara katılarak bunları portföylere eklemeyi önemsiyorum.”

Derneklerin etkisi konusunda katılımcılar farklı görüşlere sahiptir. Y1, “İsteyen herkes kolayca çeviri bürosu açabiliyor. Bu konuda dernekler hiçbir şey yapamıyor.” diyerek derneklerin etkisizliğine vurgu yaparken Y4 derneklerin çeviri sektörü açısından faydalı olabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Derneklerin piyasanın düzenlenmesindeki rolü teması bağlamında katılımcılar, derneklerin sektöre standart getirme açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Y5, piyasanın düzene sokulmasında derneklerin önemli bir rolü olduğunu altını çizmektedir. Bu temalar, dernek üyeliğinin çeviri sektöründe çeşitli açılardan etkisi olduğunu ve sektördeki gelişmeleri hızlandırabileceğini göstermektedir. Katılımcıların görüşleri, derneklerin sektördeki standartları belirleme ve rekabeti düzenleme gibi önemli fonksiyonlara sahip olduğunu vurgulamaktadır.

5) Çeviri teknolojilerindeki gelişmeler çeviri sürecinizi ve fiyatlandırma politikanızı nasıl etkiledi?

Bu soruyla gelişen çeviri teknolojilerinin çeviri sektörü özellikle de fiyatlandırma politikaları üzerindeki etkileri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Tematik analiz sonucunda belirlenen ana temalar şunlardır: niteliksiz kişilerin çeviri yapmasına zemin hazırlaması, insan faktörü ve kalite kontrol, hız ve verimlilik artışı ve fiyatlandırmadaki değişimler.

Çeviri teknolojilerinin niteliksiz kişilerin çeviri yapmasına zemin hazırlaması bu soruda en fazla öne çıkan temadır. Çeviri teknolojilerinin gelişmesi ve hemen herkes tarafından ulaşılabilir olması sektöre girişleri kolaylaştırmıştır. Konu ile ilgili olarak Y2 şunları söylemektedir:

“Çeviri teknolojilerinin, yapay zekanın çeviri piyasasında hakim olmasıyla, artık yeterince dil bilmeyenler, hatta neredeyse hiç dil bilmeyenler bile çeviri yapabilmekte, böylece alanla ilgisi olmayanların piyasada mantar gibi çoğalmasına

neden olmakta ve bu her geçen gün artmaktadır. Bu durum pastayı bir hayli küçültmekte ve uzun yıllar bilgi ve deneyimini kullanarak, emek vererek çeviri yapanların motivasyonunu önemli ölçüde etkilemektedir. Ekonomik olarak da artık zor ayakta durabilecek bir durum ortaya çıkmıştır. Tecrübesiz, bilgisiz tercümanlar daha iyi reklam, tanıtım yapabilmekte ve çeviri konusunda yetersiz olmuş olsalar da teknolojiyi daha etkin kullanarak eksik ve yanlış çevirilerle de olsa piyasada yer bulabilmektedirler.”

Y5, “çeviri programlarını kullanıp ucuza iş yapan vasıfsız kişiler var.” diyerek aynı sorunun altını çizmektedir. Y7 de “yeterli tercümanlık niteliğe sahip olmayan kişiler de bu işe yöneldi” diyerek bu yöndeki görüşleri desteklemektedir.

Çeviri teknolojilerine dair elde edilen verilerden açığa çıkan bir tema da insan faktörü ve kalite kontroldür. Katılımcılar, çeviri teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte insan faktörünün öneminin arttığını vurgulamaktadırlar. Özellikle, Y4 ve Y6 katılımcıları, teknoloji destekli çevirilerin kalitesiz olabileceğine ve mutlaka insan gözüyle kontrol edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Y3 de “Burada insan faktörü son kontrol eden konumunda olarak çok ama çok daha kritik bir rol oynuyor.” diyerek bu görüşü desteklemektedir. Y8 katılımcısı çeviri sürecindeki makine çevirisi ve insan çevirmen rolleri hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bundan on sene öncesine göre bir hayli ilerlemiş olsa da, yapay zekalı çeviriler daha bir süre insan beyninin düşünce yapısına ulaşamayacak bence. Yapay zeka destekli çevirilerde özellikle eril dişil kullanımlar bir düzene oturmamış durumda. Kadın – Erkek ayrımcılığı burada da söz konusu. Öyle ki yapay zekaya çeviri için evi temizler, bulaşık yıkar, ütü yapar gibi aktiviteleri yazdığınızda bunu kadına atfedilmiş roller olarak görüp “SHE” olarak çevirdiğini, aksine otomobil kullanır, eve ekmek getirir gibi aktiviteleri “HE” ile belirtmesi bunun örneği. Ancak evet ilerde makine çevirisi daha yaygınlaşacak ve çeviri büroları “Post-editing” denilen makine çevirisi düzeltmeleri anlamında faaliyet gösterecek. Biz de şu an ufak ufak buna başladık. Ama daha vakit var tam olarak insan çevirisinin yerini alması için. Fiyatlandırma da buna göre değişecek tabi ki.”

Bir diğer tema da çeviri teknolojilerinin sağladığı hız ve verimlilik artışıdır. Katılımcılar, çeviri motorlarının kullanımı sayesinde çeviri hızının arttığını ve projelerin daha kolay tamamlandığını belirtmektedir. Örneğin, Y1 ve Y6, çeviri teknolojilerinin dünya çapında çalışma imkanı sağladığını ve projelerin daha hızlı tamamlandığını vurgulamışlardır.

Çeviri teknolojilerindeki ilerlemeler, fiyatlandırma politikalarında değişimlere, daha doğrusu düşüşe neden olmuştur. Katılımcılar, artan rekabet ve teknoloji kullanımının yaygınlaşmasıyla fiyatların aşağı yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Özellikle, Y3 katılımcısı, makine çevirisinin kontrolü için daha düşük fiyat tekliflerinin verilmesinin sektörde yaygınlaştığını ifade etmiştir.

Bu temalar, çeviri sektöründeki teknolojik gelişmelerin ve fiyatlandırma politikalarının nasıl şekillendiğini ve sektördeki değişimleri nasıl etkilediğini göstermektedir.

6) Sizce nitelikli çevirmenlerin piyasadan çekilmesi gibi bir durum söz konusu mudur? Siz kendisiyle çalışmayı sürdürmek istemenize rağmen sektörel sorunlar nedeniyle kadronuzdan ayrılan bir çevirmeniniz oldu mu?

Nitelikli çevirmenlerin çeviri piyasasından çekiliyor olduğu hipotezi üzerine gerçekleştirilen bu çalışma açısından sektörde faaliyet gösteren yöneticilere sorulan 6. soru özellikle önem taşımaktadır. Verilen cevaplar doğrultusunda nitelikli çevirmenlerin sektörden çekilmesiyle ilgili olarak belirlenen önemli temalar şunlardır: nitelikli çevirmenin sektörden ayrılması, ücret politikaları ve ek iş olarak çeviri, nitelsiz çevirmenler.

Nitelikli çevirmenlerin sektörden ayrılması temasında katılımcılar farklı görüşler bildirmektedir.

Y1: “Zannetmiyorum. Çalıştığımız çevirmenlerin büyük çoğunluğu zaten çeviriyi ek iş olarak yapıyor. Aralarında öğretmenler, memurlar, akademisyenler var. Sektör kaynaklı bir işten ayrılma söz konusu olmadı.”

Y5: “İşinde iyi olanlar uzun vadede piyasada kalabilir.”

Y6: “Nitelikli çevirmen benim açımdan çeviri piyasasının katı bir piyasa olmadığını, esneklik ve yeniliğe açık olduğunu bilir, bu sayede piyasada kendi yerini bulur.”

Yukarıdaki ifadelerin ışığında Y1, Y5 ve Y6 böyle bir durumun söz konusu olmadığını nitelikli çevirmenlerin bir şekilde sektörde kendilerine yer bulduğunu ifade etmektedir.

Y2, Y3, Y4, Y7 ve Y8 katılımcıları ise tersi yönde görüş bildirerek böyle bir durumun yaşanmakta olduğunu dile getirmektedir:

Y2: “Kaliteli çeviri yapanların bir kısmının piyasadan çekileceğini ve piyasanın kısa sürede kalitesiz ve özensiz çeviri yapanlara kalacağını düşünüyorum.”

Y3:

“Evet, oldu. Ancak tüm gelirini çeviriden sağlayan nitelikli çevirmenlerden ziyade çeviriyi ek iş gibi ve/veya başka bir uzmanlık alanı olarak icra eden isimlerden bunu

duyduk. Ancak nitelikli çevirmenler MT post-editing'e sıcak bakmadıkları için önümüzdeki süreçte adapte olmayı reddederlerse doğal olarak sektörden çıkmış olma durumuyla karşılaşabilirler.”

Y4: “Evet oldu. Son bir yıl içerisinde üç veya dört çevirmenim artık çeviri yapmıyor. Üstelik bunlar düzenli olarak çeviri yapan ve işlerini düzgün yapan çevirmenlerimdi. Artık sektör değiştirdiklerini söylediler.”

Y7: “Evet maalesef. Nitelikli tercümanlar maalesef belirsiz piyasa koşullarında çalışmak yerine sabit işlerde kalmayı tercih ediyorlar.”

Y8:

“Evet. Yukarda bahsettiğim saçma sapan çeviri yapanlar ucuza çalıştıkları için idealist çevirmenler hakkını alamıyor. Her yabancı dil bilen çeviri yapabilir düşüncesinden hareketle çeviriyi meslek değil, ek iş ek para kaynağı gibi gören ve ucuz çeviri ücretleri nedeniyle piyasanın ücret dengesini düşüren çevirmenimsiler yüzünden kaliteli çevirmenler başka alanlara yöneliyor.”

Ücret politikaları ve ek iş olarak çeviri teması ele alındığında Y1, Y3 ve Y8 katılımcıları çalıştıkları çevirmenlerin büyük bir kısmının çeviriyi ek iş olarak yaptığını ifade etmektedir. Y7, iyi çevirmenlerin daha yüksek ücretler talep ettiğini, çeviri bürolarının da bunu karşılamakta zorlandığını dile getirmektedir.

Son olarak niteliksiz çevirmenler teması altında bazı katılımcılar çeşitli etkenlere bağlı olarak çeviri sektörüne girmiş olan niteliksiz çevirmenlerin piyasanın dengesini bozduğunu ve nitelikli çevirmenlerin piyasadan çekilmesine zemin hazırladığı görüşündedir. Örneğin Y2, “...neredeyse hiç dil bilmeyenler bile çeviri yapabilmekte, böylece alanla ilgisi olmayanların piyasada mantar gibi çoğalmasına neden olmakta ve bu her geçen gün artmaktadır. Bu durum pastayı bir hayli küçültmekte ve uzun yıllar bilgi ve deyimini kullanarak, emek vererek çeviri yapanların motivasyonunu önemli ölçüde etkilemektedir.” diyerek bu konudaki görüşünü belirtmektedir.

Bu temalar, nitelikli çevirmenlerin sektörde kalıp kalmama kararlarını etkileyen çeşitli faktörleri ve sektördeki dinamikleri anlamamıza yardımcı olmaktadır.

7) Çeviri piyasasının mevcut durumu hakkında ne düşünüyorsunuz ve gelecekte nasıl şekilleneceğini ön görüyorsunuz?

Katılımcıların soruya verdikleri cevaplar analiz edildiğinde kalitesiz çeviri, yasal düzenlemelerdeki sorunlar, çeviri teknolojilerinin etkisi, ekonomik kaygılar olmak üzere dört tema belirlenmiştir.

Katılımcıların çoğu kalitesiz çevirilerin artacağını düşünmektedir ve çeviri piyasasının geleceği hakkında endişelidir. Örneğin, Y2 “Kalitesiz çevirilerin, çoğalacağını, hatta bu durumun dilin bozulmasına dahi yol açacağını, kaliteli çeviri yapanların bir kısmının piyasadan çekileceğini ve piyasanın kısa sürede kalitesiz ve özensiz çeviri yapanlara kalacağını düşünüyorum.” diyerek endişelerini dile getirmektedir. Bu endişeler, çeviri sektöründe kalite standartlarının düşmesi ve dilin doğru şekilde aktarılamaması konusunda kaygıları yansıtmaktadır.

Bir diğer önemli tema, yasal düzenlemelerdeki sorunlardır ve buna bağlı olarak haksız rekabetin artabileceği endişesidir.

Y1: “Çok dengesiz bir piyasa. Yeterli yasal düzenleme yok. İşin eğitimini alanlara öncelik tanınmıyor. Bir yasal düzenleme olmazsa haksız rekabet olabilir, piyasa koşulları daha da kötüye gidebilir.”

Y5:

“Çeviri piyasasında belli bir düzen yok. Önüne gelen çeviri bürosu açabiliyor veya çeviri yapabiliyor. Piyasanın gelecekte nasıl şekilleneceğiyle ilgili net bir fikrim yok. Bu ülke sürprizlerle dolu. Her şey çok değişken ama gelecekteki durumu ile ilgili karamsar olduğumu söyleyebilirim.”

Bu ifadeleri ile Y1 ve Y5 işin eğitimini alanlara öncelik tanınmamasının haksız rekabete zemin hazırlayabileceğinin ve piyasa koşullarının daha da kötüleşebileceğinin altını çizmektedir.

Çeviri teknolojilerinin gelişmesi ve makine çevirisinin giderek baskın hale gelmesi ve çeviri bürolarının "post-editing" üzerine yoğunlaşması da önemli bir tema olarak öne çıkmaktadır. Y8 katılımcısı, makine çevirisinin artan önemine ve çeviri bürolarının bu alana odaklanmasına dikkat çekmektedir:

“Makine çevirisi giderek baskın hale gelecek ve çeviri büroları “post-editing” denilen makine çeviri düzeltmelerine yoğunlaşacak. Mevcutta çok fazla çeviri bürosu var bu da kaliteden ödün verilmesine neden oluyor. Ücret konusu hala sıkıntı ve iyi çevirmenlerin bu işi güzel ve hakkıyla yapma istekleri piyasada kötü çevirilere verilen değerden dolayı kırılıyor.”

Çeviri piyasasındaki dengesiz koşullar ve iş güvencesi sorununun sebep olduğu ekonomik kaygılar da belirgin bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Y4, çeviri piyasasının gittikçe kötüye gittiğini dile getirmektedir. Müşterilerin sürekli daha ucuza iş yaptırmak istediklerini ama diğer tarafta da çevirmenlerin emeklerinin karşılığını almak istediklerini

ve bunda haklı olduklarını ancak kendilerinin de işletme giderleri olduğunu ve çok arada kaldıklarını ifade etmektedir. Bu durum, sektördeki gelir adaletsizliği konularının önemini vurgulamaktadır.

Bu temalar, çeviri sektöründeki mevcut durumu ve gelecekteki olası gelişmeleri anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır. Kaliteli çeviri hizmetlerinin sürdürülebilirliği, teknolojik dönüşümün etkileri ve sektördeki yasal düzenlemelerin önemi, katılımcıların endişe ve öngörülerinde belirgin bir şekilde öne çıkan konulardır.

8) Sizce çeviri piyasasının başlıca sorunları neler?

Çeviri piyasasının başlıca sorunları üzerine yapılan analizde ortaya çıkan temalar incelendiğinde, sektördeki en önemli sorunların şu şekilde sıralanabileceği görülmektedir: nitelsiz çevirmenlerin yaygınlığı, mesleğin kurumsallaşamaması, rekabetin kaliteyi düşürmesi, iletişimsizlik ve şeffaflık eksikliği:

Çeviri piyasasının en büyük sorunlarından biri, nitelsiz çevirmenlerin yaygın olarak iş yapabilmesidir. Özellikle noterlerle anlaşma yaparak yeminli tercüman sıfatı alan ve eğitim seviyesi düşük olan bireylerin çeviri yapabilmesi, sektörde ciddi bir kalite sorununa yol açmaktadır. Bu durum, çevirilerin kalitesiz olmasına ve herhangi bir denetim mekanizmasının olmamasına neden olmaktadır. Örneğin, dil bilen herkesin çeviri yapabileceğini düşünmesi ve resmi bir düzenlemenin olmaması, sektördeki nitelsizliği artırmaktadır. Y2 bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Çeviri piyasasının temel sorunu, çevirmenlik mesleğinin gerçek anlamda hala kurumsallaşamaması, adını ve önemini duyuramamasıdır. Diğer önemli bir sorun ise, Türkiye’de kimlerin çevirmen olması veya olmaması gerektiği konusunda gerekli kriterlerin doğru olarak belirlenmemesidir. Piyasanın Mütercim Tercümanlık bölümlerinde yetişmiş binlerce tercümana değil, dil bildiğini -sanırım bilmediğini demek daha doğru olacaktır- bir kurs belgesiyle hatta basit bir beyan formuyla belgeleyenlerin hizmetine sunulmasıdır.”

Çevirmenlik mesleğinin gerçek anlamda kurumsallaşamaması ve öneminin yeterince duyurulamaması da sektörün temel sorunları arasında yer almaktadır. Türkiye’de kimlerin çevirmen olması gerektiği konusunda belirlenen kriterlerin yetersiz olması, nitelikli tercümanların piyasadan çekilmesine ve çeviri kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, çevirmenlik mesleğinin gerektirdiği yeterliliklerin tespit edilmesi ve belgelendirilmesi konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Y5’e göre bu konudaki en büyük sorunu şu şekilde dile getirmektedir:

“En büyük sorun herkesin çeviri bürosu açabiliyor olması. Bir manav bile gidip çeviri bürosu açabilir. Çevirmenler için bir meslek odası yok. Çeviri ve çevirmenlik konusundaki yeterliliklerin tespiti ve tescili yapılmıyor. Çeviri konusunda bilirkişi sayısı az. Bu alanda istihdam çok kısıtlı.”

Y7 sorunları şu şekilde sıralamaktadır:

- Her yabancı dil bilen bu işi yapmaya çalışması.
- Nitelikli tercümanların piyasadan çekilmesi
- Serbest piyasa olduğundan 1 sayfa için hiç alakası olmaya çok farklı fiyatların verilmesi
- Maalesef, noterlerin veya adliyelerin yeterli belge ve bilgisi olmayan tercümanlara yetki vermesi ve bunun için standart konulmaması”

Çeviri piyasasında yaşanan yoğun rekabet, kalitenin düşmesine ve çeviri hizmetlerinin ucuzlamasına neden olmaktadır. Çok sayıda çeviri bürosunun açılması, rekabetin artmasına ve kaliteden ödün verilmesine yol açmaktadır. Özellikle teknik alanlarda çeviri hizmetlerinin vazgeçilebilir bir hale gelmesi, sektördeki kalite standartlarının düşmesine sebep olmaktadır. Y1 bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Sektörün en önemli sorunu isteyen herkesin çeviri işletmesi açabilmesi ve da çeviri yapabilmesi. Noterlerden neredeyse hiç iş alamıyoruz. İşyeri olmayan bizim gibi işyeri, çalışan ve vergi giderleri olmayan kişiler noterlere çeviri yapıyor. Bu kişilerin nitelikli bir eğitimi falan da yok. Sadece yabancı dil bildikleri ve noterlerle anlaşma yapıp yeminli tercüman sıfatı aldıkları için iş yapabiliyorlar. Üstelik yaptıkları çeviriler de çok kötü. Zaten herhangi bir şekilde kontrol de edilmiyorlar.”

Çeviri sürecinde yer alan paydaşlar arasında iletişimsizlik ve şeffaflık eksikliği de sektörün önemli sorunlarından biridir. Y6’ya göre önemli bilgilerin paylaşılmaması ve kaybolması, çeviri sürecinin verimliliğini düşürmekte ve kaliteyi olumsuz etkilemektedir. İşveren, çeviri bürosu ve çevirmen arasındaki ilişkilerde yaşanan iletişim sorunları, sektördeki verimliliği azaltmaktadır.

Bu temalar, çeviri piyasasının karşılaştığı temel sorunları ve sektördeki kalite standartlarının düşmesine neden olan faktörleri açıkça ortaya koymaktadır. Niteliksiz çevirmenlerin yaygınlığı, mesleğin kurumsallaşamaması, rekabetin kaliteyi düşürmesi ve iletişimsizlik sorunları, sektördeki gelişmelerin ve iyileştirmelerin önünde engel teşkil etmektedir. Bu sorunların çözülmesi için sektörde daha etkin denetim mekanizmalarının oluşturulması, nitelikli tercümanların teşvik edilmesi ve iletişim kanallarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

9) Bu sorunların çözümlerine yönelik önerileriniz nelerdir?

Bu soruya verilen cevaplardan çıkarılan temaları arasında eğitim ve yeterlilik standartları, fiyatlandırma ve kalite standartları, yasal düzenlemeler temaları yer almaktadır.

Çeviri sektöründe eğitim ve yeterlilik standartlarının belirlenmesi ve denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Katılımcılar, çeviri işletmesi açabilme ve çeviri yapabilme için dil eğitimi almış olmayı ve belirli bir sınavdan geçmeyi önermektedir. Bu öneri, çeviri becerilerinin zamanla zayıflayabileceği gerçeğinden yola çıkarak belirli aralıklarla tekrarlanacak bir sınavın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu konuda Y1'in ifadeleri şu şekildedir:

“Çeviri işletmesi açabilme ve çeviri yapabilmek için kişilerin üniversitelerin dil eğitimi veren bölümlerinden mezun olmaları şart koşulmalı ve bu kişiler bir sınava tabi tutulmalı. Yabancı dil ve çeviri becerileri zamanla kaybedilebilen veya zayıflayabilen beceriler olduğundan bu sınav bir defaya mahsus olmamalı, örneğin 10 yılda bir tekrar edilmeli.”

Çeviri sektöründe fiyatlandırma ve kalite standartlarının belirlenmesi önemli bir temadır.

Y3 bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Öncelikle çevirmenlerden kesinlikle fiyat esirgemesi olmamalı. Post-editingte bile memnun edici fiyatlar belirlenmeli. Ülkemizde maalesef ekonomik koşullar ve sektörlerdeki öncelik sıraları çok değişken olabildiği için burada yapacağımız öneriler çok ütöpik kalabileceği gibi bir yandan da aslında toplumda kaliteyi hedef kitleye ulaştırmanın en önemli halkalarından biri olan çevirinin şirketlere neler kazandırabileceğini doğru şekilde sunarsak aslında sektöre kan vermiş oluruz.”

Y4, çevirilerin fiyatlandırması konusunda standart bir uygulama olması ve tüm çevirmenler ve işletmelerin buna uyması gerektiğini belirtmektedir.

Son olarak, dördüncü temada çeviri sektöründe yasal düzenlemelerin ve standartların oluşturulması gerekliliği öne çıkmaktadır. Katılımcılar, tercümanlık mesleğinin yasal zemine oturtulması, yeterli eğitime sahip olmayan kişilerin bu mesleği yapmasının engellenmesi ve çeviri işletmelerinin belirli standartlara uyması gerektiğini belirtmektedir. Bu konuda Y2 şunları söylemektedir:

“Çeviribilim Bölümleri yaptıkları yayınlarla farkındalık yaratmalı ve ilgili resmi kurumlarla görüşmeler yaparak sorun gündeme getirmelidirler. Türkiye’de faaliyet gösteren çeviri derneklerin çözüm üretmediği ortadadır. Yıllardan beri faaliyet göstermelerine rağmen piyasada ilerleme değil gerileme görülmektedir. Çeviri piyasasının sesini duyurma konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Herkese iş imkânı

sağlamak adına yabancı dil ile alakası olmayanların basit belgelerle tercüman olmalarının önüne geçilmelidir. Türkiye’de Tercümanın Adı Yok”

Bu temalar, çeviri sektöründe karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik katılımcıların önerilerini ve beklentilerini yansıtmaktadır. Eğitim standartlarının belirlenmesi, farkındalık yaratma, fiyatlandırma ve kalite standartlarının belirlenmesi, yasal düzenlemelerin yapılması gibi konular sektördeki gelişmeler için önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlar gene olarak değerlendirildiğinde nitelikli çevirmeni tanımlarken üniversitede çeviri eğitimi almış olma kriterini vurguladıkları görülmektedir. Ayrıca dil hakimiyeti, çevirilerin zamanında teslim edilmesi, kaliteye önem alan uzmanlığı ve deneyim de nitelikli çevirmenin tanımında öne çıkan unsurlardır. Yöneticiler özellikle işlerine özen göstermeyen ve çevirileri zamanında teslim etmeyen çevirmenlerle sorun yaşadıklarını dile getirmektedir. Yönetici pozisyonundaki katılımcılara göre Türkiye’deki çeviri piyasasında bir düzensizlik söz konusudur. Eğitimli çevirmenlere öncelik tanınmaması haksız rekabete yol açmaktadır. Çeviri piyasasında dengesiz koşullar ve iş güvencesi sorunları mevcuttur. Çeviri teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla sayıları artan niteliksiz çevirmenler kaliteyi düşürmektedir. Mesleğin kurumsallaşamaması ve yeterli yasal düzenlemelerin olmaması sorun teşkil etmektedir. Çok sayıda çeviri bürosu açılması rekabeti artırmakta ve kaliteyi düşürmektedir. Bir meslek odasının ve çevirmenlerin yeterliliklerini tespit edip denetleyecek standart bir sistemin olmaması sektör açısından ciddi sorun teşkil etmektedir. Bu boşluktan yararlanarak noterlerin yeterli belge ve bilgisi olmayan tercümanlara yetki vermesi çeviri sektörünü olumsuz etkileyen faktörler arasındadır.

Katılımcılara göre çeviri sektöründeki sorunların çözülebilmesi için daha etkin denetim mekanizmalarının oluşturulması ve nitelikli tercümanların teşvik edilmesi gerekmektedir. Eğitim ve yeterlilik standartlarının belirlenmesi ve denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Çeviri işletmesi açabilme ve çeviri yapabilme için dil eğitimi ve sınav şartı önerilmektedir. Çeviri becerilerinin zamanla zayıflayabileceği gerçeğinden yola çıkarak belirli aralıklarla sınav yapılması gereklidir. Çevirmenlik mesleğinin yasal zemine oturtulması, bir meslek odası kurulması ve yeterli eğitime sahip olmayan kişilerin bu mesleği yapmasının engellenmesi gerekmektedir.

SONUÇ

“Türkiye’deki çeviri piyasasının düzensizliği MYK’ya göre çevirmen olarak kabul edilen kişileri piyasa dışına itmektedir.” hipotezi ile yola çıkılan çalışmada hipotezin doğruluğunu sorgulamak üzere sorulan sorular yapılan literatür taramaları, içerik analizleri ve çevirmenler ve yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki şekilde cevaplanmıştır.

Araştırma Sorusu 1. Türkiye’deki çeviri piyasasının durumu nedir ve düzensiz piyasa koşullarından bahsedilebilir mi?

Literatür taraması ve veri analizleri ışığında Türkiye’deki çeviri piyasasının düzensiz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu düzensizliğin oluşmasında etkili olan faktörler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

a) Standart bir fiyatlandırma politikasının olmaması: TURÇEF ve TUÇED gibi çeviri dernekleri çeviri işletmeleri tarafından uygulanmasını öngördüğü fiyat listeleri yayınlıyor olsa da gerçek anlamda bir denetim veya denetim sonucunda haksız rekabet tespit edilmesi halinde yaptırım olmadığından bu listelerin piyasada etkili olduğu söylenemez. Piyasada faaliyet gösteren çevirmen sayısının artması, çeviri teknolojilerinin gelişmesi, iletişim araçlarının etkin bir şekilde kullanılması gibi sebeplere bağlı olarak müşteriler çevirilerini daha ucuza yaptırabilecekleri çeviri şirketleri veya çevirmenler bulma yoluna gitmektedir. Çeviriyi ek iş olarak gören, çeviri teknolojilerinin de desteğiyle kısa sürede çok az emek vererek çeviri yapanlar, çeviri ücretlerini düşük tutarak sürümden kazanmayı amaçlamaktadır. Nitelikli çevirmenler ise yaptıkları işe duydukları saygıdan dolayı çeviriye fazlaca emek vermekte ve haklı olarak da emeklerinin karşılığını talep etmektedirler. Bu durumda nitelikli çevirmenlerin talep ettikleri ücretler, çeviri piyasasındaki ortalamanın üzerinde kalmaktadır. Sonuç olarak piyasadaki rekabet güçleri düşmektedir. Nitelikli çevirmenlerin yerini tutamayacak kişi veya kurumlarca yapılan çeviriler, sektördeki rekabeti artırırken ne yazık ki kaliteyi düşürmektedir.

b) Teknolojik gelişmeler: Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler her alanda olduğu gibi çeviri alanında da köklü değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişimler gerek çevirmenler gerekse de çeviri piyasası için hem çok sayıda avantaj hem de dezavantaj sunmaktadır. Başka bir deyişle sektördeki oyuncuları yeni fırsatlar ve zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Teknolojinin çeviri sektöründe yarattığı değişim ve dönüşümü

maddeler halinde incelemek bu konuda bir üst bakış kazandırılabilmesi açısından anlamlı olacaktır.

- **Verimlilik Artışı:** Çeviri hizmetlerinde kullanılan yazılım ve araçlar, çevirmenlerin işlerini daha hızlı ve verimli bir şekilde yapmalarını sağlamaktadır. Tekrar eden metinlerin hızlı bir şekilde çevrilmesi ve çevirmenlerin daha karmaşık ve yaratıcı görevlere odaklanmasını mümkün hale getirmektedir. Ancak, makine çevirisinin hala dilin ince ayrıntılarını tam olarak anlamadığı ve hatalar yapabildiği unutulmamalıdır. Çevirmenler hız karşılığında kalite ve doğruluktan taviz vermemeye özen göstermelidir.
- **Maliyet Düşüşü:** Çeviri hizmetlerinde kullanılan teknolojilerin yaygınlaşması, çeviri maliyetlerinin düşmesine yol açabilir. Bu da müşterilere daha uygun fiyatlar sunulmasını sağlayabilir ve pazarı daha rekabetçi hale getirebilir. Ancak bu durum, çevirmenlerin de talep ettikleri ücretleri düşürmek zorunda kalmalarına yol açabilir.
- **İş Gücünün Dönüşümü:** Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, çeviri artık tamamen çeviri motorları tarafından gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Bu durum, bir taraftan çevirmenlerin işlerini kaybetme riskini doğurabilirken, diğer taraftan daha iyi gelir elde edebilecekleri yaratıcı görevlere odaklanmalarına olanak tanımaktadır.
- **Küreselleşme ve Pazar Genişlemesi:** Çeviri teknolojilerinin gelişmesi, küresel pazarlara erişimi kolaylaştırmıştır. Online çeviri platformları çevirmenlerle müşterileri bir araya getirerek çeviri hizmetlerinin daha erişilebilir hale gelmesini sağlamış ve sonuç olarak da çeviri piyasasını genişletmiştir. Yaşanan gelişmeler çevirmenlerin uzaktan çalışma olanaklarını artırmış, ülkelerinin ve dünyanın farklı yerlerinden iş alabilmelerini, sonuç olarak da daha geniş bir müşteri tabanına ulaşmalarını sağlamıştır. Ancak çeviri işinin geldiği konum ile çevirmenin bulunduğu konum arasında ciddi saat farklarının olması, çevirmenlerin zaman kavramlarını alt üst etme, sosyal hayatlarını olumsuz etkileme riski taşımaktadır.
- **Kalite Standartları:** Gelişmiş çeviri teknolojileri sayesinde dilbilgisini ve çeviri tutarlılığını kontrolleri kolayca yapılmaktadır. Bu, çevirmenlerin daha kısa sürede daha dikkatli ve titiz çalışmalarına olanak tanımaktadır. Ancak insan çevirmenlerin yerini alabilecek kalitede olmayan çeviri hizmetleri, genel bir kalite düşüşüne neden olabilir.
- **Güvenlik:** Çeviri teknolojilerinin kullanımının artmasıyla birlikte gündeme gelen bir diğer önemli konu da güvenlik meselesidir. Gizlilik içeren metinlerin çevirilerinin

müşterinin bilgisi ve onayı olmaksızın çeviri motorları vasıtasıyla yapılıyor olması önemli bir etik meseledir.

Sonuç olarak, tüm bu değişiklikler, çevirmenlerin iş yapma biçimlerini ve müşteri beklentilerini değiştirmiş ve sektördeki dinamikleri yeniden şekillendirmiştir.

c) Çalışma Koşulları: Çevirmenlerin piyasadaki konumlarını doğrudan etkileyen bir diğer önemli faktör de çalışma koşullarıdır. Çeviri süreci zaman zaman projenin yoğunluğuna göre günlerce, haftalarca süren tempolu bir çalışma düzeni gerektirebilir. Bu süre zarfında çevirmenin bilgisayar başında saatlerce oturması gerekebilir. Özellikle serbest çalışan çevirmenler için bir mesai saati kavramından bahsetmek çok zordur. Çevirmenlikle aile hayatı ve sosyal hayat arasında dengeli bir ilişki kurabilmek çevirmen açısından çok zorlayıcıdır. Yetişmesi gereken çeviriler, gece geç saatlere hatta tatil günlerine sarkabilir. Dolayısıyla hem çevirmenlerin hem de yakınlarının zaman zaman sosyal yaşamlarından fedakârlıkta bulunması gerekebilir. Verilen emek, sergilenen fedakârlık karşısında hak ettiğini düşündüğü maddi karşılığı bulamayan çevirmenlerin çeviri sektöründen kopuşu anlaşılır bir durumdur.

d) Yasal Düzenlemelerin Eksikliği: Yasal düzenlemelerin olmaması, çeviri sektöründe kabul edilebilir kalite standartlarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Müşteri beklentileri ile çevirmenlerin sunduğu hizmetler arasında uyumsuzluk meydana gelmektedir. Yasal düzenlemelerin eksikliği mesleki etik kuralların uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca sektöre giriş konusunda herhangi bir sınırlamanın olmamasına dolayısıyla da haksız rekabetin artmasına yol açmaktadır. Nitelikli olmayan çevirmenlerin sektörde daha fazla yer alması hem kaliteyi hem de fiyatları düşürmektedir. Son olarak da net bir yasal çerçeve olmaması taraflar arasındaki anlaşmazlıkların çözümünü zorlaştırmakta ve hukuki belirsizliklere neden olabilmektedir.

Araştırma Sorusu 2. Çevirmen kimdir? Çevirmenlik mesleğine ilişkin göstergeler nelerdir?

Ülkemizde çevirmenlik mesleğinin kimler tarafından icra edilebileceğine dair piyasada kabul görmüş net bir tanımlama ne yazık ki bulunmamaktadır. Hukuki ve resmi belgelerin çevirisini yapan noter yeminli tercümanlık için bile güvenilir bir yetkilendirme uygulaması mevcut değildir. Oysa birçok ülkede, noter yeminli tercüman olabilmek için belirli eğitim, deneyim veya bir meslek birliğine üyelik gibi kriterler aranmaktadır. Ancak Türkiye'de, bu alanda herhangi bir resmi eğitim veya sınav zorunluluğu

bulunmamaktadır. Başka bir deyişle bu, yabancı dil bilen herkesin noter yeminli tercüman olabileceği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, nitelikli olmayan kişilerin çeviri hizmeti sunması gelir adaletsizliği, haksız rekabet ve kalitesizlik gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Her ne kadar son yıllarda MYK, çevirmenlik mesleğinin tanımı, uygulama standartları ve çevirmenlerin yetkilendirilmesi gibi konularda önemli çalışmalara imza atmış olsa da bu değişiklikler çeviri piyasasında işler hale gelmemiştir. Çevirmenler ve çeviri işletmesi/proje yöneticileriyle yapılan görüşmeler sonucunda nitelikli bir çevirmenin sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- a) hem kaynak dilde hem de hedef dilde üst düzey bir yetkinliğe sahip olmalı, dilin inceliklerine, ifade biçimlerine ve dile işlenmiş kültürel unsurlara hakim olmalıdır.
- b) çeviri süreci bağlamında etkileşimde olduğu tüm taraflarla net ve anlaşılır bir dille iletişim kurabilmeli, işbirliği içerisinde hareket edebilmelidir.
- c) çeviri sürecinde her detayın önemli olduğunu bilmeli ve dikkatli bir şekilde çalışarak hataları en aza indirmeye çalışmalıdır.
- d) özellikle teknik, tıp, hukuk veya akademi gibi uzmanlık gerektiren alanlarda çevirisi yapılacak metnin konu alanında derin bir bilgi birikimine sahip olmalıdır.
- e) çeviri sürecinde karşılaştığı sorunları çözebilmek ve hangi durumlarda hangi ifadeleri kullanacağını tespit edebilmek için üst düzey bir araştırma becerisine sahip olmalıdır.
- f) genel anlamda teknolojiden özellikle de çeviri teknolojilerinden etkin bir şekilde faydalanarak verimliliğini ve hizmet kalitesini artırmalıdır.
- g) çeviri projelerini belirlenmiş zaman dilimi içerisinde tamamlayacak şekilde zamanını etkili bir şekilde yönetmeli ve teslim tarihlerine sadık kalmalıdır.
- h) dil ve çeviri alanında yaşanan değişimlere ayak uydurabilmeli ve kendini geliştirmeye açık olmalıdır.

Araştırma Sorusu 3. Piyasada çevirmenlik mesleğine ilişkin standart göstergelerin olmaması çevirmenleri nasıl etkilemektedir?

En önemlisi nitelikli ve niteliksiz çevirmenler arasında net bir ayırım yapılamamasına neden olmaktadır. Bu durumda nitelikli çevirmenlerin pazardan yeterli pay alması ve verdikleri emeği karşılayacak bir ücret elde etmesi zorlaşmaktadır. Ayrıca bu belirsizlik, sektördeki kalite standartlarının düşmesine neden olmaktadır. Son olarak mesleklerini isteyerek seçen ve severek yapan çevirmenlerin motivasyonlarını kaybetmesine bir tür küskünlük, kırgınlık ve güvencesizlik hissetmesine yol açmaktadır.

Araştırma Sorusu 4. Çevirmenlik mesleğine ilişkin standart göstergelerin oluşturulabilmesi için atılması gereken adımlar nelerdir?

İlk olarak çeviri eğitimi programlarının içeriği, süresi, değerlendirme yöntemleri ve sertifikasyon süreçleri gibi konularda standartlaşma sağlamak üzere eğitim kurumları, çeviri dernekleri ve sektörde faaliyet gösteren dil hizmetleri işletmeleri arasında bir işbirliği ağı oluşturulabilir. Çevirmenlerin yeterliliklerini doğrulamak için bir tür sertifikasyon süreci devreye sokulabilir. Ayrıca çevirmenlerin gizlilik, tarafsızlık, dürüstlük, müşteri memnuniyeti, işbirliği ve meslektaşlar arası saygı gibi mesleki davranışlarını düzenlemek üzere etik kurallar belirlenebilir. Son olarak da çevirmenlerin çeviri hizmetlerinin önemi ve kalite standartlarının gerekliliği konusunda kamuoyunu bilinçlendirmesi için çeviri dernekleriyle birlikte hareket etmesi teşvik edilebilir. Çeviri sektörü ile ilgili sorunlarla mücadele etmek ve çevirmenlerin haklarını korumak için çevirmen örgütleri ve geleceğin çevirmenlerini yetiştiren akademik kurumlar önemli bir rol oynamaktadır. Bu örgütler ve kurumlar, çevirmenlerin sesini duyurmasını sağlayarak sektördeki sorunları gündeme getirir ve çözüm önerileri sunmaktadır. Daha fazla destek ve işbirliği ile çeviri sektöründeki sorunlar üzerinde etkili bir şekilde çalışılabilir ve çözümler üretilebilir.

Araştırma süresince gerçekleştirilen literatür taraması ve yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda “Türkiye’deki çeviri piyasasının düzensizliği MYK’ya göre çevirmen olarak kabul edilen kişileri piyasa dışına itmektedir.” hipotezinin doğru olduğunu söylemek mümkün olsa da burada altı mutlaka çizilmesi gereken önemli bir nokta daha vardır. Çeviri sektöründen ayrılan çevirmenlerin büyük çoğunluğunun bu durumdan kaynaklı herhangi bir pişmanlık yaşamadığı görülmektedir. Nitelikli çevirmen konumundaki bu kişiler, yabancı dil, araştırma, planlama, teknoloji kullanımı, etkili iletişim gibi hâlihazırda sahip oldukları becerileri farklı sektörlerde de etkin bir şekilde kullanabilmekte ve maalesef çeviri sektörünün kendilerine sunamadığı çalışma koşulları, sosyal güvence ve ekonomik getirilerden faydalanabilmektedir. Dolayısıyla burada gerçekte kaybedenin niteliksiz çevirmenler ve kalitesiz çevirilerle mücadele etmek zorunda kalan çeviri sektörü olduğu söylenebilir.

Öneriler

Türkiye’deki düzensiz çeviri piyasasındaki olumsuz koşulları düzeltmek için aşağıdaki adımlar atılabilir:

Yetkilendirme ve Standartlar: Meslek birlikleri ve akademik eğitim kurumlarının işbirliğiyle çeviri sektöründe faaliyet gösterenlerin belirli bir eğitim ve periyodik sınavlardan geçtiği bir yetkilendirme sistemi oluşturulmalıdır. MYK bu konuda başlattığı çalışmalara devam edip, bu çalışmaların sonucunda alınan kararların çeviri sektöründe işler hale gelmesini sağlamak üzere yasal düzenlemeler yapılmasına önayak olmalıdır. Çevirmenlik için bir meslek odası kurulmalı, bu meslek odası Türkiye’de kimlerin hangi koşullarda hangi ücretler karşılığında çeviri yapabileceğine ilişkin standartları belirlemelidir. Çevirmenlik meslek odası, eğitim ve mesleki sınav kriterlerini karşılamaları halinde çevirmen ve çeviri işletmelerine bir yetkilendirme belgesi vermelidir. Oda, yasal olarak denetleme yetkisine de sahip olmalı bu yetkiyi kullanarak belirlenen standartlara aykırı hareket eden çevirmen veya çeviri işletmelerinin yetkilendirme belgesini iptal edebilmeli veya askıya alabilmelidir.

Adil Ücret Politikaları: Çevirmenlerin verdikleri emeğin karşılığını alabilmesi ve çevirinin değerinin daha iyi anlaşılması için adil ücret politikaları oluşturulmalıdır. Sektör tarafından bu politikalara uyulup uyulmadığı kurulacak meslek odası tarafından takip edilmelidir.

Teknoloji ve Eğitim: Çeviri eğitimi veren üniversiteler, insan faktörünü ve insan çevirmenin değerini ikinci plana atmadan geleceğin çevirmenlerini hem çeviri teknolojileri hem de ülkenin piyasa koşulları hakkında güncel bilgilerle donatmalıdır.

Mesleki Gelişim Programları: Üniversitelerle işbirliği içerisinde çevirmenlere yönelik mesleki gelişim programları düzenlenmeli, çevirmenlerin bilgi birikimlerini ve becerilerini sürekli güncellemeleri sağlanmalıdır. Bu programlara katılan çevirmenlere sertifika veya katılım belgesi verilmeli ve bu belgeler müşterilerin erişimine açık bir çevirmen platformuna işlenmelidir.

Yasal Düzenlemeler ve Denetimler: Çeviri sektöründe faaliyet gösteren profesyonel çevirmenlerin ve firmaların ücretlendirme ve çalışma koşulları açısından yasal düzenlemelere uyması ve düzenli denetimlere tabi tutulması sağlanmalıdır.

Ülkemizde resmi belgelerin çevirisini yapabilme yetkisi olarak kabul edilen noter yeminli tercümanlık müessesesi oldukça tartışmalı bir konudur. Çevirinin doğruluğu ve güvenilirliği, çevirmenin yetkinliği ve uzmanlığına, metinler arası terminoloji ve dilbilgisi bilgisine dayanmaktadır. Yapılan resmi belge çevirilerinin noter onayına tabi olması gerçekte başka bir uzman tarafından kontrol edilmediğinden çevirinin

doğruluğunu veya güvenilirliğini garanti etmemekle birlikte ek maliyet ve zaman kaybına neden olmaktadır.

Referans Sistemi: MYK veya kurulacak olan meslek odası tarafından çevirmenlere bir “Yetkilendirme Belgesi” bir de meslek kimlik numarası verilmelidir. Yetkilendirme Belgesine sahip tüm çevirmenlerin mesleki sicilleri çevrimiçi bir platformda toplanmalı, müşteri veya işverenlerin çevirmen ile ilgili geri bildirimleri güvenilirlik ve doğruluk açısından kontrol edildikten sonra bu platforma yüklenmelidir. Bu sayede müşteriler alacakları çeviri hizmeti için hangi çevirmenle çalışacaklarına çevirmenin mesleki profiline bakarak karar verebilir. Bu durum nitelikli çevirmenler açısından avantaj teşkil ederken kalitesiz çeviri yapan niteliksiz çevirmenlerin piyasada tutunmasını zorlaştıracak dolayısıyla piyasadaki çeviri kalitesinin artmasını sağlayacaktır.

Bu adımlar, Türkiye'deki düzensiz çeviri piyasasındaki olumsuz koşulları düzeltmek ve sektörde daha sağlıklı bir ortamın oluşturulmasına yardımcı olabilir. Ancak, bu süreçte tüm paydaşların işbirliği yapması ve çeviri sektörünün genel gelişimine katkıda bulunması önemlidir.

KAYNAKÇA

- 12UMS0274-6 (2020). *Ulusal Meslek Standardı, Çevirmen Seviye 6*. Mesleki Yeterlilik Kurumu. Ankara.
- Akerlof, G. A. (1978). The market for “lemons”: Quality uncertainty and the market mechanism. In *Uncertainty in economics* (pp. 235-251). Academic Press.
- Aksoy, B. (2005). *Translation Activities in the Ottoman Empire*. Meta. 50 (3), 949–956.
- Altay, A. ve Ateşman, E., (2012). "Ulusal Çeviri Politikasına Doğru", *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu, Avrupa'nın Dili Çeviridir*, İstanbul.
- Bengi-Öner, I. (2012). Sektörde ve Akademide Kronometre Çalışmaya Başladı. Yarışı Göğüslemek İçin Ne Yapmalıyız. *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*, 4-9.
- Canım-Alkan, S. (2017). “Bulut Tabanlı Bir Çeviri Yönetim Sisteminin Çevirmenler Açısından Avantaj ve Dezavantajları Üzerine Bir Değerlendirme.” *Electronic Turkish Studies*, 12(23).
- Canım, S. (2008). “Türkiye’de Çeviri Bürolarında Web Sitesi Yerelleştirmeleri ve Bu Süreçte Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı”, İstanbul Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Cemal, A., (1983). “Türkiye’de Çevirmenlik”, *Yazko Çeviri*, İstanbul Kent Matbaacılık, 8-11
- Chan, A. L. J.. (2008). Information Economics, the Translation Profession and Translator Certification. *Yayınlanmış doktora tezi*. İspanya: Universitat Rovira Virgili, Translation and Intercultural Studies.
- Çelebi, M. (2021). Osmanlı Devleti Döneminde Bir Dil Öğretim Deneyimi Olarak Dil Oğlanları Okulu (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Çetiner, C. (2021). Designing A Syllabus For The Translation Technology Course: With Theoretical Considerations And Hands-On Assignments. *International Journal of Language Academy*, 9(2).
- Durdağı, A. N. (2019). *Çeviri Dilden Öte Bir Edim*, Çoban, F. (Der.). Çevirmen Öyküleri: Bir Özbetimleme Çalışması, Gece Kitaplığı, Ankara, 63-71.
- Ersoy, H.ve Odacıoğlu M.C. (2014). Türkiye’de Serbest Çevirmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Bu Sorunların Etkileri ve Öneriler. [Elektronik Versiyon] *Turkish Studies*, 9(6), 367-378. DOI: 10.7827/TurkishStudies.6980

- Ersoy, H., ve Balkul, H. İ. (2012). Teknolojik gelişmelerin çevirmen ve çeviri mesleği açısından olumlu ve olumsuz etkileri: çeviri alanında yeni yaklaşımlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7 (2), 295-307.
- Eruz, S. (2005). “Türkiye’de Çevirmen Olmak, Çevirmenlik Mesleği” (Çeviri piyasası-çeviri eğitimi). 4. *Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu*, Çanakkale Üniversitesi.
- Eruz, S. (2012). “Çeviri Derneği ve Türkiye’de Çevirmenlik Mesleğinin Statüye Kavuş(a)ma(ma)sı Üzerine On Üç Yıllık Gel Gitli Bir Öykü”, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*. İstanbul, 17-23.
- Filazi, E. (2017). *Akademik Çeviri Eğitimi ve Çevirmen Meslek Standardının Oluşumuna Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi
- Gil, J. R. ve Pym, A. (2006). *Technology and Translation (a Pedagogical Overview)*, Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgili; Tarragona (Spain).
- Gouadec, D. (2007). *Translation as a Profession*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Göktürk, A. (2000). *Çeviri: Dillerin Dili* (3. Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hlavac, J. (2013). A Cross-National Overview of Translator and Interpreter Certification Procedures, *The International Journal for Translation and Interpreting Research*, 5 (1), 32-64. DOI: 10.12807/ti.105201.2013.a02.
- Holmes, J., (1988). “Çeviribilimin Adı ve Doğası”, Çev. Ayşenaz Koş, *Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir?:* (Yay. Haz.) Mehmet Rıfat, Sel Yayınları, İstanbul, 2008, s. 107-119.
- İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Karakaya, A. (2001). Çeviride Anlaşmazlıklar-Anlaşmazlıkların Kaynağı ve Uygulamalar Işığında Çözüm Yolları. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi*.
- Karantay, S. (1999). *Tercüme bürosu, normlar ve işlevler*. Yağcı, Ö. (Ed.), Cumhuriyet dönemi edebiyat çevirileri seçkisi içinde, (ss. 338-344). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Katan, D. (2011). Occupation or profession: A survey of the translators’ world. *Identity and status in the translational professions*, 65-87.
- Kaya, O. (2012). Çeviri Sektöründe Meslekleşme ve Örgütlenme, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*, İstanbul, 43-45.
- Kelly, D. ve Anne M. (2009), “Training and Education”, Mona Baker ve Gabriel Saldanha (der.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 2. Baskı, Londra ve New York, Routledge 294-300

- Klaudy, K. (2003). *Languages in Translation. Lectures on the Theory, Teaching and Practice of Translation*. With Illustrations in English, French, German, Russian and Hungarian. Budapest: Scholastica.
- Köktürk, Şaban, (2015). *Uygulamalı Çeviribilim*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kurt, M, "Çeviri ve Çevirmenlik Mesleğinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunundaki Yeri" *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu, Avrupa'nın Dili Çeviridir*, İstanbul, 2012.
- Kurtulmuş, F. (2020). Türk ve Dünya Dillerindeki Çeviri Faaliyetlerinden Hareketle Geleceğin İnşası İçin Türkçe Çevirilerin Önemi. *Türkoloji Dergisi*, 24(1), 86-103.
- Monzó, E. (2011). Legal and translational occupations in Spain. *Identity and status in the translational professions*, 11-32.
- Moralı, M. (2005). *Türkiye'de Çevirmen Olmak*, Kül Eleştiri Dergisi, Eylül-Ekim 2005, Sayı 5
- Munday, Jeremy (2001). *Introducing Translation Studies*, Londra ve New York, Routledge
- Odacıoğlu, M. C. (2019). *Çeviri Kuramlarında Empatinin İzleri*, Çoban, F., & Odacıoğlu, M. C. (Der.). *Çevirmen Psikolojisi*, Gece Kitaplığı, Ankara, 161-175.
- Okyayuz, Ayşe Şirin, (2021). *Çeviri Teknolojileri, Çeviride Teknoloji Kullanımı ve Çeviri Projeleri: İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı*, Ankara (212-257)
- Özkırımlı, A. (1999). Çeviri. Yağcı, Ö. (Ed.), *Cumhuriyet dönemi edebiyat çevirileri seçkisi içinde*, (ss. 217-222). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Parlak, B. (2012). Akademik Çeviri Öğretimi ve Çeviride Meslekleşme Sorunları. *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu*. İstanbul, 65-74.
- Prunč, E. (2007). *Priests, princes and pariahs*. Benjamins Translation Library (BTL), 38-56.
- Pym, A., Orrego-Carmona, D., & Torres-Simón, E. (2016). Status and technology in the professionalisation of translators. Market disorder and the return of hierarchy. *Journal of Specialised Translation*, 25, 33-53.
- Pym, A., Sfreddo, C., Chan, A. L., & Grin, F. (2014). *The status of the translation profession in the European Union*. Anthem Press.
- Quah, C. K.(2006). *Translation and Technology*. New York: Palgrave MacMillan.
- Robinson, D. (2019). *Becoming a translator: An introduction to the theory and practice of translation*. Routledge.

- Sarıtaş, E. (2011). Eski Uygur Türklerinde Tercüme Faaliyetleri Hakkında Kısa Bir Araştırma. *Doğu Araştırmaları*(7), 5-16.
- Schopp, J. F. (2007). The European Translation Standard EN 15038 and it's Terminology-A
- Mirror of Missing Professionalism. In *ELETO-6th Conference Hellenic Language and Terminology, Athens, Greece*.
- Seçkin, S., & Demirel, E. B. (2019). Kurumsal alanın gerektirdiği çevirmen modeli. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 109-122.
- Shlesinger, M., & Sela-Sheffy, R. (2011). *Identity and Status in the Translational Professions*, Netherlands: John Benjamins Publishing Company, 1-296.
- Sin-wai, C. (2016). *The future of translation technology: Towards a world without Babel*. Routledge.
- Somers, H. (2003). *Computers and Translation: A translator's guide*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Steiner, George. (1975) *After Babel*, Oxford Univesity Press, Oxford.
- T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı. (2015). *Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu*, Güncellenmiş 2. Versiyon. Ankara.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2021). *Çevirinin ABC’si* (5. Baskı). İstanbul: Say.
- Tekgöl, D. (2008) *Türkiye’de Çeviri Eğitimi Veren Üniversite Bölümleri*”, M. Rıfat (hızl.). Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler içinde, İstanbul: Sel Yayıncılık, 60-63.
- Türkiye Meslek Sınıflama Sistemi (TMSS), Taslak Kitapçık, 2020.
- Tymoczko, M. (2007), *Enlarging Translation, Empowering, Translators*. Manchester: St Jerome.
- Uysal, N. M. (2017). *Türkiye’de çevirmenlik mesleği ve çevirmen sertifikasyon sistemi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Uysal, N. M., Odacıoğlu, M.C., Köktürk, Ş. (2015). “Meslekleşme Açısından Türkiye’de Çevirmenliğin Mevcut Durumu, Sorunlar ve Çözüm Önerileri.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36.
- Ünal, Erkal (2005). *Çeviri öğrenciliği eleştirisi: üç kesit*, Kül Eleştiri Dergisi, Eylül-Ekim 2005, Sayı 5

Vural Kara, S. (2011). Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye’de Çeviri Etkinliği. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 94-101. <https://doi.org/10.17860/efd.11384>

Yazıcı, M. (2001). *Çeviribilimine Giriş*. İstanbul: Emek Matbaacılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

Yücel, F. (2018). Çevirmen Olmak ya da Olmamak. İşte Bütün Mesele Bu, Türkbilim, Cilt: 8 Sayı: 25, Aralık 2018, s. 101-110.

Yücel, F. (2007) *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi*, Dost Kitabevi.

Yücel, Faruk. (2007). Etkili Bir Çeviri Eğitimi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(22), 144-155.

İnternet Kaynakları

American Translators Association. (t.y.). *About Us*. <https://www.atanet.org/about-us/> (Erişim Tarihi 02/04/2024)

Arma Belgelendirme Danışmanlık Hizmetleri. (t.y). *Hizmetlerimiz*. <http://www.armabelgelendirme.com/haberler/avrupa-birliginin-tanidigi-tek-ceviri-standarti> (Erişim Tarihi 28/03/2024)

Atılım Üniversitesi. (t.y). *İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü Müfredat*. <https://www.atilim.edu.tr/tr/mtb/page/1758/mufredat> (Erişim Tarihi 01/03/2024)

Boğaziçi Üniversitesi. (t.y). *Çeviribilim Bölümü Ders İçerikleri*. <https://transint.bogazici.edu.tr/tr/undergraduate-courses> (Erişim Tarihi 01/03/2024)

Boğaziçi Üniversitesi. (t.y). *Çeviribilim Bölümü Lisans Programı*. <https://transint.bogazici.edu.tr/tr/ceviribilim-lisans-programi> (Erişim Tarihi 20/02/2024)

CIUTI (Conférence internationale permanente d'instituts universitaires de traducteurs et interprètes) (t.y). *Policy Statement*. <https://www.ciuti.org/about-us/policy-statement/> (Erişim Tarihi 19/02/2024)

Çağ Üniversitesi. (t.y). *İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü Ders Programı*. <https://www.cag.edu.tr/tr/fen-edebiyat-fakultesi-ingilizce-mutercim-ve-tercumanlik-ders-programi> (Erişim Tarihi 01/03/2024)

Çeviri Derneği. (t.y). *Hakkımızda*. <http://ceviridernegi.org/hakkimizda/dernekhakkinda/https://ceviridernegi.org/dernek-hakkinda/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

The European Union of Associations of Translation Companies. (t.y.). *About Us*. <https://euatc.org/euatc/> (Erişim Tarihi 02/04/2024)

The Globalization and Localization Association. (t.y.). *About GALA*. <https://www.gala-global.org/about/about-gala> (Erişim Tarihi 03/04/2024)

Tiyatro Dergisi. (t.y.). “*Ulusal Oyun Yazma Yarışması*” Ödöl Töreni Yapıldı”. <https://tiyatrodergisi.com.tr/dbst-oyced-ulusal-oyun-yazma-yarismasi-odul-toreni-yapildi/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

TURÇEF. (t.y.). *Anasayfa*. <https://www.turcef.net/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (t.y.). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi:04/03/2024)

Türkiye Çevirmenler Derneğı. (t.y.). *Tarihçemiz*. <http://tuced.org.tr/?target=about&id=3> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

Türkiye Çevirmenler Derneğı. (t.y.). *Üyelik Kategorileri*. <http://tuced.org.tr/?target=yayin&id=3> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

Türkiye Konferans Tercümanları Derneğı. (t.y.). *TKTD Hakkında*. <https://www.tktd.org/tktd-nedir-2/> (Erişim Tarihi 06/04/2024)

Yeditepe Üniversitesi. (t.y.). *Çeviribilim Dersleri*. <https://fenedebiyat.yeditepe.edu.tr/tr/ceviribilim/dersler> (Erişim Tarihi 01/03/2024)

Yükseköğretim Kurulu. (t.y.). *Net Sihirbazı*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=97127> (Erişim Tarihi 21/02/2024)

Yükseköğretim Kurulu. (t.y.). *Uluslararası Standart Meslek Sınıflama Sistemi (ISCO)*. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/Sayfalar/avrupa-yuksekogretim-alani-ile-uyum-projesi/uluslararasi-standart-meslek-siniflama-sistemi-isco.aspx> (Erişim tarihi:04/03/2024)

(Kaynak gösteriminde “Harward Referans Tekniğı” kullanılmış olup, kaynakça buna uygun olarak alfabetik sıralanmıştır.)

EK

Ek 1: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.05.2024-E.361814

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-361814
Konu : 69/05 Saadet YALDIZ İNAL

17.05.2024

Sayın Saadet YALDIZ İNAL

İlgi : 08.05.2024 tarihli ve E-050.99-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 15.05.2024 tarihli ve 69 sayılı toplantısında alınan "05" nolu karar ile Saadet YALDIZ İNAL'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Selim İNANÇLI
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSEL4PPLT Pin Kodu :45892

Belge Takip Adresi : <https://trkiye.gov.tr/ehd?cK=5783&eD=BSEL4PPLT&eS=361814>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Sarıyer SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryayunivarsitesi@ku01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

KARAR

5. Saadet YALDIZ İNAL'ın “ Türkiye'deki Piyasa Koşullarında Çevirmenlik Mesleği Göstergelerinin İşleyiş Mekanizması ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Saadet YALDIZ İNAL'ın “ Türkiye'deki Piyasa Koşullarında Çevirmenlik Mesleği Göstergelerinin İşleyiş Mekanizması ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 2: Çeviri Piyasasında Aktif Olarak Yer Almayı Bırakmış Çevirmen İle Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu

ÇEVİRİ PİYASASINDA AKTİF OLARAK YER ALMAYI BIRAKMIŞ ÇEVİRMEN İLE YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT FORMU

Merhabalar,

Sakarya Üniversitesi Çeviribilim Yüksek Lisans Programında öğrenciyim. Türkiye’deki çeviri piyasasının ve çevirmenlik mesleğinin genel durumu, çevirmenlerin sektörde yaşadıkları sorunlar üzerine bir çalışma yapıyorum. Bu çalışma ile çevirmenlik mesleğinin görünürlüğünün artmasına ve sizin değerli tespit ve görüşlerinizin de katkısıyla çeviri piyasasında haksız rekabete son verecek standart uygulamaların hayata geçirilmesi yönünde adımlar atılmasını teşvik edecek öneriler sunmayı amaçlıyorum.

Bu görüşme sırasında verdiğiniz tüm bilgiler gizli tutulacaktır. Çalışmanın herhangi bir bölümünde mülakata katılanların isimleri yer almayacak çalışmaya katılan sektördeki rollerine uygun olarak “Çeviri İşletmesi Yöneticisi 1, Çeviri İşletmesi Yöneticisi 2” veya “Proje Yöneticisi 1, Proje Yöneticisi 2” şeklinde adlandırılacaktır.

Bu mülakatta demografik sorular dışında toplam 9 soru yer almaktadır. Sorulara vereceğiniz cevaplarda herhangi bir sınırlama söz konusu olmadığından düşüncelerinizi istediğiniz gibi ifade edebilirsiniz.

Mülakatın yaklaşık 20 dakika sürmesi beklenmektedir. Anlamadığınız bir soru olması halinde detaylı bir açıklama talebinde bulunabilirsiniz.

Şimdiden yardımınız ve katkınız için çok teşekkür ederim.

Saadet YALDIZ İNAL, Sakarya Üniversitesi, Çeviribilim Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Demografik Sorular

- Yaşınız?
- Mezun olduğunuz üniversite ve bölüm?
- Kaç yıl çevirmen olarak çalıştınız?
- Hangi dillerde çeviri yaptınız?
- Daha çok hangi alanda çeviri yaptınız?
- Şu anki mesleğiniz nedir?

Mülakat Soruları

- 1) Çeviri eğitimi almak kendi tercihiniz miydi? Sizi bu tercihe yönlendiren sebepler nelerdi?
- 2) Profesyonel anlamdaki çeviri deneyimizden bahseder misiniz?
- 3) Çeviri piyasasında çekilmenize sebep olan başlıca faktör/faktörler nelerdi?
- 4) Çeviri sektörü hangi beklentilerinizi karşılamış olsaydı çeviri yapmaya devam ediyor olurdunuz?
- 5) Türkiye'deki çevirmenlerin çalışma koşulları hakkında neler düşünüyorsunuz?
- 6) Sizce çeviri teknolojileri çeviri piyasasını nasıl etkiliyor?
- 7) Herhangi bir çevirmenlik örgütüne üye misiniz? Bu örgütlerin çevirmenlerin çalışma koşullarının düzeltilmesi konusunda etkin olduğunu düşünüyor musunuz?
- 8) Çevirmenlik mesleğinin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 9) Çevirmenlik mesleğinin değer kazanması için eğitim kurumlarına önerileriniz nelerdir?

Ek 3: Çeviri İşletmesi Yöneticisi/ Proje Yöneticisi İle Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu

ÇEVİRİ İŞLETMESİ YÖNETİCİSİ/ PROJE YÖNETİCİSİ İLE YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT FORMU

Merhabalar,

Sakarya Üniversitesi Çeviribilim Yüksek Lisans Programında öğrenciyim. Türkiye’deki çeviri piyasasının ve çevirmenlik mesleğinin genel durumu, çevirmenlerin sektörde yaşadıkları sorunlar üzerine bir çalışma yapıyorum. Bu çalışma ile çevirmenlik mesleğinin görünürlüğünün artmasına ve sizin değerli tespit ve görüşlerinizin de katkısıyla çeviri piyasasında haksız rekabete son verecek standart uygulamaların hayata geçirilmesi yönünde adımlar atılmasını teşvik edecek öneriler sunmayı amaçlıyorum.

Bu görüşme sırasında verdiğiniz tüm bilgiler gizli tutulacaktır. Çalışmanın herhangi bir bölümünde mülakata katılanların isimleri yer almayacak çalışmaya katılan sektördeki rollerine uygun olarak “Çeviri İşletmesi Yöneticisi 1, Çeviri İşletmesi Yöneticisi 2” veya “Proje Yöneticisi 1, Proje Yöneticisi 2” şeklinde adlandırılacaktır.

Bu mülakatta demografik sorular dışında toplam 9 soru yer almaktadır. Sorulara vereceğiniz cevaplarda herhangi bir sınırlama söz konusu olmadığından düşüncelerinizi istediğiniz gibi ifade edebilirsiniz.

Mülakatın yaklaşık 20 dakika sürmesi beklenmektedir. Anlamadığınız bir soru olması halinde detaylı bir açıklama talebinde bulunabilirsiniz.

Şimdiden yardımınız ve katkınız için çok teşekkür ederim.

Saadet YALDIZ İNAL, Sakarya Üniversitesi, Çeviribilim Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Demografik Sorular

- Yaşınız?
- Mezun olduğunuz üniversite ve bölüm?
- Daha çok çevirinin hangi alanlarında (teknik, sağlık, hukuk vb.) hizmet veriyorsunuz?
- Kaç yıllık yöneticilik deneyimine sahipsiniz?
- Hangi ilde çeviri hizmeti sunuyorsunuz?

Mülakat Soruları

1. Nitelikli bir çevirmeni nasıl tanımlarsınız?
2. Bir çevirmenin hangi tutum ve davranışları onunla iş ilişkinizi kesmenize neden olur?
3. Çevirilerin fiyatlandırmasında nasıl bir politika izliyorsunuz?
4. Herhangi bir çeviri/çevirmen derneğine üyeliğin sektör açısından önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Sizin böyle bir üyeliğiniz var mı?
5. Çeviri teknolojilerindeki gelişmeler çeviri sürecinizi ve fiyatlandırma politikanızı nasıl etkiledi?
6. Sizce nitelikli çevirmenlerin piyasadan çekilmesi gibi bir durum söz konusu mudur? Siz kendisiyle çalışmayı sürdürmek istemenize rağmen sektörel sorunlar nedeniyle kadronuzdan ayrılan bir çevirmeniniz oldu mu?
7. Çeviri piyasasının mevcut durumu hakkında ne düşünüyorsunuz ve gelecekte nasıl şekilleneceğini ön görüyorsunuz?
8. Sizce çeviri piyasasının başlıca sorunları neler?
9. Bu sorunların çözümlerine yönelik önerileriniz nelerdir?

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Saadet YALDIZ İNAL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Mütercim ve Tercümanlık (İngilizce)
Makale ve Bildiriler	
1. Kemal Tahir'in Çeviri Eseri Kanun Benim ile Sözde Çeviri Eseri Derini Yüzeceğim' deki Mayk Hammer Karakterinin Kadına Bakış Açısı Yönünden Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (<i>RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi</i> (38), 1603-1617. https://doi.org/10.29000/rumelide.1439965)	